Visit **Dwarkadheeshvastu.com** For

FREE Vastu Consultancy, Music, Epics, Devotional Videos Educational Books, Educational Videos, Wallpapers

****

All Music is also available in **CD** format. **CD Cover** can also be print with your Firm Name

****

We also provide this whole Music and Data in **PENDRIVE** and **EXTERNAL HARD DISK.**

Contact : Ankit Mishra (+91-8010381364, dwarkadheeshvastu@gmail.com)

RAM CHARIT MANAS

(TELUGU)

విషయ సూచిక

		పుట
i)	శ్రీ గోస్వామి శ్రీతులసీదాసు జీవిత విశేషములు	viii
ii)	నవాహ్నిక, మాసపారాయణ విరామ స్థానములు	xii
iii)	శ్రీరామచరితమానస పారాయణ విధి	xiii
iv)	ధ్యాన శ్లోకములు	xv
v)	శ్రీరామాష్టకమ్	xvi

I బాలకాండము

		పుట
1.	మంగళాచరణము	1
2.	ప్రార్థన	2
3.	గురుప్రస్తుతి	3
4.	సజ్జనుల మహిమ	4
5.	రామాయణ మహత్త్యము	12
6.	శ్రీరామనామ మహిమ	21
7.	యాజ్ఞవల్క్య భరద్వాజ సంవాదము	42
8.	సతీదేవి సందేహము	47
9.	దక్షయజ్ఞము-సతీదేవి తనుత్యాగము	54
10.	పార్వతీజననము	57
11.	పార్వతీ తపశ్చర్య	62
12.	కామదహనము	69
13.	పార్వతీ పరమేశ్వరుల పరిణయము	74
14.	శివపార్వతుల సంవాదము	89
15.	శ్రీరామావతార రహస్యము	99
16.	నారదుని మోహము	102
17.	శతరూపా స్వాయంభువమనువుల వృత్తాంతము	113
18.	ప్రతాప భానుని ఉదంతము	121
19.	రావణాదుల జననములు	137
20.	భూదేవివ్యాకులపాటు	143
21.	బ్రహ్మస్తుతి	145
22.	దేవతలకు భగవంతునిఅభయము	146
23.	శ్రీరామజననము-బాల్యము	149
24.	విశ్వామిత్రుని యాగసంరక్షణము	161
25.	అహల్యాశాప విమోచనము	165
26.	మిథిలకు శ్రీరామలక్ష్మణుల ఆగమనము	166
27.	రామలక్ష్మణులు మిథిలానగర శోభలను తిలకించుట	171
28.	శ్రీరామలక్ష్మణులు పుష్పవాటికను సందర్శించుట	177
29.	శివధనుర్భంగము	187
30.	పరశురాముని ఆగమనము	206
31.	జనకుడు దూతలద్వారా దశరథుని ఆహ్వానించుట	220
32.	దశరథుడు సపరివారముగా పెండ్లికి తరలుట	228
33.	పెండ్లివారికి స్వాగతమర్యాదలు	233
34.	శ్రీ సీతారాముల, భరతాదుల కల్యాణమహోత్సవములు	238
35.	అయోధ్యకు పెండ్లివారి ప్రయాణములు	259
36.	పెండ్లివారు అయోధ్యకు చేరుట - నిత్యనూతనోత్సవములు	268

II అయోధ్యాకాండము

		పుట
37.	భగవన్నుతి	283
38.	యువరాజ పట్టాభిషేక సంకల్పము	284
39.	దేవతల పన్నాగము-మంథర దుర్బోధ	292
40.	కైకేయి కోపగృహమునకేగుట - రెండు వరములను కోరుట	300
41.	దశరథుని పరితాపము	308

42. శ్రీరామునివినతి-తల్లి కౌసల్య అనుమతి 321
43. సీతాదేవి అభ్యర్థన-రాముని ఆమోదము 326
44. లక్ష్మణుని విన్నపము-అన్న ఆమోదము 335
45. లక్ష్మణునకు సుమిత్రామాత అనుజ్ఞ 337
46. శ్రీ సీతారామలక్ష్మణుల వనగమనము 342
47. శ్రీ రామగుహుల సమాగమము 348
48. నావికుని అనుగ్రహించుట - నావపై గంగను దాటుట 357
49. శ్రీరాముడు ప్రయాగను చేరుట- భరద్వాజుని దర్శించుట 361
50. గ్రామప్రజల ప్రేమ పారవశ్యములు 368
51. వాల్మీకి మహర్షితో సమాగమము 375
52. చిత్రకూట నివాసము 382
53. అయోధ్యకు సుమంత్రుని ఆగమనము 389
54. సుమంత్రుడు ఓదార్చుట - పుత్రశోకముతో దశరథుడు స్వర్గస్థుడగుట 393
55. అయోధ్యకు భరతుని ఆగమనము 400
56. భరతుని పరితాపము 403
57. కౌసల్యాభరతులసంవాదము 405
58. భరతుడు తండ్రికి అంత్యసంస్కారములను ఆచరించుట 410
59. భరతునకు వసిష్ఠునిఉపదేశము 411
60. భరతుని విన్నపము 415
61. భరతుడు సపరివారముగా చిత్రకూటమునకు బయలుదేఱుట 421
62. భరతగుహుల సమాగమము 424
63. ప్రయాగను జేరి భరతుడు భరద్వాజ మహర్షిని దర్శించుట 436
64. భరతునకు భరద్వాజుని ఆతిథ్యము 443
65. ఇంద్రుని భయము - బృహస్పతి అభయము 447
66. భరతుడు చిత్రకూటమునకు చేరుట 454
67. శ్రీరామభరతుల సమాగమము 463
68. అయోధ్యావాసులకు కోలుల భిల్లుల ఆతిథ్యము 472
69. వసిష్ఠభరతుల సమాలోచనలు 476
70. జనకుని ఆగమనము 488
71. ఉభయపక్షముల గౌరవ మర్యాదలు చర్చలు 496
72. భరతునకు శ్రీరాముని ఆదేశము 515
73. సర్వతీర్థ నిమజ్జనము - భరతకూపమహాత్మ్యము 517
74. శ్రీరామపాదుకాప్రదానము 521
75. భరతుడు అయోధ్యకు మఱలుట - పాదుకా పట్టాభిషేకము 526

III అరణ్యకాండము

76. దైవస్తుతి 533
77. జయంతుని గర్వభంగము 534
78. శ్రీరాముడు అత్రి మహర్షిని దర్శించుట 536
79. అత్రికృత శ్రీరామస్తుతి 537
80. సీతాదేవికి అనసూయాదేవి ఉపదేశములు 538
81. శరభంగమహాముని దర్శనము 542
82. ఋషులకు అభయ ప్రదానము - సుతీక్ష్ణుని దర్శనము 543
83. అగస్త్యమహామునితో సమాగమము 547
84. పంచవటీ నివాసము 550
85. శూర్పణఖకు శృంగభంగము 552
86. ఖరదూషణ సంహారము 554
87. శూర్పణఖ రావణునితో మొఱపెట్టుకొనుట 560
88. రావణమారీచసంవాదము 563
89. సీతాపహరణము 565
90.రావణజటాయువులయుద్ధము 568
91. సీతాన్వేషణము 570

92. జటాయుకృతశ్రీరామస్తుతి 572
93. శ్రీరామునకు శబరిఆతిథ్యము 575
94. శ్రీరామునివిరహము 577
95. నారదునకు శ్రీరాముని ఉపదేశము 581

IV కిష్కింధాకాండము

96. దైవప్రార్థన 587
97. హనుమద్రామసమాగమము - సుగ్రీవునితో మైత్రి 588
98. వాలివధ 593
99. వర్షశరదృతువుల వర్ణనము 600
100. లక్ష్మణుని ఆగ్రహము 604
101. వానరులచే సీతాన్వేషణము 607
102. స్వయంప్రభ వృత్తాంతము 610
103. సంపాతి సహకారము 612
104. సముద్రమును లంఘించుటకై అంగదాదుల చర్చ 614

V సుందరకాండము

105. ప్రస్తుతి 617
106. మారుతి సముద్రమును లంఘించుట 618
107. హనుమంతుని లంకానగర ప్రవేశము 621
108. హనుమద్విభీషణుల సమాగమము - సీతాదేవి దర్శనము 623
109. రావణుని బెదరింపు-సీత హెచ్చరిక 625
110. త్రిజటా స్వప్నము 627
111. ముద్రికాప్రదానము-హనుమత్సందేశము 629
112. అశోకవన విధ్వంసము 633
113. మారుతి రావణ సంవాదము 635
114. లంకాదహనము 639
115. చూడామణి ప్రదానము 640
116. హనుమదాదులు శ్రీరామునకు సీతాసందేశమును విన్పించుట 642
117. సమరసన్నాహములు 646
118. మండోదరి హితముపల్కుట 648
119. విభీషణుని హితవచనములు 649
120. విభీషణ శరణాగతి 652
121. శుకసారణుల వృత్తాంతము 660
122. సముద్రుని గర్వభంగము 665

VI లంకాకాండము

123. భగవత్ప్రార్థన 669
124. వారధి నిర్మాణము 670
125. రావణునకు మండోదరి విన్నపము 674
126. అంగద రాయబారము 684
127. లంకపై ముట్టడి - రాక్షసులతో వానరభల్లూకముల పోరాటము 703
128. మేఘనాదుని భీకర సమరము 712
129. లక్ష్మణుడు మూర్ఛిల్లుట 715
130. ఓషధికై హనుమంతుడు వెడలుట - కాలనేమిని హతమార్చుట 716
131. సంజీవని పర్వతమును తీసికొని వచ్చు మారుతితో భరతుని సమాగమము 718
132. లక్ష్మణునికై శ్రీరాముని ఆవేదన 720
133. కుంభకర్ణుని వధ 722
134. లక్ష్మణ మేఘనాదుల సమరము 730
135. మేఘనాదుని వధ 734
136. రావణుడు వానరయోధులతో తలపడుట 738
137. రామరావణ యుద్ధము 746
138. త్రిజట సీతాదేవిని ఓదార్చుట 761
139. రావణవధ-మందోదరీ విలాపము 763
140. విభీషణుడు రాజ్యాభిషిక్తుడగుట 770

141. అవనిజాతకు అగ్నిపరీక్ష 773
142. బ్రహ్మస్తుతి 776
143. ఇంద్రుడు శ్రీరాముని స్తుతించుట 778
144. పరమశివుని విన్నపము 781
145. పుష్పకముపై శ్రీరాముడు సపరివారముగా అయోధ్యకు బయలుదేరుట 782

VII ఉత్తరకాండము

146. భగవన్నుతి 789
147. అయోధ్యలో శ్రీరామభరతుల సమాగమము 790
148. శ్రీరామపట్టాభిషేకము 801
149. వేదపురుషులు శ్రీరాముని స్తుతించుట 804
150. పరమేశ్వరుడు శ్రీరాముని స్తుతించుట 806
151. సుగ్రీవాదులకు వీడ్కోలు 809
152. రామరాజ్యము 813
153. సనకాదులు శ్రీరాముని దర్శించుట 822
154. సోదరులకు శ్రీరాముని ఉపదేశము 826
155. పౌరులకు శ్రీరాముని హితబోధ 831
156. శ్రీరామునకు వసిష్ఠుని విన్నపము 835
157. నారదుడు శ్రీరాముని స్తుతించుట 837
158. కాకభుశుండి వృత్తాంతము 839
159. సంక్షిప్త రామాయణము 847
160. మాయా ప్రభావము 852
161. భుశుండి మోహము-శ్రీరాముని ప్రభావము 856
162. భగవంతుని అపారమహిమ 870
163. భుశుండి పూర్వజన్మ వృత్తాంతము 873
164. కలియుగ లక్షణములు 876
165. భుశుండికి శివుని శాపము 883
166. పరమేశ్వర స్తవము 886
167. భక్తి మార్గవైశిష్ట్యము 897
168. సప్త ప్రశ్నలు-సమాధానములు 905
169. శ్రీరామకథా శ్రవణ ఫలము 912
170. ఈ పాఠ్యవిశేషముల గూర్చి ఒక్కమాట 918
171. శ్రీరామశలాకా ప్రశ్నావళి 924
172. శ్రీ జానకీ జీవనాష్టకమ్ 926
173. శ్రీరామాయణ హారతి, సంకీర్తన 927
174. శ్రీరామమంగళాశాసనమ్ 928

పిబరే రామరసమ్

శ్లో॥ వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామండపే
మధ్యేపుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సంస్థితమ్ ।
అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాతం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలమ్ ॥

గీ॥ పిబ రే రామరసం రసనే । పిబరే రామరసమ్ ॥ ॥ పిబరే ॥

1) దూరీకృతపాతకసంసర్గం । పూరితనానావిధఫలవర్గమ్ ॥ ॥ పిబరే ॥
2) జననమరణభయశోకవిదూరం । సకలశాస్త్రనిగమాగమసారమ్ ॥ ॥ పిబరే ॥
3) పరిపాలితసరసిజబ్రహ్మాండం । పరమపవిత్రీకృతపాషండమ్ ॥ ॥ పిబరే ॥
4) శుద్ధపరమహంసఆశ్రమగీతం । శుకశౌనకకౌశికముఖపీతమ్ ॥ ॥ పిబరే ॥

శ్రీరామ జయరామ జయజయ రామ ॥

శ్రీ గోస్వామి తులసీదాసు జీవితవిశేషములు

ప్రసిద్ధ పుణ్యక్షేత్రమైన ప్రయాగ సమీపమున 'బాందా' జిల్లాలో 'రాజాపురము' అను గ్రామము గలదు. అచట ఆత్మారామ్ దూబే - అను సుప్రసిద్ధుడైన సరయూపారీణబ్రాహ్మణుడు ఉండెను. శ్రీమతి హులసీదేవి ఆయన ధర్మపత్ని. క్రీ.శ. 1497, విక్రమశకం 1554వ సంవత్సరమున శ్రావణ శుద్ధ సప్తమినాడు అభుక్తమూలా నక్షత్రమున ఆ పుణ్యదంపతులకు జన్మించిన ముద్దులబిడ్డడే మన గోస్వామి తులసీదాసు. అతడు మాతృగర్భమున 12 (పండ్రెండు) మాసములు మసలెను. శిశువైన తులసీదాసు పుట్టగనే రోదనము కావింపలేదు. అతనిముఖమునుండి 'రామ్' అను శబ్దము (రామనామము) వినిపించెను. ఆయననోటిలో ముప్పది రెండు(32) దంతములుండెను. చూచుటకు అతడు ఐదు (5) సంవత్సరముల ఈడుగల బాలకునివలె ఒప్పుచుండెను. ఇట్టి అద్భుతలక్షణములుగల బాలకుని జూచి, ఆయనతండ్రి అమంగళములను శంకించి భీతిల్లెను. కుమారునివిషయమై ఆత్మారాముడు పెక్కు విధములగు ఊహాగానములను చేయసాగెను. తల్లియైన 'హులసి' మిక్కిలి చింతించెను. అశుభములను శంకించి, ఆమె ఆ పసికందును దశమినాటి రాత్రి దాసీచేతులలో ఉంచి, ఆ దాసియొక్క అత్తగారింటికి పంపెను. మఱునాడే ఆ పవిత్ర మాతృమూర్తి ఈ లోకమును వీడెను. 'చునియా' అను పేరుగల ఆదాసి ఆ శిశువును మిక్కిలి ప్రేమానురాగములతో పెంచెను. తులసీదాసునకు దాదాపు ఐదున్నర సంవత్సరములప్రాయమున చునియా గూడ దివంగతురాలయ్యెను. ఇప్పుడతడు అనాథబాలుడై ఇంటింటికిని తిరుగసాగెను. జగజ్జననియైన పార్వతీదేవికి ఈ అమాయకబాలునిపై కృపగలిగెను. ఆమె బ్రాహ్మణస్త్రీవేషమున ప్రతిదినము ఆ బాలునికడకు వచ్చి, స్వహస్తములతో అతనిచే అన్నము తినుపించుచుండెడిది.

రామశైలనివాసియైన శ్రీ అనంతానందజీ ప్రియశిష్యుడు శ్రీ నరహరి ఆనంద. అతడు పరమేశ్వర ప్రేరణచే ఈ బాలకుని వెదకుచు వచ్చెను. ఈ బాలునకు 'రామ్ బోలా' అను పేరు పెట్టి, అతడు వానిని తనతో అయోధ్యకు తీసికొనివెళ్లెను. విక్రమ శకము 1561 (క్రీ॥శ॥ 1504)వ సంవత్సరమున మాఘ శుద్ధ పంచమీ శుక్రవారము నాడు అతడు ఆ బాలునకు ఉపనయన సంస్కారములను జరిపెను. ఎవ్వరి ప్రేరణ లేకయే ఏకసంతగ్రాహియైన 'రామ్‌బోలా' గురూపదేశమైన వెంటనే గాయత్రీ మంత్రమును ఉచ్చరించెను. దానిని జూచి అందఱును చకితులైరి. పిమ్మట నరహరి స్వామి రామ్‌బోలాకు వైష్ణవసంప్రదాయమును అనుసరించి, పంచసంస్కారములను జరిపించి, రామమంత్ర దీక్షను ఒసంగెను. అయోధ్యయందే అతనిచే విద్యాధ్యయనము చేయించెను. బాలకుడైన రామ్‌బోలా మిక్కిలి బుద్ధిమంతుడు, చురుకైన వాడు. అతడు ఏకసంతగ్రాహి. 'గురుముఖతః' ఒకసారి విన్నంతనే ఆ విషయము అతనికి కంఠస్థమగుచుండెను. ఆ గురుశిష్యులిద్దఱును అచట కొంత కాలము గడిపి, అనంతరము 'వరాహ క్షేత్రము'నకు చేరిరి. అక్కడ శ్రీ నరహరిస్వామి తులసీదాసునకు రామచరితమును వినిపించెను. కొలదిదినములపిమ్మట వారు కాశీనగరమును చేరిరి. కాశీలో శేషసనాతనస్వామివారికడ తులసీదాసు పదునైదు (15) సంవత్సరముల కాలము అధ్యయనము చేసి, వేదములను, వేదాంగములను జిహ్వాగ్రమున నిలుపుకొనెను. ఇచ్చట ఆయనకు సాంసారికవాసనలు జాగృతములయ్యెను. గురునాజ్ఞను దీసికొని, తిరిగి తన జన్మ స్థానమునకు చేరెను. అచట తన వారెవ్వరును మిగిలి యుండకపోవుటను అతడు గ్రహించెను. తన మాతాపిత్రాదులకు విధ్యుక్తములైన శ్రాద్ధకర్మలనాచరించెను. అచటనేయుండి జనులకు శ్రీరామచరితమును వినిపింపసాగెను.

విక్రమ శకము 1583 (క్రీ॥శ॥ 1526)వ సంవత్సరమున జ్యేష్ఠ శుద్ధ త్రయోదశీ గురువారము నాడు భారద్వాజగోత్రజయైన 'రత్నావళి'యను సుందరి(కన్య)తో ఆయనకు వివాహమయ్యెను. ఆ క్రొత్త దంపతులు సుఖసంతోషములతో తమజీవితమును కొనసాగించుచుండిరి. ఒకసారి రత్నావళి తన సోదరునితోగూడి, పుట్టింటికి వెళ్లెను. కొంతసేపైన తరువాత తులసీదాసు భార్యమీది ప్రేమతో తన ఇంటినుండి బయలుదేఱి, తన భార్యపుట్టింటికి చేరెను. అతనిని జూచి, భార్య రత్నావళి తన భర్తను చులకన జేయుచు ఇట్లనెను. "రక్తమాంసములతో గూడిన ఈ నా తనువుపైగల ఆసక్తిలో సగమైనను మీకు భగవంతునిపై ఉన్నచో మీరు తరించియుండెడివారు." ఆమెమాటలు తులసీదాసు మనస్సులో బాగుగా నాటుకొనెను. దానితో ఆయనలో అంతర్మథనము జరిగెను. ఆయనకు కనువిప్పు కలిగెను. వెంటనే ఆయనమనస్సు భగవంతునిమీదికి మఱలెను. మఱుక్షణముననే అతడు అచటినుండి తన ఇంటికి చేరెను. పిదప ప్రయాగ వెళ్ళెను. అచ్చట తులసీదాసు గృహస్థవేషమును పరిత్యజించి, సాధువేషమును స్వీకరించెను. పిమ్మట తీర్థయాత్రలను గావించుచు అతడు కాశీ చేరెను. ఈ సమయముననే ఆయనకు మానససరోవరమున 'కాకభుశుండి' దర్శనమాయెను.

కాశీలో తులసీదాసు రామకథాప్రవచనమును చేయసాగెను. ప్రతినిత్యము తులసీదాసు తన సంధ్యావందనము ముగిసిన పిమ్మట ఆ తీర్థమును ఒక చెట్టుమొదట చల్లుచుండెడివాడు. ఆ చెట్టు పైనున్న ఒక బ్రహ్మరాక్షసుడు ఆ తీర్థప్రభావమున శాపవిముక్తుడై, మానవరూపమున తులసీదాసు సమ్ముఖమున నిలిచెను. అతడు "నీ తీర్థ ప్రభావమున నాకు శాపవిముక్తి కలిగినది. నీకు నేను ఏవిధముగా సహాయపడగలనో తెలుపుము." అని తులసీదాసును అడిగెను. అప్పుడు తులసీదాసు "నాకు శ్రీరాముని దర్శనము కలుగు ఉపాయమును తెలుపుడు"- అని ఆయనను ప్రార్థించెను. అప్పుడు అతడు "అట్టి శక్తి నాకు లేదు. నీవు హనుమంతుని ఆశ్రయించినచో నీ కోరిక నెఱవేఱును" అని పలికెను. "అది సరే! హనుమంతునిదర్శనము కలుగుట యెట్లు?" అని తులసీదాసు ప్రశ్నించెను. దానికి సమాధానముగా అతడు-

"యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం, తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిమ్ ।
బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం, మారుతిం నమత రాక్షసాంతకమ్ ॥"

అను శ్లోకమును పఠించెను- అనగా శ్రీ రఘురాముని కథాప్రవచనము (కీర్తనము) జరుగుచోట ఆంజనేయుడు తప్పక ఉండితీరును.

తులసీదాసు ప్రవచనమును వినుటకు నిత్యము ఒక వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు వచ్చుచుండెడివాడు. అతడు శ్రీరామకథ శ్రవణము చేయుచు ఆర్ద్ర హృదయముతో ప్రేమవిహ్వలుడగుచుండెను. అతడు ఎవరో కాదు, మాఱువేషమున వచ్చిన ఆంజనేయస్వామియే. తులసీదాసు ఆయనకు ప్రణమిల్లి "స్వామీ! మీరు ఎవరు? అందఱికంటెను ముందుగా వచ్చి, చివరకు వెళ్లుచున్నారు". అని అడిగెను. అప్పుడు ఆంజనేయుడు ఆయనకు తన రూపమును జూపెను. అంతట తులసీదాసు మిక్కిలి హర్షితుడై "స్వామీ! నాకు శ్రీరామునిదర్శనము కలిగింపుము" అని ప్రార్థించెను. ఆంజనేయుడు ఇట్లు నుడివెను. "నీవు చిత్రకూటమునకు వెళ్ళుము. అచ్చట నీకు శ్రీరఘునాథునిదర్శనము కాగలదు." ఈ మాటలను విని, తులసీదాసు శ్రీరామదర్శనమునకు త్వరపడుచున్నవాడై చిత్రకూటమునకు చేరెను. అక్కడ రామఘట్టమునందు ఒక పీఠమును ఏర్పఱచుకొనెను. ఒకనాడు అతడు కామదగిరికి ప్రదక్షిణమొనర్చుటకు బయలుదేఱెను. మార్గమున ఆయనకు శ్రీరామునిదర్శనమాయెను. మిక్కిలి

అందమైన ఇద్దఱు రాజకుమారులు ధనుర్బాణములను ధరించి, గుఱ్ఱములపై వెళ్ళుచుండిరి. తులసీదాసు వారిని జూచి ముగ్ధుడాయెను. కాని వారిని అతడు గుర్తింపలేదు. పిమ్మట ఆంజనేయుడు అయనకడకు వచ్చి, వాస్తవమును ఎఱింగించెను. అప్పుడతడు మిక్కిలి పశ్చాత్తాపపడసాగెను. హనుమంతుడతనిని అనునయించి, మఱల మఱునాటి ప్రాతఃకాలమున శ్రీరామ దర్శనమగునని తెలిపెను.

వి॥ శ॥ 1607వ సంవత్సరమున మౌనిఅమావాస్య, (పుష్యబహుళ అమావాస్య) బుధవారమునాడు శ్రీరామచంద్ర ప్రభువు మఱల అతనిముందు ప్రత్యక్షమాయెను. బాలరూపుడుగా ఉన్న శ్రీరాముడు తులసీదాసుతో "బాబా! మాకు చందనము ఇమ్ము" అని అడిగెను. ఈసారి పొరపాటు జరుగకుండ ఆంజనేయుడు చిలుక రూపము ధరించి, ఈ దోహాను పలికెను.

చిత్రకూట కే ఘాట్ పర్ భఇ సంతన కీ భీర్ । తులసిదాస చందన్ ఘిసేఁ తిలక్ దేత రఘువీర్ ॥

అనగా చిత్రకూటమునందలి రామఘట్టమున సజ్జనసమూహములు గలవు. తులసీదాసు చందనము దీసెను. రఘువీరుడు తిలకమును దిద్దెను.

నీవు తీయు చందనమును దిద్దువాడు సాక్షాత్తు శ్రీరామచంద్రభగవానుడే.

తులసీదాసు అద్భుతమైన రామునితేజస్సునకు అబ్బురపడి, తనశరీరస్పృహను కోల్పోయెను. భగవానుడు తనచేతితో చందనమును దీసికొని తనకును, తులసీదాసునకును ముఖములయందు తిలకమును దిద్దెను. అనంతరము అతడు అంతర్ధానమాయెను.

వి॥ శ॥ 1628వ సంవత్సరమున ఆంజనేయుని అనుమతితో తులసీదాసు అయోధ్యకై బయలుదేఱెను. ఆ సమయమున ప్రయాగయందు మాఘమేలా జరుగుచుండెను. అతడు అచ్చట కొన్ని దినములు గడిపెను. ఆఱు పర్వదినములపిమ్మట ఒక వటవృక్షచ్ఛాయయందు ఆయనకు మహర్షులైన భరద్వాజ, యాజ్ఞవల్క్యుల దర్శనమయ్యెను. వరాహక్షేత్రమునందు గురువుద్వారా తాను వినినకథయే అచట చెప్పబడుచుండెను. అచటినుండి అతడు కాశీనగరమునకు చేరి, ప్రహ్లాదఘట్టమున ఒక బ్రాహ్మణునిఇంటియందు నివసింపసాగెను. అచ్చట అతనిలో కవితాశక్తి జాగృతమయ్యెను. సంస్కృత భాషలో శ్లోకరచన చేయసాగెను. కాని పగటివేళ వ్రాసిన శ్లోకములన్నియును రాత్రియందు లుప్తములగుచుండెను. ఈ సంఘటనము ప్రతిదినము కొనసాగుచు వచ్చెను. ఎనిమిదవ దినమున తులసీదాసునకు ఒక కల వచ్చెను. ఆ కలలో "నీవు నీ (వ్యవహార) భాషయందు కావ్యరచన చేయుము" అని అతనిని పరమేశ్వరుడు ఆదేశించెను. తులసీదాసు మేల్కొని కూర్చుండెను. ఆసమయమున శివపార్వతులు అతనికి ప్రత్యక్షమైరి. తులసీదాసు ఆ ఆదిదంపతులకు ప్రణమిల్లెను. పరమేశ్వరుడు పలికెను. "నీవు అయోధ్యకు వెళ్ళి, వ్యవహార (అవధి) భాషలో కావ్య రచనచేయుము. నా ఆశీర్వాదప్రభావమున నీకవిత సామవేదముతో సమానముగా ఫలములను గూర్చును. సామవేదమువలె దీనిని ప్రజలందఱును గానముచేయుదురు." ఇట్లు ఆశీర్వదించి, గౌరీశంకరులు అంతర్ధానమైరి. వారి ఆజ్ఞలను శిరసావహించి, తులసీదాసు కాశీనుండి అయోధ్యకు చేరెను.

త్రేతాయుగమున శ్రీరామజన్మదినోత్సవము జరుపబడునట్లే 1631వ సంవత్సరమున అయోధ్యలో శ్రీరామనవమిఉత్సవములు జరుపబడుచుండెను. ఆనాడు ప్రాతఃకాలమున శ్రీతులసీదాసు 'శ్రీరామచరితమానస'రచనను ప్రారంభించెను. రెండు సంవత్సరముల ఏడు మాసముల ఇఱువది ఆఱుదినములలో ఆ గ్రంథరచన పూర్తియయ్యెను. 1633వ సంవత్సరమున మార్గశిర శుక్ల పక్షమున శ్రీ సీతారాములవివాహమహోత్సవమునాడు ఏడు కాండములును సంపూర్ణమాయెను.

ఆ పిదప తులసీదాసు భగవదాజ్ఞను అనుసరించి, కాశీ చేరెను. అచట అన్నపూర్ణావిశ్వేశ్వరులకు 'శ్రీరామచరిత మానసమును' విన్పించెను. ఆ రాత్రి ఆ గ్రంథము విశ్వనాథునిమందిరమున ఉంచబడెను. ప్రాతఃకాలమున పుస్తకమును తెఱచిచూడగా అందు 'సత్యం, శివం, సుందరమ్' అను మధుర పదత్రయము వ్రాయబడి యుండెను. క్రింద శంకరభగవానునిసంతకముగూడ ఉండెను. అచ్చట నున్న జనులు 'సత్యం, శివం, సుందరమ్' అను పదములను గూడ వినిరి.

ఈ విషయములను వినిన అక్కడి పండితులమనస్సులలో ఈర్ష్య జనించెను. వారు అందఱును ఒక్కటై తులసీదాసును నిందింపసాగిరి. ఆ గ్రంథమునుగూడ నష్టపఱచుటకు ప్రయత్నించిరి. దానిని దొంగిలించి తీసికొనివచ్చుటకై ఇద్దఱు దొంగలను పంపిరి. వారు వెళ్లిచూడగా తులసీదాసు కుటీరసమీపమున ఇద్దఱు వీరులు ధనుర్బాణములను ధరించి, కాపలాకాయుచుండిరి. వారు శ్యామగౌరవర్ణశోభితులై యుండిరి. వారిదర్శనముతో చోరులబుద్ధి మాఱిపోయెను. వెంటనే చోరవృత్తికి స్వస్తిపలికి, శ్రీరామభజనను చేయసాగిరి. తనకొఱకై భగవంతుడు కష్టపడినట్లు తెలిసికొని, కుటీరమునందలి వస్తువులనన్నింటిని అతడు దానమొనర్చె. గ్రంథమును మాత్రము తనమిత్రుడైన 'తోడర్‌మల్' కడనుంచెను. ఆ పిమ్మట అతడు మఱియొక ప్రతిని వ్రాసెను. దీనిని ఆధారముగా చేసికొనియే ఇతరప్రతులు సిద్ధపఱచబడినవి. ఈ గ్రంథము క్రమక్రమముగా ప్రసిద్ధి వహించెను.

ఇచ్చట పండితులకు ఏమియు తోచక ఆ పుస్తకమును పరిశీలింపవలసినదిగా శ్రీ మధుసూదన సరస్వతిగారిని ప్రార్థించిరి. శ్రీ మధుసూదనసరస్వతిగారు ఆగ్రంథమును సావధానముగా సమగ్రముగా పరిశీలించి, మిక్కిలి ప్రసన్నులై తమ సమ్మతిని ఇట్లు తెల్పిరి.

ఆనందకాననేహ్యస్మిన్ జంగమస్తులసీతరుః । కవితామంజరీ భాతి రామభ్రమరభూషితా ॥

'కాశీ'యను ఆనంద వనమున 'తులసీదాసు' అనెడి సంచరించుతులసిమొక్క కలదు. దాని కవితారూపమంజరి మిక్కిలి సుందరమైనది. దానిపై శ్రీరాముడనెడి తుమ్మెద సర్వదా పరిభ్రమించు చుండును.

దీనితో పండితులకు సంతుష్టి కలుగకపోగా, వారి ఈర్ష్య ఇంకను అధికమైనది. ఈ గ్రంథ ప్రామాణిక పరీక్షకు వారు మఱియొక ఉపాయమును ఆలోచించిరి. వారు విశ్వేశ్వరునిఎదుట ఒక పీఠముపై వేదశాస్త్ర పురాణగ్రంథములను, వాటి అన్నింటికిని అడుగుభాగమున తులసీరామాయణగ్రంథమును ఉంచిరి. పిమ్మట మందిరము మూయబడెను. ప్రాతఃకాలమున మందిరద్వారములు తెఱచిచూడగా అట్టడుగున ఉంచబడిన శ్రీరామచరితమానసము వేదపురాణాదిగ్రంథములపైభాగమున వారికిగనబడెను. పండితులందఱును సిగ్గుతో తలవంచుకొనిరి. వారు శ్రీ తులసీదాస గోస్వామివారికి క్షమాపణ చెప్పుకొని భక్తితో ఆయన పాదోదకమును సేవించిరి.

ఇపుడు తులసీదాసు 'అసీఘట్టము'న ఉండసాగెను. ఒకనాటిరాత్రి కలిపురుషుడు ఆయనయొద్దకు వచ్చి, ఆయనను బాధింపసాగెను. గోస్వామీజీ ఆంజనేయుని ధ్యానించెను. 'మారుతి' వినయపదములను వ్రాయుమని ఆయనను ఆజ్ఞాపించెను. తులసీదాసు 'వినయ పత్రిక'ను రచించి, భగవంతునిపాదముల కడ సమర్పించెను. శ్రీరాముడు దానిపై తనహస్తాక్షరములను ఉంచెను. ఆయనకు అభయప్రదానము చేసెను. అంతట తులసీదాసునకు కలిపురుషుని భయము తొలగిపోయెను. 1680 సంవత్సరమున ఆషాఢ బహుళ తదియ శనివారము నాడు అసీఘట్టమున రామనామమును స్మరించుచు తులసీదాసు తన తనువును వీడి, పరమపదమును జేరెను.

* * *

నవాహ్నికపారాయణ విరామస్థానములు

	పుట		పుట
మొదటి విరామము	99	ఆఱవ విరామము	569
రెండవ విరామము	186	ఏడవ విరామము	680
మూడవ విరామము	278	ఎనిమిదవ విరామము	801
నాల్గవ విరామము	370	తొమ్మిదవ విరామము	917
ఐదవ విరామము	462		

మాసపారాయణ విరామస్థానములు

	పుట		పుట
మొదటి విరామము	26	పదునాఱవ విరామము	370
రెండవ విరామము	50	పదునేడవ విరామము	383
మూడవ విరామము	75	పదునెనిమిదవ విరామము	415
నాల్గవ విరామము	99	పందొమ్మిదవ విరామము	445
ఐదవ విరామము	121	ఇఱువదియవ విరామము	462
ఆఱవ విరామము	143	ఇఱువదియొకటవ విరామము	532
ఏడవ విరామము	166	ఇఱువది రెండవ విరామము	586
ఎనిమిదవ విరామము	186	ఇఱువది మూడవ విరామము	616
తొమ్మిదవ విరామము	208	ఇఱువది నాల్గవ విరామము	668
పదియవ విరామము	232	ఇఱువది ఐదవ విరామము	710
పదునొకండవ విరామము	254	ఇఱువది ఆఱవ విరామము	761
పన్నెండవ విరామము	281	ఇఱువది ఏడవ విరామము	788
పదుమూడవ విరామము	304	ఇఱువది ఎనిమిదవ విరామము	846
పదునాల్గవ విరామము	328	ఇఱువది తొమ్మిదవ విరామము	897
పదునైదవ విరామము	352	ముప్పదియవ విరామము	917

శ్రీరామచరితమానసపారాయణవిధి

శ్రీరామచరితమానసమును పారాయణము చేయువారు ప్రారంభమున గోస్వామితులసీదాసును, వాల్మీకి మహర్షిని, పరమేశ్వరుని, ఆంజనేయస్వామిని ఆవాహనముచేసి, పూజింపవలెను. పిమ్మట శ్రీసీతారామలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్నులను ఆవాహనమొనర్చి, వారిని ధ్యానించి, వారికి షోడశోపచారపూజలు సలుపవలయును. వారి ఆవాహన-ధ్యాన-అర్చనాది శ్లోకములు-

ఆవాహన మంత్రములు

1. తులసీకనమస్తుభ్యమ్, ఇహాగచ్ఛ శుచివ్రత ।
నైర్‌ఋత్య ఉపవిశ్యేదం పూజనం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥ 1 ॥ ఓం తులసీదాసాయ నమః ।

2. శ్రీ వాల్మీక నమస్తుభ్యమ్, ఇహాగచ్ఛ శుభప్రద ।
ఉత్తరపూర్వయోర్మధ్యే తిష్ఠ గృహ్ణీష్వ మేఽర్చనమ్ ॥ 2 ॥ ఓం వాల్మీకాయ నమః ।

3. గౌరీపతే నమస్తుభ్యమ్, ఇహాగచ్ఛ మహేశ్వర ।
పూర్వదక్షిణయోర్మధ్యే తిష్ఠ పూజాం గృహాణ మే ॥ 3 ॥ ఓం గౌరీపతయే నమః ।

4. శ్రీ లక్ష్మణ నమస్తుభ్యమ్, ఇహాగచ్ఛ సహప్రియః ।
యామ్యభాగే సమాతిష్ఠ, పూజనం సంగృహాణ మే ॥ 4 ॥ ఓం శ్రీ సపత్నీకాయ లక్ష్మణాయ నమః ।

5. శ్రీ శత్రుఘ్న నమస్తుభ్యమ్, ఇహాగచ్ఛ సహప్రియః ।
పీఠస్య పశ్చిమే భాగే పూజనం స్వీకురుష్వ మే ॥ 5 ॥ ఓం శ్రీ సపత్నీకాయ శత్రుఘ్నాయ నమః ।

6. శ్రీ భరత నమస్తుభ్యమ్, ఇహాగచ్ఛ సహప్రియః ।
పీఠకస్యోత్తరే భాగే తిష్ఠ పూజాం గృహాణ మే ॥ 6 ॥ ఓం శ్రీ సపత్నీకాయ భరతాయ నమః ।

7. శ్రీ హనుమన్ నమస్తుభ్యమ్, ఇహాగచ్ఛ కృపానిధే ।
పూర్వభాగే సమాతిష్ఠ, పూజనం స్వీకురు ప్రభో ॥ 7 ॥ ఓం శ్రీ హనుమతే నమః ।

8. అథ ప్రధానపూజా చ కర్తవ్యా విధిపూర్వకమ్ ।
పుష్పాంజలిం గృహీత్వా తు ధ్యానం కుర్యాత్ పరస్య చ ॥ 8 ॥

9) రక్తాంభోజదలాభిరామనయనం పీతాంబరాలంకృతం
శ్యామాంగం ద్విభుజం ప్రసన్నవదనం శ్రీసీతయా శోభితమ్ ।
కారుణ్యామృతసాగరం ప్రియగణైః భ్రాత్రాదిభిర్భావితం
వందే విష్ణుశివాదిసేవ్యమనిశం భక్తేష్టసిద్ధిప్రదమ్ ॥ 9 ॥

10) ఆగచ్ఛ జానకీనాథ జానక్యా సహ రాఘవ ।
గృహాణ మమ పూజాం చ వాయుపుత్రాదిభిర్యుతః ॥ 10 ॥ ఇత్యావాహనం ।

11) సువర్ణరచితం రామ దివ్యాస్తరణశోభితమ్ ।
ఆసనం హి మయా దత్తం గృహాణ మణిచిత్రితమ్ ॥ 11 ॥ ఇతి షోడశోపచారైః పూజయేత్ ।

ఓమ్ అస్య శ్రీమన్మానసరామాయణశ్రీరామచరితస్య శ్రీశివకాకభుశుండి యాజ్ఞవల్క్య గోస్వామితులసీదాసా ఋషయః, శ్రీ సీతారామో దేవతా, శ్రీరామనామ బీజం భవరోగ హరీ భక్తిః శక్తిః, మమ నియన్త్రితాశేషవిఘ్నతయా శ్రీ సీతారామప్రీతిపూర్వకసకలమనోరథసిద్ధ్యర్థం పాఠే వినియోగః ।

అథ ఆచమనమ్

శ్రీ సీతారామాభ్యాం నమః । శ్రీరామచంద్రాయ నమః । శ్రీరామభద్రాయ నమః ।

ఇతి మంత్రత్రితయేన ఆచమనం కుర్యాత్ । శ్రీయుగళ బీజమంత్రేణ ప్రాణాయామం కుర్యాత్ ॥

అథ కరన్యాసః

జగ మంగల గునగ్రామ రామ కే । దాని ముకుతి ధన ధరమ ధామ కే ॥ అంగుష్ఠాభ్యాం నమః

రామ రామ కహి జే జముహాహీఁ । తిన్హహి న పాపపుంజ సముహాహీఁ ॥ తర్జనీభ్యాం నమః

రామ సకల నామన్హ తే అధికా । హోఉ నాథ అఘ ఖగ గన బధికా ॥ మధ్యమాభ్యాం నమః

ఉమా దారు జోషిత కీ నాఈం । సబహి నచావత రాము గొసాఈం ॥ అనామికాభ్యాం నమః

సన్ముఖ హోఇ జీవ మొహి జబహీఁ । జన్మ కోటి అఘ నాసహిఁ తబహీఁ ॥ కనిష్ఠికాభ్యాం నమః

మామభిరక్షయ రఘుకులనాయక । ధృత బర చాప రుచిర కర సాయక ॥ కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః

ఇతి కరన్యాసః ।

అథ హృదయాదిన్యాసః

జగ మంగల గునగ్రామ రామ కే । దాని ముకుతి ధన ధరమ ధామ కే ॥ హృదయాయ నమః

రామ రామ కహి జే జముహాహీఁ । తిన్హహి న పాపపుంజ సముహాహీఁ । శిరసే స్వాహా

రామ సకల నామన్హ తే అధికా । హోఉ నాథ అఘ ఖగ గన బధికా ॥ శిఖాయై వషట్

ఉమా దారు జోషిత కీ నాఈం । సబహి నచావత రాము గొసాఈం ॥ కవచాయ హుమ్

సన్ముఖ హోఇ జీవ మొహి జబహీఁ । జన్మ కోటి అఘ నాసహిఁ తబహీఁ ॥ నేత్రాభ్యాం వౌషట్

మామభిరక్షయ రఘుకులనాయక । ధృత బర చాప రుచిర కర సాయక ॥ అస్త్రాయ ఫట్

ఇతి హృదయాదిన్యాసః

అథ ధ్యానమ్

మామవలోకయ పంకజలోచన । కృపాబిలోకని సోచ బిమోచన ॥

నీల తామరస స్యామ కామ అరి । హృదయ కంజ మకరంద మధుప హరి ॥

జాతుధాన బరూథ బల భంజన । ముని సజ్జన రంజన అఘ గంజన ॥

భూసుర ససి నవ బృంద బలాహక । అసరన సరన దీన జన గాహక ॥

భుజబల బిపుల భార మహి ఖండిత । ఖర దూషన బిరాధ బధ పండిత ॥

రావనారి సుఖరూప భూపబర । జయ దసరథ కుల కుముద సుధాకర ॥

సుజస పురాన బిదిత నిగమాగమ । గావత సుర ముని సంత సమాగమ ॥

కారునీక బ్యలీక మద ఖండన । సబ బిధి కుసల కోసలామండన ॥

కలి మల మథన నామ మమతాహన । తులసిదాస ప్రభు పాహి ప్రణత జన ॥ ఇతి ధ్యానమ్

ధ్యాన శ్లోకములు

1) జ్ఞానానందమయం దేవం నిర్మలస్ఫటికాకృతిమ్ ।
ఆధారం సర్వవిద్యానాం హయగ్రీవముపాస్మహే ॥

2) శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్ ।
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాంతయే ॥

3) అగజాననపద్మార్కం గజాననమహర్నిశమ్ ।
అనేకదం తం భక్తానామ్ ఏకదంతముపాస్మహే ॥

4) వాగీశాద్యాస్సుమనసః సర్వార్థానాముపక్రమే ।
యం నత్వా కృతకృత్యాస్స్యుః తం నమామి గజాననమ్ ॥

5) శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజమప్రమేయం
సీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపమ్ ।
ఆజానుబాహుమ్ అరవిందదళాయతాక్షం
రామం నిశాచరవినాశకరం నమామి ॥

6) ఆపదామపహర్తారం దాతారం సర్వసంపదామ్ ।
లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయో భూయో నమామ్యహమ్ ॥

7) రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే ।
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః ॥

8) ఆంజనేయమతిపాటలాననం కాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహమ్ ।
పారిజాతతరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననందనమ్ ॥

9) యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం, తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిమ్ ।
బాష్పవారి పరిపూర్ణలోచనమ్, మారుతిం నమత రాక్షసాంతకమ్ ॥

10) మనోజవం మారుతతుల్యవేగం, జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్ ।
వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం, శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి ॥

11) కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్ ।
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలమ్ ॥

12) ఆనందకాననేహ్యాస్మిన్ జంగమస్తులసీతరుః ।
కవితామంజరీ భాతి రామభ్రమరభూషితా ॥

శ్రీ జానకీ జీవనాష్టకమ్

ఆలోక్య యస్యాతిలలామలీలాం సద్భాగ్యభాజౌ పితరౌ కృతార్థౌ ।
తమర్భకం దర్పకదర్పచోరం శ్రీజానకీజీవనమానతోఽస్మి ॥ 1 ॥
శ్రుత్వైవ యో భూపతిమాత్తవాచం వనం గతస్తేన న నోదితోఽపి ।
తం లీలయాహ్లాదవిషాదశూన్యం శ్రీజానకీజీవనమానతోఽస్మి ॥ 2 ॥
జటాయుషో దీనదశాం విలోక్య ప్రియావియోగప్రభవం చ శోకమ్ ।
యో వై విసస్మార తమార్ద్రచిత్తం శ్రీజానకీజీవనమానతోఽస్మి ॥ 3 ॥
యో వాలినా ధ్వస్తబలం సుకంఠం న్యయోజయద్రాజపదే కపీనామ్ ।
తం స్వీయసంతాపసుతప్తచిత్తం శ్రీజానకీజీవనమానతోఽస్మి ॥ 4 ॥
యద్ధ్యాననిర్ధూతవియోగవహ్నిః విదేహబాలా విబుధారివన్యామ్ ।
ప్రాణాందధే ప్రాణమయం ప్రభుం తం శ్రీజానకీజీవనమానతోఽస్మి ॥ 5 ॥
యస్యాతివీర్యాంబుధివీచిరాజౌ వంశ్యైరహో వైశ్రవణో విలీనః ।
తం వైరివిధ్వంసనశీలలీలం శ్రీజానకీజీవనమానతోఽస్మి ॥ 6 ॥
యద్రూపరాకేశమయూఖమాలానురంజితా రాజరమాపి రేజే ।
తం రాఘవేంద్రం విబుధేంద్రవంద్యం శ్రీజానకీజీవనమానతోఽస్మి ॥ 7 ॥
ఏవం కృతా యేన విచిత్రలీలా మాయామనుష్యేణ నృపచ్ఛలేన ।
తం వై మరాళం మునిమానసానాం శ్రీజానకీజీవనమానతోఽస్మి ॥ 8 ॥

శ్రీరామస్తుతి

శ్రీరామచంద్ర కృపాళు భజు మన హరణ భవభయదారుణమ్ ।
నవకంజలోచన కంజముఖ కరకంజ పదకంజారుణమ్ ॥ 1 ॥
కందర్ప అగణిత అమిత ఛబి నవనీల నీరదసుందరమ్ ।
పటపీత మానహు తడిత రుచి శుచి నౌమి జనకసుతావరమ్ ॥ 2 ॥
భజు దీనబంధు దినేశ దానవ దైత్య వంశ నికందనమ్ ।
రఘునంద ఆనందకంద కోసలచంద దశరథనందనమ్ ॥ 3 ॥
సిరముకుట కుండల తిలక చారు ఉదారు అంగ విభూషణమ్ ।
ఆజానుభుజ శరచాపధర సంగ్రామజితఖరదూషణమ్ ॥ 4 ॥
ఇతి వదతి తులసీదాస శంకర శేషమునిమనరంజనమ్ ।
మమ హృదయకంజ నివాస కురు కామాది ఖల దల గంజనమ్ ॥ 5 ॥

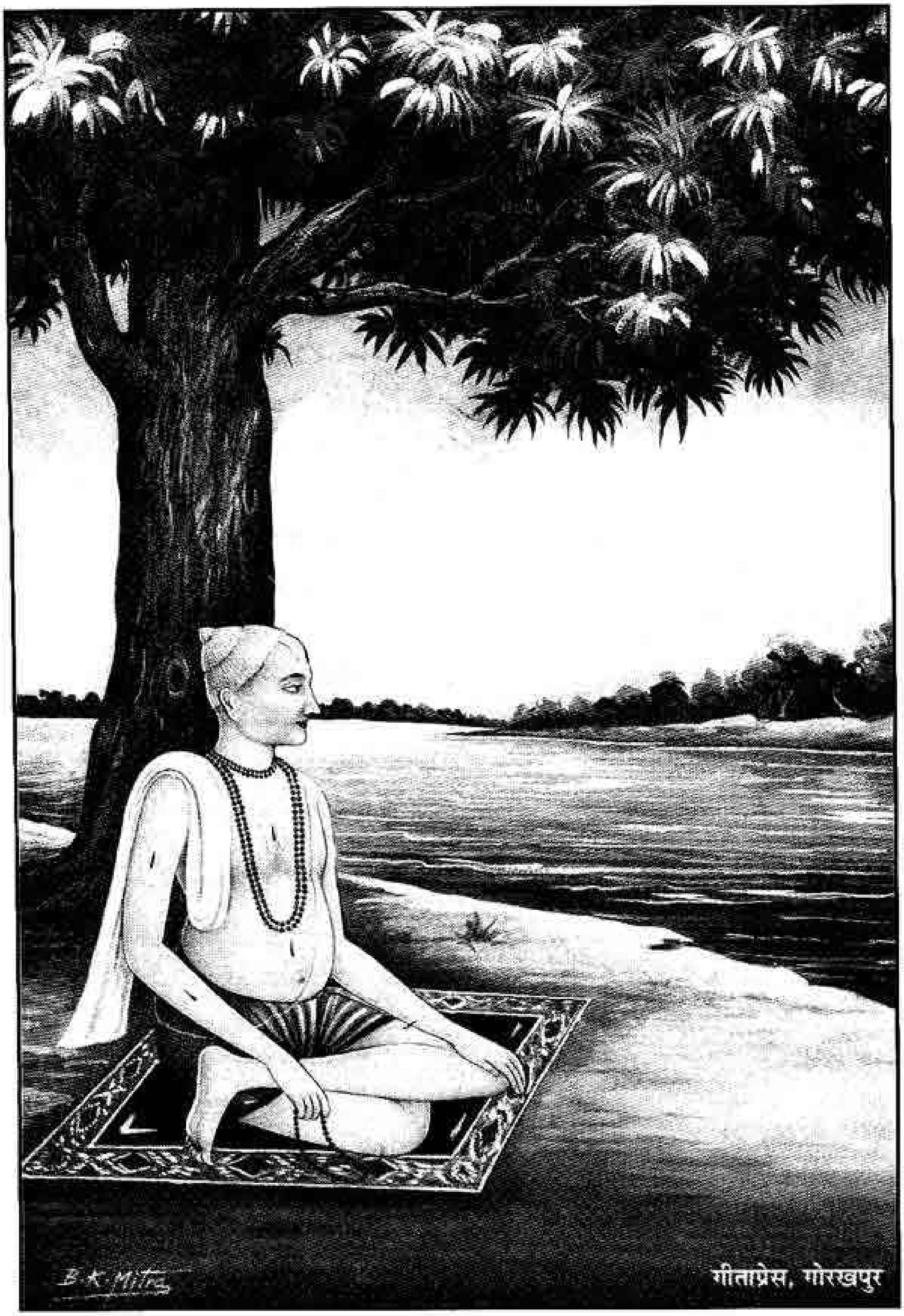

गोस्वामी श्रीतुलसीदासजी महाराज

Gosvāmī Tulasīdāsa

पादुका-दान

Sandals (Pādukās)—Handed Over

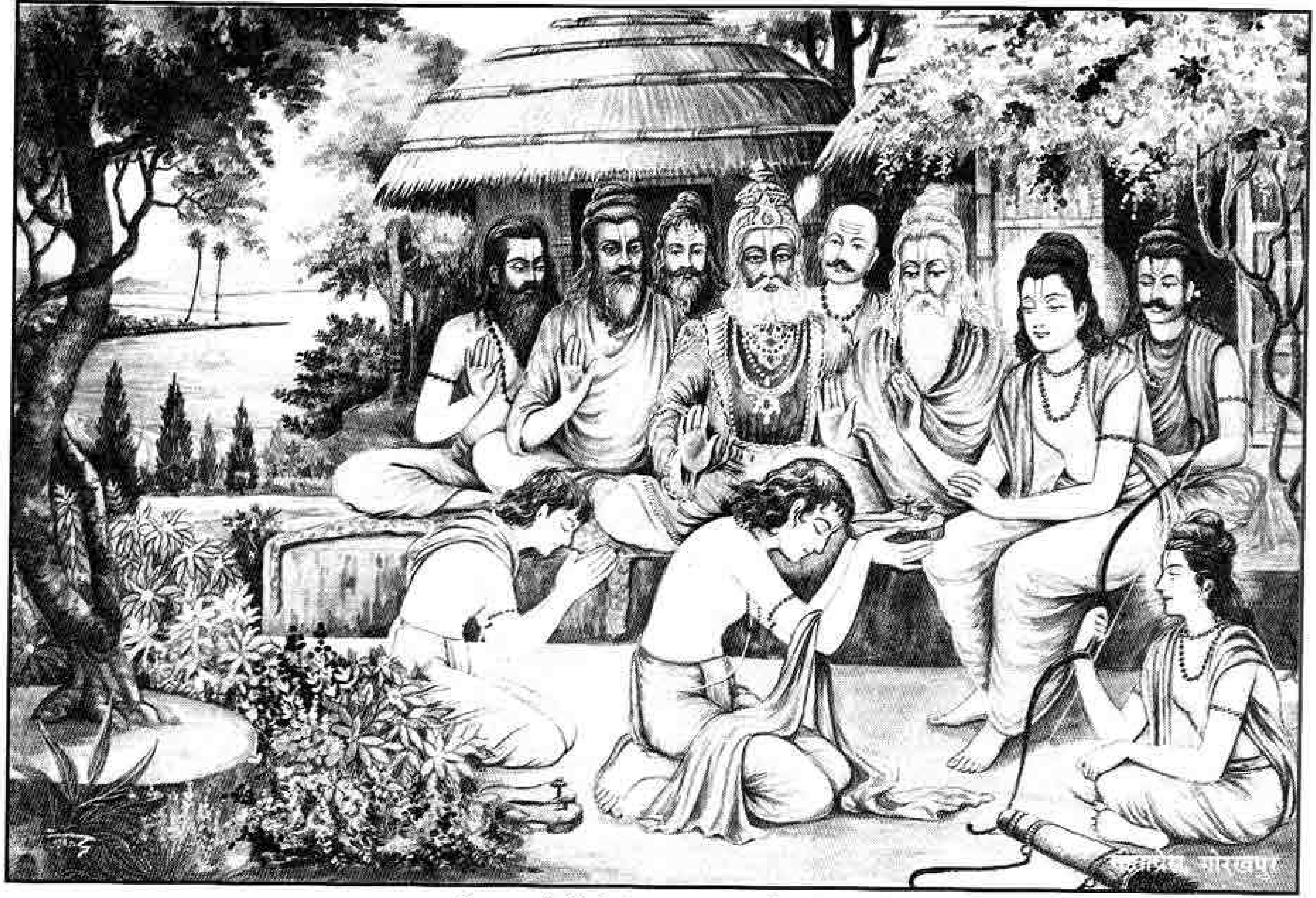

प्रभु करि कृपा पाँवरी दीन्ही। सादर भरत सीस धरि लीन्ही॥

गीध देह तजि धरि हरिरूपा। भूषन बहु पट पीत अनूपा॥
स्याम गात बिसाल भुज चारी। अस्तुति करत नयन भरि बारी॥

हनुमान्‌जीकी प्रार्थना — **Hanumān Requesting**

एकु मैं मंद मोहबस कुटिल हृदय अग्यान।
पुनि प्रभु मोहि बिसारेउ दीनबंधु भगवान॥

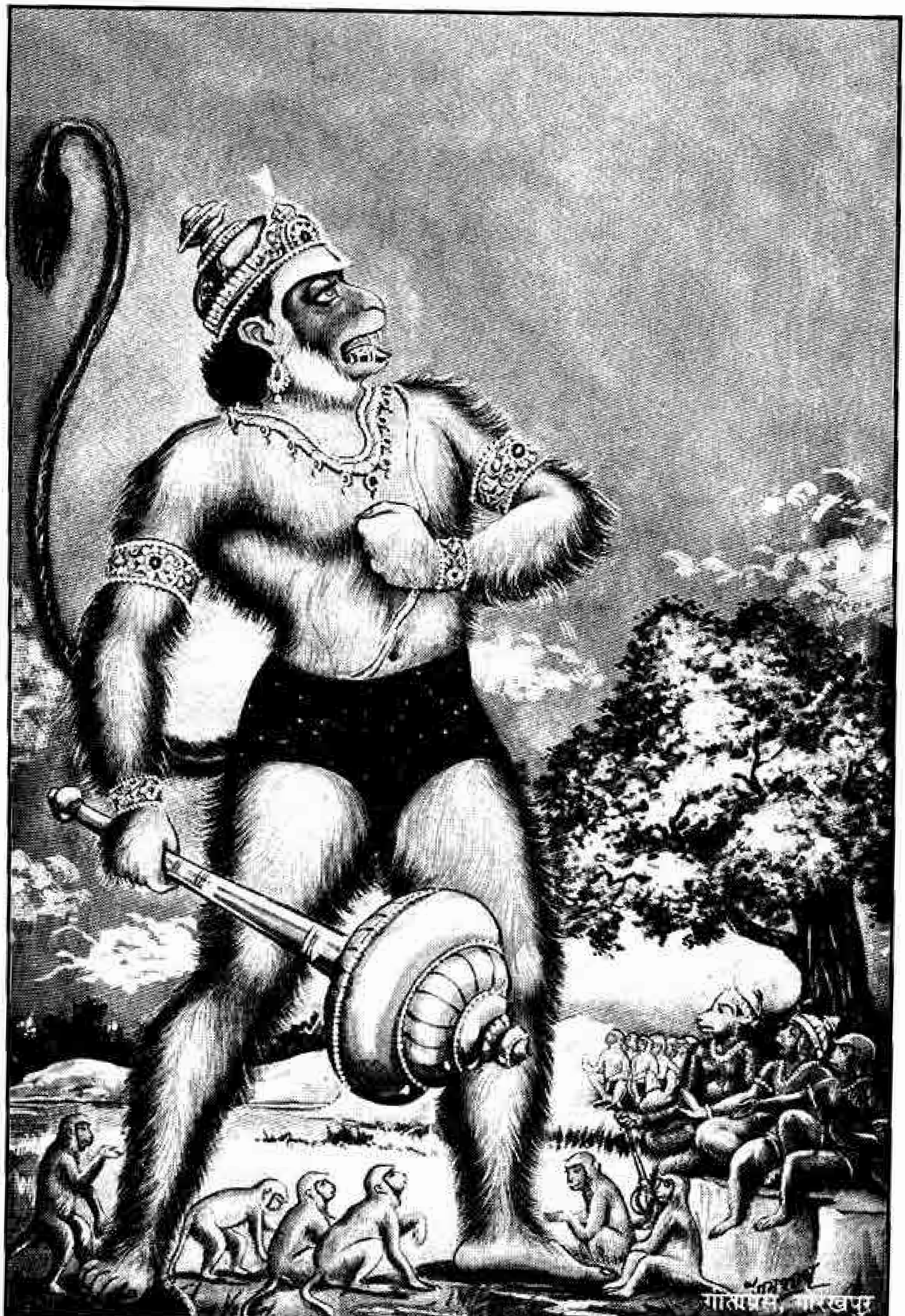

भूधराकार हनुमान्

Mountain-like Hanumān

अहह कंत कृत राम बिरोधा। काल बिबस मन उपज न बोधा॥

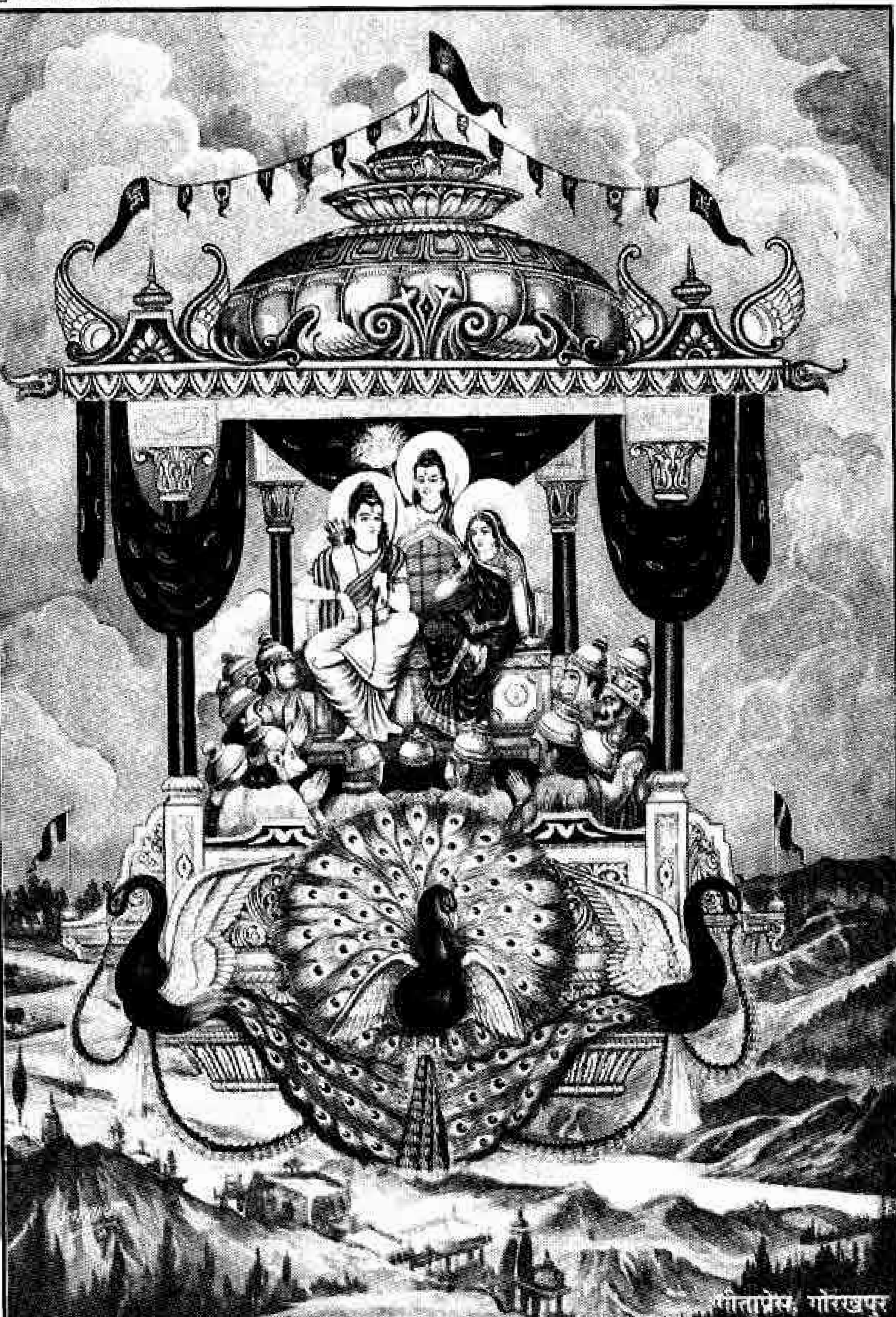

केकीकण्ठाभनीलं सुरवरविलसद्विप्रपादाब्जचिह्नं शोभाढ्यं पीतवस्त्रं सरसिजनयनं सर्वदा सुप्रसन्नम्।
पाणौ नाराचचापं कपिनिकरयुतं बन्धुना सेव्यमानं नौमीड्यं जानकीशं रघुवरमनिशं पुष्पकारूढरामम्॥

श्रीरामदरबारकी झाँकी

The Court of Śrī Rāma

సత్యం శివం సుందరమ్
శ్రీగణేశాయ నమః
శ్రీజానకీవల్లభో విజయతే

శ్రీరామచరితమానసము

ప్రథమ సోపానము

బాలకాండము

మంగళాచరణము

శ్లో ॥ వర్ణానామర్థసంఘానాం రసానాం ఛందసామపి ।
మంగళానాం చ కర్తారౌ వందే వాణీవినాయకౌ ॥ 1 ॥

సమస్త వర్ణములకును, వాటి అర్థములకును, నవరసములకును, వివిధ ఛందస్సులకును, సమస్త శుభకార్యములకును ఆధి దేవతలైన సరస్వతీ దేవికిని శ్రీ గణేశునకును నమస్కరించుచున్నాను. (1)

శ్లో ॥ భవానీశంకరౌ వందే శ్రద్ధావిశ్వాసరూపిణౌ ।
యాభ్యాం వినా న పశ్యంతి సిద్ధాః స్వాంతఃస్థమీశ్వరమ్ ॥ 2 ॥

శ్రద్ధా విశ్వాసములు లేనిదే సిద్ధులు అంతఃకరణ స్థితుడైన పరమేశ్వరుని దర్శింప జాలరు. కావున శ్రద్ధా విశ్వాసములకు ప్రతీకలైన పార్వతీ పరమేశ్వరులకు నమస్కరించెదను. (2)

శ్లో ॥ వందే బోధమయం నిత్యం గురుం శంకరరూపిణమ్ ।
యమాశ్రితో హి వక్రోఽపి చంద్రః సర్వత్ర వంద్యతే ॥ 3 ॥

వక్రరూపుడైన చంద్రుడుగూడ శంకరుని ఆశ్రయించుటవలన ఎల్లజనులచే పూజింప బడుచున్నాడు. జ్ఞాన స్వరూపుడును, నిత్యుడును, ఆదిగురువు ఐన అట్టి శంకరునకు నమస్కరించెదను. (3)

శ్లో ॥ సీతారామగుణగ్రామపుణ్యారణ్యవిహారిణౌ ।
వందే విశుద్ధవిజ్ఞానౌ కవీశ్వరకపీశ్వరౌ ॥ 4 ॥

కవీశ్వరుడైన వాల్మీకియు, కపీశ్వరుడైన మారుతియు, సర్వదా శ్రీ సీతారాములగుణగణపుణ్య వనమునందు విహరించు విశుద్ధ విజ్ఞాన ఖనులు. ఆ మహా మహితాత్ములకు ప్రణమిల్లు చున్నాను. (4)

శ్లో ॥ ఉద్భవస్థితిసంహారకారిణీం క్లేశహారిణీమ్ ।
సర్వశ్రేయస్కరీం సీతాం నతోఽహం రామవల్లభామ్ ॥ 5 ॥

శ్రీరామచంద్రుని ప్రియ పత్ని సీతమ్మ. ఆ తల్లి సృష్టి స్థితి లయ కారిణియైన మహా శక్తి స్వరూపిణి, అవిద్యాది సర్వక్లేశహారిణి, సమస్త శుభప్రదాయిని. ఆ సీతా మాతకు నా నమస్సుమాంజలులు. (5)

శ్లో ॥ యన్మాయావశవర్తి విశ్వమఖిలం బ్రహ్మాదిదేవాసురా
యత్సత్త్వాదమృషైవ భాతి సకలం రజ్జౌ యథాహేర్భ్రమః।
యత్పాదప్లవమేకమేవ హి భవాంభోధేస్తితీర్షావతాం
వందేఽహం తమశేషకారణపరం రామాఖ్యమీశం హరిమ్ ॥ 6 ॥

శ్రీరాముడు శ్రీ మహా విష్ణువు యొక్క అవతారము. ఆయన మాయకు ఈ సమస్త విశ్వము, బ్రహ్మాది దేవతలు, అసురగణములు వశవర్తులు. ఆయన అస్తిత్వ ప్రభావముచే మిథ్యా జగత్తు అంతయును రజ్జు సర్పభ్రాంతిచే సత్యముగా తోచును. ఆయన పాదములే భవ సాగరమును దాటగోరు వారికి నౌకలు. అతడు అశేషకారణములకు అతీతుడు, శ్రేష్ఠుడు. అనగా మూలకారణమైనవాడు. అట్టి శ్రీరామచంద్ర ప్రభువునకు నా ప్రణామములు. (6)

శ్లో ॥ నానాపురాణనిగమాగమసమ్మతం యద్
రామాయణే నిగదితం క్వచిదన్యతోఽపి ।
స్వాంతఃసుఖాయ తులసీ రఘునాథగాథా
భాషానిబంధమతిమంజులమాతనోతి ॥ 7 ॥

రఘుకుల తిలకుడైన శ్రీరామచంద్రునిగాథ వేదపురాణశాస్త్రసమ్మతము, ఆ కథనే శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యముగా ఆదికవి వాల్మీకిమహర్షి మనోజ్ఞముగా వర్ణించెను. ఇతర కవులును ఆ గాథను వివిధ రీతుల రచించిరి. అట్లే ఈ తులసీదాసు తన ఆత్మానందముకొఱకై ఆ రామాయణ గాథనే సరళమైన మధురమైన భాషలో వ్రాయుచున్నాడు. (7)

ప్రార్థన

సో- జో సుమిరత సిధి హోఇ, గన నాయక కరిబర బదన।
కరఉ అనుగ్రహ సోఇ, బుద్ధి రాసి సుభ గున సదన ॥ 1 ॥

పరమశివునిప్రమథగణములకు అధిపతియగు గజాననుడు తనను స్మరించినవారికి కార్య సిద్ధిని గలిగించును. అతడు విజ్ఞానఖని (భక్తులకు బుద్ధి ప్రదాత), సుగుణాల రాశి, అట్టి శ్రీ వినాయకుడు నన్ను అనుగ్రహించుగాక. (సోరఠ॥ 1)

మూక హోఇ బాచాల, పంగు చఢఇ గిరిబర గహన ।
జాసు కృపాఁ సో దయాల, ద్రవఉ సకల కలిమల దహన ॥ 2 ॥

దయాళువైన భగవంతునిఅనుగ్రహముచే మూగవాడు వక్త యగును. కుంటివాడు దుర్గమములైన పర్వతములను సైతము ఎక్కగలడు. కలి కల్మషములను రూపుమాపు ఆ భగవంతుడు నాపై కృపజూపుగాక. (2)

నీల సరోరుహ స్యామ, తరున అరున బారిజ నయన ।
కరఉ సో మమ ఉర ధామ, సదా ఛీరసాగర సయన ॥ 3 ॥

నల్లగల్వలవలె నీలమైన శరీర కాంతిగలవాడు, విచ్చిన ఎఱ్ఱదామరలవంటి విశాలనేత్రములు గలవాడు, క్షీర సాగర శయనుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు సర్వదా నా హృదయమున నివసించు గాక. (3)

కుంద ఇందు సమ దేహ, ఉమా రమన కరునా అయన ।
జాహి దీన పర నేహ, కరఉ కృపా మర్దన మయన ॥ 4 ॥

పార్వతీ పతియైన పరమేశ్వరుడు మల్లె పూవులవలె, చంద్రుని వలె తెల్లని దేహ కాంతిగలవాడు, కరుణామూర్తి, దీనజనరక్షకుడు, మన్మథమర్దనుడైన ఆ పరమశివుడు నన్ను బ్రోచు గాక. (4)

గురుప్రస్తుతి

బందఉఁ గురు పద కంజ, కృపా సింధు నరరూప హరి ।
మహామోహ తమ పుంజ, జాసు బచన రబి కర నికర ॥ 5 ॥

నేను నా గురుదేవులపాదపద్మములకు నమస్కరించుచున్నాను. ఆయన కృపాసముద్రుడు, మనుష్యరూపముసుదాల్చిన శ్రీహరి. సూర్యకిరణములు అంధకారమునువలె, విజ్ఞాననిధియైన ఆయునవచనములు అజ్ఞానమును పటాపంచలు గావించును. (5)

చౌ- బందఉఁ గురు పద పదుమ పరాగా । సురుచి సుబాస సరస అనురాగా ॥
అమిఅ మూరిమయ చూరన చారూ । సమన సకల భవరుజ పరివారూ ॥ 1 ॥
సుకృతి సంభు తన బిమల బిభూతీ । మంజుల మంగల మోద ప్రసూతీ ॥
జన మన మంజు ముకుర మల హరనీ । కిఏఁ తిలక గున గన బస కరనీ ॥ 2 ॥
శ్రీగుర పద నఖ మని గన జోతీ । సుమిరత దిబ్య దృష్టి హియఁ హోతీ ॥
దలన మోహ తమ సో సప్రకాసూ । బడే భాగ ఉర ఆవఇ జాసూ ॥ 3 ॥
ఉఘరహిఁ బిమల బిలోచన హీ కే । మిటహిఁ దోష దుఖ భవ రజనీ కే ॥
సూఝహిఁ రామ చరిత మని మానిక । గుపుత ప్రగట జహఁ జో జెహి ఖానిక ॥ 4 ॥

నా గురుదేవునిపవిత్రపాదపద్మములధూళి సుందరమైనది, సురుచిరమైనది, సువాసనలను వెదజల్లునది, అనురాగ మధురిమలను చిలుకునది. అది జన్మమృత్యురూపసాంసారిక బాధలను నశింపజేయు దివ్యౌషధము. అమృత రూపవనస్పతియొక్క దివ్య చూర్ణము. అట్టి గురుపాదపద్మరజమునకు నా వందనములు. ఈ ధూళి

శంకరునిశరీరముపై గల విభూతివలె నిర్మలమైనది, శుభకరమైనది, ఆనంద ప్రదమైనది. ఇది భక్తుని మనోదర్పణముపై గల మాలిన్యమును తొలగించును. తిలకముగా ధరించినచో పెక్కు సుగుణములను సమకూర్చును. శ్రీ గురుదేవుని నఖద్యుతులు మణులవలె ప్రకాశించుచు స్మరణ మాత్రముననే అవి అజ్ఞానాంధకారమును రూపుమాపి, ఆత్మానందమును గూర్చును. గురుదేవుల పాద పద్మములను హృదయమున నిలుపుకొనినవాడు భాగ్యశాలి. గురుదేవులకృపచే వానిమనోనేత్రములు విచ్చుకొనును. పాపములును, సాంసారికబాధలును దూరమగును. శ్రీరామకథలు అనెడి మణిమాణిక్యములు ఏగనియందు ప్రక్షిప్త(గుప్త)ములుగానున్నను, ప్రకటితములైనను, అవి ఆహృదయమున ప్రకాశమానములగు చుండును.

(చౌపాఈ 1-4)

దో- జథా సుఅంజన అంజి దృగ, సాధక సిద్ధ సుజాన ।
కౌతుక దేఖత సైల బన, భూతల భూరి నిధాన ॥ 1 ॥

సిద్ధాంజనమును కనులలో పెట్టుకొనిన సిద్ధులు, సాధకులు శిఖరములపైనను వనముల మధ్యయందును, భూగర్భములయందునుగల సమస్తనిధులను అనాయాసముగా చూచినట్లు గురుపాదకమలధూళిని కన్నులకద్దుకొనినవారు సిద్ధిని, జ్ఞానమును అవలీలగా పొందుదురు. (దోహా - 1)

చౌ- గురు పద రజ మృదు మంజుల అంజన । నయన అమిఅ దృగ దోష బిభంజన ॥
తెహిఁ కరి బిమల బిబేక బిలోచన । బరనఉఁ రామ చరిత భవ మోచన ॥ 1 ॥
బందఉఁ ప్రథమ మహీసుర చరనా । మోహ జనిత సంసయ సబ హరనా ॥
సుజన సమాజ సకల గున ఖానీ । కరఉఁ ప్రనామ సప్రేమ సుబానీ ॥ 2 ॥

సజ్జనుల మహిమ

సాధు చరిత సుభ చరిత కపాసూ । నిరస బిసద గునమయ ఫల జాసూ ॥
జో సహి దుఖ పరఛిద్ర దురావా । బందనీయ జెహిఁ జగ జస పావా ॥ 3 ॥
ముద మంగలమయ సంత సమాజూ । జో జగ జంగమ తీరథరాజూ ॥
రామ భక్తి జహఁ సురసరి ధారా । సరసఇ బ్రహ్మ బిచార ప్రచారా ॥ 4 ॥
బిధి నిషేధమయ కలిమల హరనీ । కరమ కథా రబినందని బరనీ ॥
హరి హర కథా బిరాజతి బేనీ । సునత సకల ముద మంగల దేనీ ॥ 5 ॥
బటు బిస్వాస అచల నిజ ధరమా । తీరథరాజ సమాజ సుకరమా ॥
సబహి సులభ సబ దిన సబ దేసా । సేవత సాదర సమన కలేసా ॥ 6 ॥
అకథ అలౌకిక తీరథరాఊ । దేఇ సద్య ఫల ప్రగట ప్రభాఊ ॥ 7 ॥

గురుదేవునిపాదపద్మరజము కోమలమైనది, మనోజ్ఞమైనది. అది నేత్ర దోషములను రూపు మాపు నయనామృతసిద్ధాంజనము. ఈ అంజనముచే నామనోనేత్రములను నిర్మలమొనర్చుకొని, సంసారబంధములనుండి విముక్తిని ప్రసాదించు శ్రీరామచరితమును వర్ణించెదను. అజ్ఞానజనితములైన సందేహములనుపాఱద్రోలు భూసురోత్తములకు ముందుగా వందనములనాచరింతును. అనంతరము సద్గుణసంపన్నులైన సాధువులకును, సత్పురుషులకును వినయముతో ప్రణమిల్లెదను. ప్రత్తి ఎండినదై, స్వచ్ఛమై గుణమయమై యుండును. అట్లే

సాధువులచరిత్ర అనాసక్తమై, పాపరహితమై సద్గుణ సంపన్నమై అలరారును. వడకుట, నేయుట మొదలగు సందర్భములలో ప్రత్తితాను కష్టములను సహించి, ఇతరుల ఛిద్రములను కప్పివేసి, గొప్ప కీర్తిని సంపాదించును. అట్లే సాధువులు ఎన్ని కష్టములనైనను ఓర్చుకొనుచు ఇతరులను ఉద్ధరించెదరు. అట్టి సాధువుల సమాజము ఆనందమయము, కల్యాణ ప్రదము. అది (ఆ సమాజము) ఒక కదలుచున్న ప్రయాగ. (త్రివేణీ సంగమము) అచట రామ భక్తి అనునది గంగా ప్రవాహము. బ్రహ్మవిచారమే సరస్వతీ నది. విధినిషేధ రూపములైనకథలు కలియుగపాపములను ప్రక్షాళనచేయు యమునా తరంగములు. ఈ మూడును ఇచట కలియును. శివకేశవులగాథలు త్రివేణీ సంగమమై శ్రోతలకు ఆనందమును, శుభములను అందించును. ఈ సాధు సమాజ రూపమైన ప్రయాగ క్షేత్రమున స్వధర్మము నందలి విశ్వాసమే అక్షయవటము. సత్కార్యములే తీర్థ రాజ పరివారములు. తీర్థ రాజ మైన ఇట్టి ప్రయాగ వివిధదేశములలో సర్వకాలములయందును సాధుజనరూపమున అందరికిని లభ్యమగును. వారిని సాదరముగా సేవించుటచే అవిద్యాదిక్లేశములన్నియును పటాపంచలగును. ఈ తీర్థ రాజము అలౌకికము, వర్ణనాతీతము, సద్యః ఫలదాయకము. దీని ప్రభావము ప్రత్యక్షము. (చౌ॥ 1-7)

దో-సుని సముఝహిఁ జన ముదిత మన, మజ్జహిఁ అతి అనురాగ ।
లహహిఁ చారి ఫల అఛత తను, సాధు సమాజ ప్రయాగ ॥ 2 ॥

ఈ సాధుసమాజరూపమైన ప్రయాగ మహిమను విని, అవగాహన చేసికొని, అత్యంత భక్తితో అందు మునకలు వేయువారికి ఈ జన్మలోనే ధర్మార్థ కామ మోక్ష (చతుర్విధ పురుషార్థ) ఫలములు సిద్ధించును. (దో॥ 2)

చౌ- మజ్జన ఫల పేఖిఅ తతకాలా । కాక హోహిఁ పిక బకఉ మరాలా ॥
సుని ఆచరజ కరై జని కోఈ । సతసంగతి మహిమా నహిఁ గోఈ ॥ 1 ॥
బాలమీక నారద ఘటజోనీ । నిజ నిజ ముఖని కహీ నిజ హోనీ ॥
జలచర థలచర నభచర నానా । జే జడ చేతన జీవ జహానా ॥ 2 ॥
మతి కీరతి గతి భూతి భలాఈ । జబ జేహిఁ జతన జహాఁ జేహిఁ పాఈ ॥
సో జానబ సతసంగ ప్రభాఊ । లోకహుఁ బేద న ఆన ఉపాఊ ॥ 3 ॥
బిను సతసంగ బిబేక న హోఈ । రామ కృపా బిను సులభ న సోఈ ॥
సతసంగత ముద మంగల మూలా । సోఇ ఫల సిధి సబ సాధన ఫూలా ॥ 4 ॥
సఠ సుధరహిఁ సతసంగతి పాఈ । పారస పరస కుధాత సుహాఈ ॥
బిధి బస సుజన కుసంగత పరహీఁ । ఫని మని సమ నిజ గున అనుసరహీఁ ॥ 5 ॥
బిధి హరి హర కబి కోబిద బానీ । కహత సాధు మహిమా సకుచానీ ॥
సో మో సన కహి జాత న కైసేఁ । సాక బనిక మని గున గన జైసేఁ ॥ 6 ॥

సాధుసమాజరూపమైన ఈ ప్రయాగలో మునిగినచో ఫలము వెంటనే లభించును. కాకులు కోయిలలగును. కొంగలు హంసలుగా మారును. దీనికి ఆశ్చర్యపడవలసిన పనియేలేదు. సత్సంగత్యమహిమ జగద్విదితము. వాల్మీకి, నారద, అగస్త్యాదిమహర్షులజీవితగాథలే యిందుకు ప్రబలనిదర్శనములు. భూచరములు, జలచరములు, ఖేచరములు మొదలగు చరాచరప్రాణులన్నియును సత్సంగప్రభావమువలననే ఐశ్వర్యములను, బుద్ధి, కీర్తి,

సద్గతులను, పొందినవి. ఈ ఐశ్వర్యాదులను పొందుటకు సత్సాంగత్యము తప్ప మఱియేమార్గమూ లోకమున గాని వేదములలో గాని ప్రస్తావింపబడలేదు. సత్సాంగత్యము లేనిదే వివేకము అబ్బదు. శ్రీరాముని దయ వలననే సత్సాంగత్యము లభించును. ఆనంద ప్రాప్తికిని, శ్రేయోలాభములకును సత్సాంగత్యమే మూలము. సాధనములన్నియును పుష్పములు. సత్సంగప్రాప్తియే ఫలము. ఇనుము పరుస వేదిని తాకిన బంగారమగునట్లు దుష్టులు గూడ సత్సంగతి వలన సత్పురుషులుగా అయ్యెదరు. విధివశమున సత్పురుషులకు దుష్టసాంగత్యము ప్రాప్తించినను పాము పడగపైగల మణివలె వారు సద్గుణములతోడనే విలసిల్లుదురు. సర్పవిషముచే మణి ఏ విధముగను ప్రభావితముగాక స్వయంప్రకాశమానమగును. అట్లే దుష్టసాంగత్యముచే సజ్జనులు ఏ మాత్రమూ ప్రభావితులు గాక తమ సుగుణములతోడనే శోభిల్లుచుందురు. కవులుగాని, విజ్ఞానులుగాని కడకు బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరులుగాని సత్పురుషమహిమలను పూర్తిగా వర్ణింపజాలరు. ఇక నేను వర్ణింపబూనుట కూరలమ్మువాడు మణుల నాణ్యతను తెల్పునట్లుండును. (చౌ॥ 1-6)

దో- బందఉఁ సంత సమాన చిత, హిత అనహిత నహిఁ కోఇ।
అంజలి గత సుభ సుమన జిమి, సమ సుగంధ కర దోఇ ॥ 3 (క) ॥
సంత సరల చిత జగత హిత, జాని సుభాఉ సనేహు।
బాలబినయ సుని కరి కృపా, రామచరన రతి దేహు ॥ 3 (ఖ) ॥

దోసిట జేరిన పుష్పములు రెండు చేతులకును (అనగా తమను తెంపిన చేతికిని, తమను పట్టుకొనిన చేతికిని) సుగంధమును సమానముగనే పంచియిచ్చును. అట్లే సాధుపుంగవులు అందఱిని సమ భావముతోడనే చూచెదరు. వారికి శత్రువులు గాని, మిత్రులుగాని, ఉండరు. అట్టి సాధుపురుషులకు నమస్కరించెదను. సాధువులు సరళ చిత్తులు, లోకోపకారులు. వారి సద్భావమును స్నేహమును తెలిసికొని, "ఓ సాధువులారా! ఈ బాలుని ప్రార్థనను మన్నించి, శ్రీరామునిచరణకమలములపై ప్రీతికలుగునట్లు అనుగ్రహింపుడు" - అని వారిని తులసీదాసు వేడుకొనుచున్నాడు. (దో॥ 3 క,ఖ)

చౌ- బహురి బంది ఖల గన సతిభాఏఁ। జే బిను కాజ దాహినెహు బాఏఁ ॥
పర హిత హాని లాభ జిన్హ కేరేఁ। ఉజరేఁ హరష బిషాద బసేరేఁ ॥ 1 ॥
హరి హర జస రాకేస రాహు సే। పర అకాజ భట సహసబాహు సే ॥
జే పర దోష లఖహిఁ సహసాఖీ। పర హిత ఘృత జిన్హ కే మన మాఖీ ॥ 2 ॥
తేజ కృసాను రోష మహిషేసా। అఘ అవగున ధన ధనీ ధనేసా ॥
ఉదయ కేత సమ హిత సబహీ కే। కుంభకరన సమ సోవత నీకే ॥ 3 ॥
పర అకాజు లగి తను పరిహరహీఁ। జిమి హిమ ఉపల కృషీ దలి గరహీఁ ॥
బందఉఁ ఖల జస సేష సరోషా। సహస బదన బరనఇ పర దోషా ॥ 4 ॥
పుని ప్రనవఉఁ పృథురాజ సమానా। పర అఘ సునఇ సహస దస కానా ॥
బహురి సక్ర సమ బినవఉఁ తేహీ। సంతత సురానీక హిత జేహీ ॥ 5 ॥
బచన బజ్ర జెహి సదా పిఆరా। సహస నయన పర దోష నిహారా ॥ 6 ॥

దుష్టులు తమకు అవ్యాజ ప్రేమతో హితమునుచేకూర్చు వారిని సైతము హింసింతురు. ఇతరులకు హాని చేయుటలోనే తమకు లాభము కలదని భావింతురు. ఇతరుల పతనమును జూచి ఆనందింతురు, ఉన్నతిని జూచి దుఃఖ పడుదురు. అట్టి దుష్టులకుసైతము నేను సద్భావముతో నమస్కరింతును. వీరు హరిహరులకీర్తియనెడి పూర్ణచంద్రునకు రాహువు వంటివారు. (అనగా హరిహరులను కీర్తించినను దానికితట్టు కొనలేక ఆ కీర్తించువారికి విఘ్నములను గూర్తురు.) ఇతరులకు కీడు చేయుటలో వీరు సహస్ర బాహువులు, ఇతరుల దోషములను వేయి కన్నులతో వెదకు చుందురు. నేతిని చెడగొట్టు ఈగవలె వీరి మనస్సులు ఇతరుల హితములను భంగపఱచుటలో నిమగ్నమగుచుండును. వీరు ఇతరులకు తాపమును గూర్చుటలో అగ్నివంటివారు. క్రోధములో యమునివంటివారు. పాపములు, అవగుణములు అనెడి ధనములకు వీరు కుబేరులు. కేతువు (తోకచుక్క) వలె అందఱిహితములను నాశనముచేయుదురు. వీరు నిద్రించుటలో కుంభకర్ణులగుటయే లోకమునకు మేలు. వడగండ్లు పంటలను పాడుచేసి, తాముగూడ కరగి పోవునట్లే వీరు ఇతరులకు కీడు చేయుటకై తమ ప్రాణములనుగూడ ఒడ్డెదరు. వేయినాలుకలతో ఇతరుల దోషములను ఆక్రోశముతో ఎన్ను వీరిని శేషుడని భావించి, నమస్కరించెదను. ఇతరుల పాప కృత్యములను గూర్చి పదివేల చెవులతో (చెవులప్పగించి) విందురు. భగవత్కథలను వినుటకై పదివేల చెవులను గోరిన పృథురాజుగా వీరిని భావించెదను. సురా(మద్య)పాన ప్రియులైన వీరిని సురానీక (దేవతాసమూహ)ప్రియుడైన ఇంద్రునిగా భావించెదను. కఠినాతి కఠినమైన వజ్రాయుధమే ఇంద్రునకు ఇష్టము. అట్లే కఠినాతి కఠినములైన పరుష వచనములే వీరికి ఇష్టములు. ఇతరుల దోషములను ఎన్నుటలో వీరు సహస్రాక్షులు. (చౌ॥ 1-6)

దో- ఉదాసీన అరి మీత హిత, సునత జరహిఁ ఖల రీతి।
జాని పాని జుగ జోరి జన, బినతీ కరఇ సప్రీతి ॥ 4 ॥

దుష్టులు తమ మిత్రుల యొక్క, శత్రువుల యొక్క, తటస్థుల యొక్క ఉన్నతిని జూచి, ఈర్ష్యతో మలమల మాడిపోవుదురు. వీరి యీరీతిని గమనించి, వినయముతో ప్రేమతో చేతులు జోడించి వీరికి నమస్కరింతును. (దో॥ 4)

చౌ- మైఁ అపనీ దిసి కీన్హ నిహోరా। తిన్హ నిజ ఓర న లాఉబ భోరా ॥
బాయస పలిఅహిఁ అతి అనురాగా। హోహిఁ నిరామిష కబహుఁ కి కాగా ॥ 1 ॥
బందఉఁ సంత అసజ్జన చరనా। దుఖప్రద ఉభయ బీచ కఛు బరనా ॥
బిఛురత ఏక ప్రాన హరి లేహీఁ। మిలత ఏక దుఖ దారున దేహీఁ ॥ 2 ॥
ఉపజహిఁ ఏక సంగ జగ మాహీఁ। జలజ జోఁక జిమి గున బిలగాహీఁ ॥
సుధా సురా సమ సాధు అసాధూ। జనక ఏక జగ జలధి అగాధూ ॥ 3 ॥
భల అనభల నిజ నిజ కరతూతీ। లహత సుజస అపలోక బిభూతీ ॥
సుధా సుధాకర సురసరి సాధూ। గరల అనల కలిమల సరి బ్యాధూ ॥ 4 ॥
గున అవగున జానత సబ కోఈ। జో జెహి భావ నీక తెహి సోఈ ॥ 5 ॥

నా ధర్మముగా వారిని నేను ప్రార్థించితిని. కాని వారు తమ స్వభావములను మానుకొందురా? కాకులను ఎంతటి తియ్యని పాయసముతో పోషించినను అవి మాంసమును తినుట మానుకొనునా? నేను సాధువులకును దుష్టులకును నమస్కరింతును. ఉభయులును కష్టపెట్టెడి వారే. కాని వారి మధ్య మిక్కిలి అంతరము గలదు.

సాధువులు మనకు దూరమైనప్పుడు మన ప్రాణములే పోయినట్లగును. దుష్టులు మనకు చేరువయైనప్పుడు ఎనలేని బాధకలుగును. ఏకాలమునందైనను సజ్జనులును దుర్జనులును ఈ లోకమున ప్రక్క ప్రక్కనే జన్మించుచుందురు. కాని వారి వారి స్వభావములు వేఱు. కమలములు జలగలు నీటిలోనే పుట్టు చుండును. అమృతము మదిర రెండును సముద్రము నుండియే ఉద్భవించినవి. సజ్జనులును దుర్జనులును వారి వారి కర్మఫలములను అనుసరించి కీర్తి-అపకీర్తులను పొందెదరు. సాధువుల స్వభావములు అమృతము, చంద్రుడు, పవిత్ర గంగానది వంటివి. దుష్టుల స్వభావములు విషము, అగ్ని, కలి పాపములతో గూడిన కర్మనాశనదివంటివి. వీరి గుణావగుణములను ఎల్లరును ఎఱుంగుదురు. ఎవరికి నచ్చిన వాటిని వారుగ్రహింతురు. (చౌ॥ 1-5)

దో-భలో భలాఇహి పై లహఇ, లహఇ నిచాఇహి నీచు।
సుధా సరాహిఅ అమరతాఁ, గరల సరాహిఅ మీచు ॥ 5 ॥

సజ్జనులు మంచినే పట్టుకొందురు. దుర్జనులు చెడును విడిచిపెట్టరు. అమృతము అమరత్వమును ప్రసాదించును. విషము మరణమునే సమకూర్చును. ఈ రెండును తమతమ గుణములకు ప్రసిద్ధములు, దోహదకారులు. (దో॥ 5)

చౌ- ఖల అఘ అగున సాధు గున గాహా। ఉభయ అపార ఉదధి అవగాహా ॥
తెహి తేఁ కఛు గున దోష బఖానే। సంగ్రహ త్యాగ న బిను పహిచానే ॥ 1 ॥
భలెఉ పోచ సబ బిధి ఉపజాఏ। గని గున దోష బేద బిలగాఏ ॥
కహహిఁ బేద ఇతిహాస పురానా। బిధి ప్రపంచు గున అవగున సానా ॥ 2 ॥
దుఖ సుఖ పాప పున్య దిన రాతీ। సాధు అసాధు సుజాతి కుజాతీ ॥
దానవ దేవ ఊఁచ అరు నీచూ। అమిఅ సుజీవను మాహురు మీచూ ॥ 3 ॥
మాయా బ్రహ్మ జీవ జగదీసా। లచ్ఛి అలచ్ఛి రంక అవనీసా ॥
కాసీ మగ సురసరి క్రమనాసా। మరు మారవ మహిదేవ గవాసా ॥ 4 ॥
సరగ నరక అనురాగ బిరాగా। నిగమాగమ గున దోష బిభాగా ॥ 5 ॥

దుర్జనుల పాపకృత్యములను దోషములను, సజ్జనుల సద్గుణములను తెలిపెడి కథలు సముద్రములవలె అపారములు, అగాధములు. ఇందులో సజ్జనులగుణములు, దుర్జనులదోషములును వర్ణింపబడినవి. ఏలనన వారితారతమ్యములను గుర్తింపనిదే సుగుణములను గ్రహించుటకును, దుర్గుణములను నిరాకరించుటకును సాధ్యము కాదు. గుణదోషములు రెండును బ్రహ్మసృష్టిలోని భాగములే. వేదములు వాటి తారతమ్యములను వేర్వేఱుగా స్పష్టముగా విశదీకరించెను. వేదములతోపాటు ఇతిహాసపురాణాదులు గూడ బ్రహ్మసృష్టి గుణదోషములసమ్మేళనమని వక్కాణించెను. ఇట్టి వైరుధ్యములు ఈ సృష్టిలో అనంతములు. సుఖదుఃఖములు, పుణ్యపాపములు, దివారాత్రములు, మంచిచెడులు, సుజాతికుజాతులు, దేవదానవులు, ఉచ్చనీచములు, అమృతవిషములు, జననమరణములు, బ్రహ్మ-మాయలు ఈశ్వర-జీవులు, సంపదలు-దారిద్ర్యములు, రాజు-పేదలు, కాశీ-మగధలు, గంగా-కర్మనాశనదులు, మార్వార-మాళవ దేశములు, బ్రాహ్మణుడు-కసాయివాడు, స్వర్గనరకములు, వైరాగ్యానురాగములు మొదలగునవి ఈ నైవిధ్యములకు ప్రబలనిదర్శనములు. వేదశాస్త్రములు వీటి మంచిచెడులను వివరించినవి. (చౌ॥ 1-5)

దో-జడ చేతన గున దోషమయ, బిస్వ కీన్హ కరతార।
సంత హంస గున గహహిఁ పయ, పరిహరి బారి బికార ॥ 6 ॥

భగవంతుడు చేతనాచేతనరూపమైన విశ్వమునందు మంచిచెడులను సృష్టించెను. హంస పాలను గ్రహించి నీటిని వదలినట్లే సాధువులు గుణములను గ్రహించి, దోషములను దూరముగా పరిహరించెదరు. (దో॥ 6)

చౌ- అస బిబేక జబ దేఇ బిధాతా । తబ తజి దోష గునహిఁ మను రాతా ॥
కాల సుభాఉ కరమ బరిఆఈఁ । భలేఉ ప్రకృతి బస చుకఇ భలాఈఁ ॥ 1 ॥
సో సుధారి హరిజన జిమి లేహీఁ । దలి దుఖ దోష బిమల జసు దేహీఁ ॥
ఖలఉ కరహిఁ భల పాఇ సుసంగూ । మిటఇ న మలిన సుభాఉ అభంగూ ॥ 2 ॥
లఖి సుబేష జగ బంచక జేఊ । బేష ప్రతాప పూజిఅహిఁ తేఊ ॥
ఉఘరహిఁ అంత న హోఇ నిబాహూ । కాలనేమి జిమి రావన రాహూ ॥ 3 ॥
కిఏహుఁ కుబేషు సాధు సనమానూ । జిమి జగ జామవంత హనుమానూ ॥
హాని కుసంగ సుసంగతి లాహూ । లోకహుఁ బేద బిదిత సబ కాహూ ॥ 4 ॥
గగన చఢఇ రజ పవన ప్రసంగా । కీచహిఁ మిలఇ నీచ జల సంగా ॥
సాధు అసాధు సదన సుక సారీఁ । సుమిరహిఁ రామ దేహిఁ గని గారీఁ ॥ 5 ॥
ధూమ కుసంగతి కారిఖ హోఈ । లిఖిఅ పురాన మంజు మసి సోఈ ॥
సోఇ జల అనల అనిల సంఘాతా । హోఇ జలద జగ జీవన దాతా ॥ 6 ॥

భగవదనుగ్రమున విచక్షణాశక్తిని కల్గియున్నవారు చెడును విసర్జించి, మంచిని మాత్రమే గ్రహింతురు. ఒక్కొక్కప్పుడు మంచివారు సైతము మాయామోహితులై కాలము, స్వభావము, కర్మల ప్రభావముచే సన్మార్గము నుండి వైదొలగుదురు. భగవద్భక్తులు ఈ పొరపాటును తెలిసికొని, వాటిని సవరించు కొందురు. దుఃఖదోషములను అధిగమించి (పాఱద్రోలి) నిర్మలమైనయశమును పొందుదురు. అట్లే దుష్టులుగూడ ఒక్కొక్కసారి సత్సాంగత్యప్రభావమున సత్కర్మలను ఆచరింతురు. కాని వారిదుష్టస్వభావములు మాత్రము మాఱవు. కపట వేషధారులైన ధూర్తులు మొదట గౌరవింపబడినను కాలక్రమమున వారివారి నిజ స్వరూపములు బట్టబయలగును. కాలనేమి, రావణుడు, రాహువు మొదలగు వారి వృత్తాంతములే ఇందులకు ప్రబలనిదర్శనములు. సజ్జనుల రూపములు, వేషములు ఎట్లున్నను వారు హనుమజ్జాంబవంతాదులవలె అందఱిచే గౌరవింప బడుదురు. దుష్టసహవాసము ప్రమాదకరము. సజ్జనమైత్రి వరప్రసాదము. ఇది లోకవిదితము, వేదప్రామాణికము. వాయు సాంగత్యమున పైకెగురుధూళి ఉన్నతస్థితికి చేరును. అదియే పతనోన్ముఖముగా సాగిపోవు నీటితో కూడినప్పుడు బురదయై అధోగతి పాలగును. సజ్జనులఇండ్లలో పెఱిగినచిలుకలు, గోర్వంకలు, రామ నామమును జపించును. (పలుకును) దుర్జనులఇండ్లలోనిచిలుకలు దుర్భాషలాడును. పొగ మలినములతో కలిసినచో నల్లబారును. కాని సిరాగా మాఱినచో పవిత్రపురాణములనే వ్రాయవచ్చును ఆ పొగయే-నీరు, అగ్ని, గాలితో కలిసి, మేఘముగా. మాఱినప్పుడు వర్షజలముల ద్వారా జీవులకు ప్రాణదాత యగును. (చౌ॥ 1-6)

దో- గ్రహ భేషజ జల పవన పట, పాఇ కుజోగ సుజోగ ।
హోహిఀ కుబస్తు సుబస్తు జగ, లఖహిఀ సులచ్ఛన లోగ ॥ 7 (క) ॥
సమ ప్రకాస తమ పాఖ దుహుఀ, నామ భేద బిధి కీన్హ ।
ససి సోషక పోషక సముఝి, జగ జస అపజస దీన్హ ॥ 7 (ఖ) ॥
జడ చేతన జగ జీవ జత, సకల రామమయ జాని ।
బందఉఀ సబకే పద కమల, సదా జోరి జుగ పాని ॥ 7 (గ) ॥
దేవ దనుజ నర నాగ ఖగ, ప్రేత పితర గంధర్బ ।
బందఉఀ కిన్నర రజనిచర, కృపా కరహు అబ సర్బ ॥ 7 (ఘ) ॥

గ్రహములు, ఓషధులు, జలములు, వాయువు, వస్త్రములు - ఇవియన్నియును వాటివాటి సాహచర్యములను బట్టి మంచి, లేక చెడుగా భావింపబడుచుండును. విజ్ఞులైన వారు ఈ లోకసత్యములను ఎఱుంగ గలరు. శుక్ల, కృష్ణపక్షములయందు వెన్నెల, చీకటి సమానముగనే యుండును. కాని విధాత వాటికి వేర్వేఱు పేర్లను పెట్టెను. లోకము చంద్రునికళలవృద్ధికి తోడ్పడు శుక్ల పక్షమును ప్రశంసించును. క్షీణదశకు ఆకరమగు కృష్ణపక్షమును ఏవగించుకొనును. విశ్వమునందలి చేతనాచేతన పదార్థములన్నియును శ్రీరామమయములు. కావున నేను వాటిచరణకమలములకు చేతులుజోడించి మ్రొక్కెదను. దేవతలు, దైత్యులు, మానవులు, నాగులు, పక్షులు, ప్రేతలు, పితరులు, గంధర్వ, కిన్నర, రాక్షసులు మున్నగు సమస్త ప్రాణికోటికిని ప్రణమిల్లుదును. తదనుగ్రహము నాకు లభించునుగాక. (దో॥ 7. క,ఖ,గ,ఘ)

చౌ- ఆకర చారి లాఖ చౌరాసీ । జాతి జీవ జల థల నభ బాసీ ॥
సీయ రామమయ సబ జగ జానీ । కరఉఀ ప్రనామ జోరి జుగ పానీ ॥ 1 ॥
జాని కృపాకర కింకర మోహూ । సబ మిలి కరహు ఛాడి ఛల ఛోహూ ॥
నిజ బుధి బల భరోస మోహి నాహీఀ । తాతేఀ బినయ కరఉఀ సబ పాహీఀ ॥ 2 ॥
కరన చహఉఀ రఘుపతి గున గాహా । లఘు మతి మోరి చరిత అవగాహా ॥
సూఝ న ఏకఉ అంగ ఉపాఊ । మన మతి రంక మనోరథ రాఊ ॥ 3 ॥
మతి అతి నీచ ఊఀచి రుచి ఆఛీ । చహిఅ అమిఅ జగ జురఇ న ఛాఛీ ॥
ఛమిహహిఀ సజ్జన మోరి ఢిఠాఈ । సునిహహిఀ బాలబచన మన లాఈ ॥ 4 ॥
జౌఀ బాలక కహ తోతరి బాతా । సునహిఀ ముదిత మన పితు అరు మాతా ॥
హఀసిహహిఀ కూర కుటిల కుబిచారీ । జే పర దూషన భూషనధారీ ॥ 5 ॥
నిజ కబిత్త కేహి లాగ న నీకా । సరస హోఉ అథవా అతి ఫీకా ॥
జే పర భనితి సునత హరషాహీఀ । తే బర పురుష బహుత జగ నాహీఀ ॥ 6 ॥
జగ బహు నర సర సరి సమ భాఈ । జే నిజ బాఢి బఢహిఀ జల పాఈ ॥
సజ్జన సకృత సింధు సమ కోఈ । దేఖి పూర బిధు బాఢఇ జోఈ ॥ 7 ॥

భూమ్యాకాశములయందును జలములయందును జీవించు చతుర్విధములైన (జరాయుజ, అండజ, స్వేదజ, ఉద్భిజములు) (1) మానవులు, జంతువులు. (2) పక్షులు. (3) క్రిమి కీటకాదులు. (4) మొక్కలు. ఎనుబది నాలుగు లక్షల జీవరాసులు సీతారామమయములని భావించి, వాటికి అంజలి ఘటింతును. ఓ దయానిధులారా ! నన్ను మీసేవకునిగా భావించి, నిష్కపటచిత్తములతో నాపై కృపజూపుడు. నాబుద్ధి బలముపై నాకు విశ్వాసము లేదు. కనుక మీకు విన్నవించుచున్నాను. రఘుకులతిలకుడైన శ్రీరామునిగుణములను వర్ణింప గోరుచున్నాను. నా బుద్ధి అల్పమైనది. శ్రీరాముని చరితము అగాధమైనది. నేను ఏ కావ్యాంగములనూ ఎఱుగను, నా మనోరథము మాత్రము రాజువలె ఉన్నతమైనది కాని నామనస్సు, బుద్ధి నిరుపేదల వలె అల్పములైనవి, నా కోరిక ఘనమైనది, ఒ...ద్దిమాత్రము అల్పమైనది. నేను అమృతమును కోరుచున్నాను. కాని మజ్జిగ సంపాదించు శక్తికూడ నాకు లేదు. సజ్జనులు నా అతిసాహసమును మన్నించి, ఈ బాలుని వచనములను ఆదరముతో ఆలకింతురు గాక. తల్లిదండ్రులు తమపిల్లల చిలుకపలుకులను విని ఆనందించెదరు. కఠినాత్ములు, కుటిలురు, దురాలోచనాపరులు ఇతరుల దోషములనెన్నుటయే ఒక ఘనకార్యముగా భావించి, వారిని పరిహసించుచుందురు. మనోహరముగానున్నను లేక పేలవముగా నున్నను ఎవరి కవిత్వము వారికి మధురముగానే ఉండును. కాని ఇతరులరచనలను విని మెచ్చుకొను సజ్జనులు చాల అరుదుగా మాత్రమే ఉందురు. కుంభ వృష్టి పడినప్పుడు వరదలతో పొంగిపొరలు నదులు, తటాకముల వలె తమ ఉన్నతికి పొంగి పోవు జనులు లోకమున కోకొల్లలు. కాని పూర్ణ చంద్రుని జూచి గంతులు వేయు సముద్రునివలె ఇతరులఔన్నత్యమును జూచి, సంతసించు సహృదయులు చాలతక్కువగా ఉందురు.

(చౌ॥ 1-7)

దో- భాగ ఛోట అభిలాషు బడ, కరఉఁ ఏక బిస్వాస।
పైహహిఁ సుఖ సుని సుజన సబ, ఖల కరిహహిఁ ఉపహాస ॥ 8 ॥

నా శక్తి అల్పము, కాని లక్ష్యము అనల్పము (ఉన్నతము) దుర్జనులు పరిహసించినను సుజనులు నా రచనకు ఆనందింతురని నా పరమ విశ్వాసము. (దో॥ 8)

చౌ - ఖల పరిహాస హోఇ హిత మోరా। కాక కహహిఁ కలకంఠ కఠోరా॥
హంసహి బక దాదుర చాతకహీ। హఁసహిఁ మలిన ఖల బిమల బతకహీ ॥ 1 ॥
కబిత రసిక న రామ పద నేహూ। తిన్హ కహఁ సుఖద హాస రస ఏహూ॥
భాషా భనితి భోరి మతి మోరీ। హఁసిబే జోగ హఁసేఁ నహిఁ ఖోరీ ॥ 2 ॥
ప్రభు పద ప్రీతి న సాముఝి నీకీ। తిన్హహి కథా సుని లాగిహి ఫీకీ॥
హరి హర పద రతి మతి న కుతరకీ। తిన్హ కహఁ మధుర కథా రఘుబర కీ ॥ 3 ॥
రామ భగతి భూషిత జియఁ జానీ। సునిహహిఁ సుజన సరాహి సుబానీ॥
కబి న హోఉఁ నహిఁ బచన ప్రబీనూ। సకల కలా సబ బిద్యా హీనూ ॥ 4 ॥
ఆఖర అరథ అలంకృతి నానా। ఛంద ప్రబంధ అనేక బిధానా॥
భావ భేద రస భేద అపారా। కబిత దోష గున బిబిధ ప్రకారా ॥ 5 ॥
కబిత బిబేక ఏక నహిఁ మోరేఁ। సత్య కహఉఁ లిఖి కాగద కోరేఁ ॥ 6 ॥

దుర్జనుల పరిహాసముగూడ నాకు హితమే. కోయిల పాట కాకులకు కఠోరముగా ఉండును. కొంగలు హంసలను, కప్పలు చాతకపక్షులను పరిహసించుచుండును. నీచులు సచ్చరిత్రులను విని నవ్వెదరు. కవిత్వమునందును శ్రీరామచంద్రుని పాదపద్మములయందును భక్తిలేని కవితారసికులకు ఈ కవిత హాస్యరస ప్రధానమై సుఖమునిచ్చును. నా రచన లౌకికభాషలో సాగినది. పైగా నా బుద్ధి అల్పమైనది. కావున నవ్వదగినది. అందువలన వారు నవ్వుటలో దోషము లేదు. శ్రీహరి చరణకమలములయందు భక్తిలేని వారికిని, అవగాహనారహితులకును ఈ కథ పేలవముగా కనిపింప వచ్చును. హరిహరభక్తులకును, కుతర్కబుద్ధులుకానివారికిని శ్రీ రఘునాథునిచరితము మధురముగా ఉండును, హాయిని గొల్పును. సజ్జనులు ఈ గాథను శ్రీరామభక్తివైభవభూషితమైనదిగా గ్రహించి, (విని) మనోహరముగ ప్రశంసింతురు. నేను కవిని గాను. వాక్చతురుడనూ గాను. వాక్యరచనకళలయందును, నాకు ప్రావీణ్యము లేదు. శబ్దార్థ ప్రయోగములు వివిధములు. అలంకారములు, ఛందస్సులు అనేకములు. భావరసభేదములు అపరిమితములు. కవితాగుణములు, దోషములు వివిధములు ఈ కవితావిశేషములలో ఏ ఒక్కదానిని గూర్చియు నేనెఱుగనేయెఱుగను. ఈ సత్యమును ప్రమాణపూర్వకముగా తెల్పుచున్నాను. (చౌ॥ 1-6)

దో- భనితి మోరి సబ గున రహిత, బిస్వ బిదిత గున ఏక।
సో బిచారి సునిహహిఀ సుమతి, జిన్హ కేఀ బిమల బిబేక ॥ 9 ॥

నా కవితలో ఎట్టి సుగుణములూ లేవు. కాని జగత్ప్రసిద్ధమైన రామకథయను ఒకే ఒక్క సుగుణము గలదు. జ్ఞానులును, వివేక వంతులును దానిని ఎటింగి సాదరముగా ఆలకింతురు. (దో॥ 9)

రామాయణ మహత్త్వము

చౌ - ఏహి మహఀ రఘుపతి నామ ఉదారా। అతి పావన పురాన శ్రుతి సారా॥
మంగల భవన అమంగల హారీ। ఉమా సహిత జెహి జపత పురారీ ॥ 1 ॥
భనితి బిచిత్ర సుకబి కృత జోఊ। రామ నామ బిను సోహ న సోఊ॥
బిధుబదనీ సబ భాఀతి సఀవారీ। సోహ న బసన బినా బర నారీ ॥ 2 ॥
సబ గున రహిత కుకబి కృత బానీ। రామ నామ జస అంకిత జానీ॥
సాదర కహహిఀ సునహిఀ బుధ తాహీ। మధుకర సరిస సంత గునగ్రాహీ ॥ 3 ॥
జదపి కబిత రస ఏకఉ నాహీఀ। రామ ప్రతాప ప్రగట ఏహి మాహీఀ॥
సోఇ భరోస మోరేఀ మన ఆవా। కెహిఀ న సుసంగ బడప్పను పావా ॥ 4 ॥
ధూమఉ తజఇ సహజ కరుఆఈ। అగరు ప్రసంగ సుగంధ బసాఈ॥
భనితి భదేస బస్తు భలి బరనీ। రామ కథా జగ మంగల కరనీ ॥ 5 ॥

ఇందు సాంబశివుడు సర్వదా జపించు శ్రీరామచంద్రునిపావననామము గలదు. ఇది మిక్కిలి పవిత్రమైనది. వేద, పురాణములసారము, కల్యాణములకు పెన్నిధి, అశుభములను రూపుమాపునది. అనేకాలంకారభూషితయైనను, ఎంతగా సౌందర్యవతియైనను వస్త్రములను ధరింపని స్త్రీ శోభింపదు. అట్లే అది మహాకవిచే వ్రాయబడినను, మిక్కిలి

ప్రశంసనీయమైనదేయైనను రామనామము లేని కావ్యము శోభింపదు. కాని అల్పజ్ఞుడైన కుకవిచే వ్రాయబడినను, అది గుణరహితమైనదేయైనను రామనామవైభవముచే అలంకృతమైన కావ్యమును సజ్జనులు సాదరముగా చదివి, విని, ఆనందింతురు. తుమ్మెదలు పుష్పములలోని మధువును గ్రోలినట్లు సత్పురుషులు గుణములనే గ్రహింతురు. ఇందు కవితారసపోషణలేకున్నను శ్రీరామచంద్రునిప్రతాపము బహుధా కీర్తింపబడినది. ఇదియే నా సంపూర్ణ విశ్వాసమునకు మూలము. సత్సాంగత్యమువలన గౌరవము దక్కని వారెవరు? పొగ అగరు సాంగత్యమున తన సహజమైన ఘాటును, కటుకుదనమును వదలి సుగంధమునే వ్యాపింప జేయును. అట్లే నా కవిత సౌందర్య శోభితము కాకున్నను రామకథావర్ణనామహితమగుటవలన శుభప్రదమైనది. (చౌ॥ 1-5)

ఛం-మంగల కరని కలిమల హరని తులసీ కథా రఘునాథ కీ ।
గతి కూర కబితా సరిత కీ జ్యోఀ సరిత పావన పాథ కీ ॥
ప్రభు సుజస సంగతి భనితి భలి హోఇహి సుజన మన భావనీ ।
భవ అంగ భూతి మసాన కీ సుమిరత సుహావని పావనీ ॥

తులసీదాసు పలుకు చున్నాడు. శ్రీరఘునాథునిచరితము కలియుగపాపములను కడిగి వేయును, కల్యాణపరంపరను గూర్చును. శోభారహితమైన నా కవితాప్రవంతి పావనగంగానదివలె ఎన్ని మలుపులు తిరిగినను శ్రీహరి వైభవ సాంగత్యముచే సుజనులకు మనోహరముగా ఉండును. స్మశానములోని అపవిత్రమైన భస్మముకూడశంభునిశరీరస్పర్శచేత సుశోభితమై, స్మరణ మాత్రముననే పవిత్ర మొనర్చును. (ఛంద్)

దో- ప్రియ లాగిహి అతి సబహి మమ, భనితి రామ జస సంగ ।
దారు బిచారు కి కరఇ కోఉ, బందిఅ మలయ ప్రసంగ ॥ 10 (క) ॥
స్యామ సురభి పయ బిసద అతి, గునద కరహిఀ సబ పాన ।
గిరా గ్రామ్య సియ రామ జస, గావహిఀ సునహిఀ సుజాన ॥ 10 (ఖ) ॥

మలయపర్వతమునందలి చందనవృక్షములసమీపమునగల ఏ వృక్షమైనను అది చందన వృక్షముగనే మారును. అందఱు దానిని ఆదరింతురు. అట్లే శ్రీరామ వైభవ సాహచర్య ప్రభావమున నా కవిత ఎల్లరకును అత్యంత ప్రీతికరమేయగును. నల్లని ఆవుపాలుగూడ తెల్లగాను, పుష్టికరముగను ఉండును. అందఱును దానిని సేవింతురు. అట్లే నా భాష గ్రామ్యమేయైనను సీతారాములకథను వర్ణించుటవలన సజ్జనులు దానిని గానము చేయుదురు, చెవులప్పగించి విందురు. (దో॥ 10. క,ఖ)

చౌ - మని మానిక ముకుతా ఛబి జైసీ । అహి గిరి గజ సిర సోహ న తైసీ ॥
నృప కిరీట తరునీ తను పాఈ । లహహిఀ సకల సోభా అధికాఈ ॥ 1 ॥
తైసెహిఀ సుకబి కబిత బుధ కహహీఀ । ఉపజహిఀ అనత అనత ఛబి లహహీఀ ॥
భగతి హేతు బిధి భవన బిహాఈ । సుమిరత సారద ఆవతి ధాఈ ॥ 2 ॥
రామ చరిత సర బిను అన్హవాఏఀ । సో శ్రమ జాఇ న కోటి ఉపాఏఀ ॥
కబి కోబిద అస హృదయఀ బిచారీ । గావహిఀ హరి జస కలిమల హారీ ॥ 3 ॥

కీన్హేఁ ప్రాకృత జన గున గానా । సిర ధుని గిరా లగత పఛితానా ॥
హృదయ సింధు మతి సీప సమానా। స్వాతి సారదా కహహిఁ సుజానా ॥ 4 ॥
జౌఁ బరసఇ బర బారి బిచారూ । హోహిఁ కబిత ముకుతామని చారూ ॥ 5 ॥

పాములపడగలపైగలమణులును పర్వతములపైగల మాణిక్యములును, గజములమస్తకముల యందుండు ముత్యములును అంతగా శోభింపవు. అవియే రాజులకిరీటములయందును, తరుణీమణులతనువులపైనను చేరి, వింతకాంతులను వెదజల్లును. అట్లే సత్కవులమస్తిష్కములనుండి జాలువారినకవితలు రసజ్ఞులహృదయములయందు శోభిల్లును. "కవిః కరోతి కావ్యాని, రసం జానాతి పండితః! అని ప్రాజ్ఞులు పల్కుచుందురు. కావ్య నిర్మాణమునకు పూనుకొనిన కవి స్మరించినంతమాత్రముననే శ్రీరామభక్తి పారవశ్యమున సరస్వతీదేవి బ్రహ్మలోకమునుండి భూమికి పరుగులుదీయుచు వచ్చును. ఆమెచే కవి శ్రీరామచరితమనెడి సరోవరమునందు స్నానము చేయించినప్పుడే ఆమె యొక్క దూరప్రయాణపుబడలిక తొలగిపోవును. ఇది తప్ప వేఱుగా కోటి ఉపాయములు చేసినను ఆ బడలిక తీరదు. ఈ విషయమును గ్రహించియే కవులును, పండితులును కలిపాపములను రూపుమాపు రామచరితయశోగానమును చేయుదురు. కవులు సామాన్యమానవుల చరిత్రమును పొగడినచో సరస్వతిదేవి తనరాకకు పశ్చాత్తాపపడును. పండితులు కవిహృదయమును సముద్రముతోడను అతని బుద్ధిని ముత్యపు చిప్పతోడను సరస్వతీదేవిని స్వాతివానతోడను పోల్చెదరు. ఇందులో (బుద్ధియనెడి ముత్యపుచిప్పలో) సుందరభావములనెడి వర్షపుచినుకులు పడినచో అందమైన కవితాముక్తామణులరూపములో అది భాసించును.

(చౌ॥ 1-5)

దో- జుగుతి బేధి పుని పోహిఅహిఁ, రామచరిత బర తాగ।
పహిరహిఁ సజ్జన బిమల ఉర, సోభా అతి అనురాగ ॥ 11 ॥

ఈ కవితా ముక్తామణులను యుక్తితో భేదించి, రామకథాసూత్రమున గూర్చి, సజ్జనులు తమ నిర్మల హృదయములయందు ధరించినచో అవి (ఆ హృదయములు) మిక్కిలి అనురాగశోభితములగును, భక్తి భరితములగును.

(దో॥ 11)

చౌ- జే జనమే కలికాల కరాలా । కరతబ బాయస బేష మరాలా ॥
చలత కుపంథ బేద మగ ఛాఁడే। కపట కలేవర కలిమల భాఁడే ॥ 1 ॥
బంచక భగత కహాఇ రామ కే । కింకర కంచన కోహ కామ కే ॥
తిన్హ మహఁ ప్రథమ రేఖ జగ మోరీ । ధీంగ ధరమధ్వజ ధంధక ధోరీ ॥ 2 ॥
జౌఁ అపనే అవగున సబ కహఊఁ । బాఢఇ కథా పార నహిఁ లహఊఁ ॥
తాతే మైఁ అతి అలప బఖానే । థోరే మహుఁ జానిహహిఁ సయానే ॥ 3 ॥
సముఝి బిబిధి బిధి బినతీ మోరీ । కోఉ న కథా సుని దేఇహి ఖోరీ ॥
ఏతెహు పర కరిహహిఁ జె అసంకా । మోహి తే అధిక తె జడ మతి రంకా ॥ 4 ॥
కబి న హోఉఁ నహిఁ చతుర కహావఉఁ। మతి అనురూప రామ గున గావఉఁ ॥
కహఁ రఘుపతి కే చరిత అపారా । కహఁ మతి మోరి నిరత సంసారా ॥ 5 ॥

జెహిఁ మారుత గిరి మేరు ఉడాహీఁ । కహహు తూల కెహి లేఖే మాహీఁ ॥
సముఝత అమిత రామ ప్రభుతాఈఁ । కరత కథా మన అతి కదరాఈఁ ॥ 6 ॥

పాప పంకిలమైన ఈ కలియుగమున పుట్టి, హంసవేషము ధరించి, కాకులవలె ప్రవర్తించువారును, వైదిక మార్గములను వీడి, దుర్మార్గములో సాగిపోయెడి వారును, పాపాత్ములును, రామభక్తులమని చెప్పి కొనుచు లోకులను మోసగించు వంచకులును, కామక్రోధలోభములకు దాసులును, పాషండులును, ధర్మ ధ్వజులును (ధర్మవంచకులును) ఐన వారిలో నేను ప్రథముడను, నా దుర్గుణములకు లెక్కయే లేదు. వాటిని వివరింప సాగినచో ఆ కథయే విస్తృతమగును. వాటిలో కొన్నింటిని మాత్రమే తెల్పితిని. సహృదయులు ఈ మాత్ర వివరణముతో అర్థము చేసికొన గలరు. నా యీ మనవిని గ్రహించి, ఈ నా కథను విన్న వారెవ్వరును నన్ను దోషిగా తలంపరు. ఐనప్పటికిని శంకించిన వారు నా కంటెను మిక్కిలి మూర్ఖులు, మంద బుద్ధులు. నేను కవిని గాను, చతురుడనూ గాను, శ్రీరాముని కథా వైభవమును నా బుద్ధికి తోచినట్లుగా వర్ణించుచున్నాను. శ్రీరాముని అపారమైన చరిత్ర యొక్కడ? సంసార వ్యామోహములలో కూరుకొని పోయిన నా బుద్ధి యొక్కడ? మేరు పర్వతమునుగూడ కదలించు శక్తిగల వాయువుముందర దూది యెట్లు నిలువ గలదు. శ్రీరాముని అనంత వైభవములను తలంచినప్పుడు ఈ కథను చెప్పుటకు నాకు ధైర్యము చాలదు. (చౌ॥ 1-6)

దో-సారద సేస మహేస బిధి, ఆగమ నిగమ పురాన ।
నేతి నేతి కహి జాసు గున, కరహిఁ నిరంతర గాన ॥ 12 ॥

వాగ్దేవియు, శేషుడు, పరమశివుడు, పరమేష్ఠియు, వేదశాస్త్రపురాణములు శ్రీరామచంద్రుని గుణములను నిరంతరము గానముచేయుచు పూర్తిగా వర్ణించుచుండును. కాని అతనిఅనంతగుణములను వర్ణింప జాలక నేతి, నేతి (న+ఇతి, న+ఇతి) అనుచు గానము చేయుచునే యుండును. (దో॥ 12)

చౌ - సబ జానత ప్రభు ప్రభుతా సోఈ । తదపి కహేఁ బిను రహా న కోఈ ॥
తహాఁ బేద అస కారన రాఖా । భజన ప్రభాఉ భాఁతి బహు భాషా ॥ 1 ॥
ఏక అనీహ అరూప అనామా । అజ సచ్చిదానంద పర ధామా ॥
బ్యాపక బిస్వరూప భగవానా । తెహిఁ ధరి దేహ చరిత కృత నానా ॥ 2 ॥
సో కేవల భగతన హిత లాగీ । పరమ కృపాల ప్రనత అనురాగీ ॥
జెహి జన పర మమతా అతి ఛోహూ । జెహిఁ కరునా కరి కీన్హ న కోహూ ॥ 3 ॥
గఈ బహోర గరీబ నెవాజూ । సరల సబల సాహిబ రఘురాజూ ॥
బుధ బరనహిఁ హరి జస అస జానీ । కరహిఁ పునీత సుఫల నిజ బానీ ॥ 4 ॥
తెహిఁ బల మైఁ రఘుపతి గున గాథా । కహిహఉఁ నాఇ రామ పద మాథా ॥
మునిన్హ ప్రథమ హరి కీరతి గాఈ । తెహిఁ మగ చలత సుగమ మోహి భాఈ ॥ 5 ॥

శ్రీరామునివైభవము వర్ణింపనలవికానిదని ఎఱింగియు ఎవ్వరును వర్ణించుట మానలేదు. ఆయనభజనప్రభావమును వేదములు అనేకవిధములుగా తెల్పినవి. ఏ కొద్దిపాటి గుణగానమైనను మానవులను భవసాగరము నుండి తరింపజేయును. పరమేశ్వరుడొక్కడే. అతడు నిష్కాముడు, నిరాకారుడు, జన్మనామములు

లేనివాడు, సచ్చిదానంద స్వరూపుడు, పరంధాముడు, విశ్వవ్యాపి, విశ్వరూపుడు. ఐనను దివ్య శరీరములను ధరించి, పెక్కు అవతారములద్వారా తనలీలలను ప్రకటించుచుండును. భగవంతుడు పరమ కృపాళువు, శరణాగతవత్సలుడు. కావున భక్తసంరక్షణమునకే వారి శ్రేయస్సుకొఱకే తన ఈ లీలలను ప్రదర్శించు చుండును. తన కరుణాదృష్టిని అయాచితముగనే భక్తులపై అతడు ప్రసరింపజేయుచుండును. భక్తులపై ఆయనకు గల కృపావాత్సల్యములు అపారములు. ఒక్కసారి కృపజూపినవారిపై ఎన్నడును ఆయన కోపగింపడు. భక్తులు నష్టపోయినదానిని లభ్యమగునట్లు చేయును. అనగా భక్తులయోగక్షేమములను వహించుచుండువాడతడే. అతడు దీనబంధువు, సరళస్వభావుడు, సర్వశక్తిమంతుడు, అందఱికిని ప్రభువు. దీనిని ఎఱింగియే బుద్ధిమంతులు శ్రీహరియశమును కీర్తించుచు తమవాక్కులను పునీత మొనర్చుకొనుచు జీవితములను సఫలముచేసికొనుచుందురు. ఈ కారణముననే శ్రీరామునిపాదకమలములకు శిరసా ప్రణమిల్లి, ఆయన గుణములను గానమొనర్చెదను. పూర్వము వ్యాస వాల్మీకాది మహర్షులు, శ్రీహరి వైభవములను వర్ణించిరి. వారి మార్గమును అనుసరించుటయే నాకును సులభము. (చౌ॥ 1-5)

దో-అతి అపార జే సరిత బర, జౌఁ నృప సేతు కరాహిఁ ।
చఢి పిపీలికఉ పరమ లఘు, బిను శ్రమ పారహి జాహిఁ ॥ 13 ॥

ఒక మహానదిపైన ఏ రాజైనను వంతెనను కట్టించినపిమ్మట చిన్న చిన్న చీమలుగూడ ఆ నదిని అవలీలగా దాటగలవు. (దో॥ 13)

చౌ - ఏహి ప్రకార బల మనహి దెఖాఈ । కరిహఉఁ రఘుపతి కథా సుహాఈ ॥
బ్యాస ఆది కబి పుంగవ నానా । జిన్హ సాదర హరి సుజస బఖానా ॥ 1 ॥
చరన కమల బందఉఁ తిన్హ కేరే । పురవహుఁ సకల మనోరథ మేరే ॥
కలి కే కబిన్హ కరఉఁ పరనామా । జిన్హ బరనే రఘుపతి గున గ్రామా ॥ 2 ॥
జే ప్రాకృత కబి పరమ సయానే । భాషాఁ జిన్హ హరి చరిత బఖానే ॥
భఏ జె అహహిఁ జె హోఇహహిఁ ఆగేఁ । ప్రనవఉఁ సబహి కపట సబ త్యాగేఁ ॥ 3 ॥
హోహు ప్రసన్న దేహు బరదానూ । సాధు సమాజ భనితి సనమానూ ॥
జో ప్రబంధ బుధ నహిఁ ఆదరహీఁ । సో శ్రమ బాది బాల కబి కరహీఁ ॥ 4 ॥
కీరతి భనితి భూతి భలి సోఈ । సురసరి సమ సబ కహఁ హిత హోఈ ॥
రామ సుకీరతి భనితి భదేసా । అసమంజస అస మోహి అఁదేసా ॥ 5 ॥
తుమ్హరీ కృపాఁ సులభ సోఉ మోరే । సిఅని సుహావని టాట పటోరే ॥ 6 ॥

ఈ విధముగా నా మనస్సును దృఢపఱచుకొని, మనోహరమైన శ్రీరామ వృత్తాంతమును రచించెదను. శ్రీరామకథావైభవమును వర్ణించినవ్యాసాదిమహర్షులకు నా నమోవాకములు. నా మనోరథమును వారు సఫలము చేయుదురు గాక. శ్రీరఘుపతిగుణములను వర్ణించిన ఈ కలియుగకవులకును నేను ప్రణమిల్లుదును. శ్రీహరిగాథలను వర్ణించిన ప్రాకృతకవులకును, భూత భవిష్యద్వర్తమానకవులందరికిని నిష్కపటముగా నమస్కరింతును. నా కవితను సాధుసమాజము గౌరవించును గాక. సహృదయులైన బుద్ధిమంతులుమెచ్చనివ్యర్థ కవిత్వములను వ్రాసినవాడు మూర్ఖుడే. కీర్తి, కవిత, సంపద అనునవి గంగా జలములవలె అందఱికిని హితమును

చేకూర్చునవిగా ఉండవలెను. శ్రీరామునికీర్తి అతిమనోహరమైనది అతి సాధారణమైన నా కవితద్వారా దానిని వర్ణించుట అసమంజసమగునేమో యని నా భయము. ఓ మహా కవులారా ! మీ కృపవలన ఈ భయము గూడ దూరము కాగలదు. ఏలనన పట్టు దారముతో చేసిన నగిషీలు గోనెపట్టపై గూడ అందముగానే యుండును.

(చౌ॥ 1-6)

దో-సరల కబిత కీరతి బిమల, సోఇ ఆదరహిఁ సుజాన ।
సహజ బయర బిసరాఇ రిపు, జో సుని కరహిఁ బఖాన ॥ 14 (క) ॥
సో న హోఇ బిను బిమల మతి, మొహి మతి బల అతి థోర ।
కరహు కృపా హరి జస కహఉఁ, పుని పుని కరఉఁ నిహోర ॥ 14 (ఖ) ॥
కబి కోబిద రఘుబర చరిత, మానస మంజు మరాల ।
బాల బినయ సుని సురుచి లఖి, మో పర హోహు కృపాల ॥ 14 (గ) ॥

కవిత సరళమై, నిష్కళంకమైనపాత్రపోషణ యున్నచో సుజనులు మెచ్చుకొందురు. శత్రువులు గూడ వైరములను విస్మరించి, దానిని ప్రశంసింతురు. అట్టి కవితారచన ప్రజ్ఞావంతులకే సాధ్యము. నేనైతే మంద బుద్ధిని. కావున కవులారా ! నేను శ్రీహరికీర్తిని గానము చేయునట్లు కృపజూపుడు. శ్రీరఘువర చరితమనెడి మానససరోవరమునందు విహరించు హంసలవంటి కవి పండితులారా ! ఈ బాలుని ప్రార్థనను మన్నించి, నాపై కనికరింపుడు అని పదేపదే విన్నవించుకొనుచున్నాను. (దో॥ 14. క,ఖ,గ)

సో- బందఉఁ ముని పద కంజు, రామాయన జెహిఁ నిరమయఉ ।
సఖర సుకోమల మంజు, దోష రహిత దూషన సహిత ॥ 14 (ఘ) ॥
బందఉఁ చారిఉ బేద, భవ బారిధి బోహిత సరిస ।
జిన్హహి న సపనెహుఁ ఖేద, బరనత రఘుబర బిసద జసు ॥14 (జ) ॥
బందఉఁ బిధి పద రేను, భవ సాగర జెహిఁ కీన్హ జహఁ ।
సంత సుధా ససి ధేను, ప్రగటే ఖల బిష బారునీ ॥ 14 (చ) ॥

రామాయణము ఖర సహితమైనను (ఖర = ఖరుడను రాక్షసుడు, కఠినము) కోమలము, మంజులము (ఖరుడను రాక్షసవృత్తాంతముతో గూడినను అది కోమలము, మంజులము) దూషణ సహితమైనను (దూషణ = దూషణుడు అను రాక్షసుడు, దోషములు) అది దోషరహితము (దూషణుడను రాక్షసుని వృత్తాంతముతో గూడినను అది (రచన) దోషరహితము.) అట్టి మంజుల కావ్యమును రచించిన వాల్మీకి ముని పుంగవునకు నా నమస్కారములు. సంసారసాగరమునుండి తరించుటకు అలంబనమగుటలో నౌకలైన వేదములు నిరంతరము శ్రీహరి వైభవమునే గానము చేయును. వాటికి నా ప్రణామములు. అమృతము, చంద్రుడు, కామధేనువు వంటి సాధు కోటిని, విషము, మదిరల వంటి దుర్జనులుగల ఈ భవ సాగరమును, సృష్టించిన బ్రహ్మకును నా నమస్కారములు.

(సోరఠ-14. ఘ,జ,చ)

దో-బిబుధ బిప్ర బుధ గ్రహ చరన, బంది కహఉఁ కర జోరి ।
హోఇ ప్రసన్న పురవహు సకల, మంజు మనోరథ మోరి ॥ 14 (ఛ) ॥

సకల దేవతలకును, బ్రాహ్మణులకును, పండితులకును, గ్రహములకును చేతులెత్తి, నమస్కరించు చున్నాను. వారు నా మనోరథము నెరవేరునట్లు దయదలతురు గాక. (దో॥ 14. ఛ)

చౌ- పుని బందఉఁ సారద సురసరితా । జుగల పునీత మనోహర చరితా ॥
మజ్జన పాన పాప హర ఏకా । కహత సునత ఎక హర అబిబేకా ॥ 1 ॥
గుర పితు మాతు మహేస భవానీ । ప్రనవఉఁ దీనబంధు దిన దానీ ॥
సేవక స్వామి సఖా సియ పీ కే । హిత నిరుపధి సబ బిధి తులసీ కే ॥ 2 ॥
కలి బిలోకి జగ హిత హర గిరిజా । సాబర మంత్రజాల జిన్హ సిరిజా ॥
అనమిల ఆఖర అరథ న జాపూ । ప్రగట ప్రభాఉ మహేస ప్రతాపూ ॥ 3 ॥
సో ఉమేస మొహి పర అనుకూలా । కరిహిఁ కథా ముద మంగల మూలా ॥
సుమిరి సివా సివ పాఇ పసాఊ । బరనఉఁ రామచరిత చిత చాఊ ॥ 4 ॥
భనితి మోరి సివ కృపాఁ బిభాతీ । ససి సమాజ మిలి మనహుఁ సురాతీ ॥
జే ఏహి కథహి సనేహ సమేతా । కహిహహిఁ సునిహహిఁ సముఝి సచేతా ॥ 5 ॥
హోఇహహిఁ రామ చరన అనురాగీ । కలి మల రహిత సుమంగల భాగీ ॥ 6 ॥

సరస్వతీ దేవికిని, గంగాదేవికిని ప్రణమిల్లుదును. ఆ ఇద్దరును మనోజ్ఞ పవిత్ర చరిత్రలు గలవారే. తన పవిత్ర జలములలో స్నానము చేసి, ఆ జలమును సేవించినవారి పాపములను గంగ హరించును. తన గుణ వైభవముల విను వారి, కీర్తించు వారి అజ్ఞానమును సరస్వతీ దేవి తొలగించును. నాకు తలిదండ్రులును, గురువులును ఐన పార్వతీపరమేశ్వరులకు నా ప్రణతులు. వారు దీనజనబాంధవులు, వరప్రదాతలు. సీతాపతి యైన శ్రీరామచంద్రునకు సేవకులు, స్వామి, మిత్రులు, 'తులసీదాసు' అను పేరుగల నాకు నిర్హేతుక హితకరులు. అట్టి ఆదిదంపతులకు అంజలి ఘటింతును. కలికల్మషములను నశింపజేయుటకై, లోకహితమునకై పార్వతీపరమేశ్వరులు శాబరమంత్రములను రచించిరి. అవి అసంబద్ధములై అర్థవంతములు, జపార్హములు కాకున్నను శివమహిమవలన ప్రభావాన్వితములైనవి. నా ప్రియప్రభువైన ఉమాపతి ఈ కథను ఆనందమయము, మంగళ ప్రదము గావించును. ఈ విధముగా శివ పార్వతులను స్మరించి, వారి అనుగ్రహముచే శ్రీరామవృత్తాంతమును భక్తితత్పరత్వములతో వర్ణించెదను. తారకలతో, చంద్రునితో రాత్రి వెలుగొందునట్లు ఈశ్వరునికృపచే నా కవిత శోభిల్లును. భక్తి తత్పరులై దీనిని పఠించిన వారును, శ్రవణముచేసినవారును కలిపాపములనుండి ముక్తులై, సౌభాగ్యశోభితులై, శ్రీరామపాదధ్యానానందములను అనుభవింతురు. (చౌ॥ 1-6)

దో- సపనెహుఁ సాచెహుఁ మోహి పర, జౌఁ హర గౌరి పసాఉ ।
తౌ ఫుర హోఉ జో కహెఉఁ సబ, భాషా భనితి ప్రభాఉ ॥ 15 ॥

పార్వతీపరమేశ్వరులఅనుగ్రహము కలలోనైనను నిజముగా నాపై ప్రసరించినచో వ్యవహారభాషలో వ్రాసినను ఈ కవితా ప్రభావము వాస్తవముగా బహుజనరంజకముగానే ఉండును. (దో॥ 15)

చౌ- బందఉఁ అవధ పురీ అతి పావని । సరజూ సరి కలి కలుష నసావని ॥
ప్రనవఉఁ పుర నర నారి బహోరీ । మమతా జిన్హ పర ప్రభుహి న థోరీ ॥ 1 ॥

పియనిందక అఘ ఓఘ నసావీ। లోక బిసోక బనాఇ బసావీ ॥
బందఉఀ కౌసల్యా దిసి ప్రాచీ। కీరతి జాసు సకల జగ మాచీ ॥ 2 ॥
ప్రగటేఉ జహాఀ రఘుపతి ససి చారూ। బిస్వ సుఖద ఖల కమల తుసారూ ॥
దసరథ రాఉ సహిత సబ రానీ। సుకృత సుమంగల మూరతి మానీ ॥ 3 ॥
కరఉఀ ప్రనామ కరమ మన బానీ। కరహు కృపా సుత సేవక జానీ ॥
జిన్హహి బిరచి బడ భయఉ బిధాతా। మహిమా అవధి రామ పితు మాతా ॥ 4 ॥

కలికాలుష్యములను కడిగివేయు సరయూనదీతీరమునగల పవిత్రమైన అయోధ్యాపురికి నా వందనములు. శ్రీరామునకు అత్యంతప్రేమపాత్రులైనట్టి అయోధ్యాపురపౌరులకు నమస్కరింతును. (అయోధ్యా పురవాసులు శ్రీరామునియెడ అత్యంత ప్రేమపరిపూర్ణులు) సీతా మహా సాధ్విని అపవాదు పాలు చేసినను ఆరజకాదులను క్షమించి, వారి పాపములను, శోకములను పారద్రోలి, దయానిధియైన శ్రీరాముడు వారిని వైకుంఠ వాసులనుగా జేసెను. దశదిశల యందును తన కీర్తి కాంతులను వెదజల్లుచున్న కౌసల్య యనెడి పూర్వదిశకు నా వందనములు. విశ్వమునకే సుఖదాయకుడును, కమలవనమును మంచునష్టపఱచినట్లు దుష్టులనెడి కమలసమూహములను రూపుమాపు శ్రీరాముడనెడి మనోహరుడైన చంద్రుడు ఈ ప్రాగ్దిశ యందే ఉదయించెను. దశరథుని, కౌసల్యాదులను శ్రీరాముని తల్లిదండ్రులుగా సృష్టించి, బ్రహ్మదేవుడు ఖ్యాతికెక్కెను. రామచంద్రునితల్లిదండ్రులుగా వారివైభవము ఇనుమడించెను. పుణ్యమూర్తులైన ఆ దశరథకౌసల్యాదులకు త్రికరణశుద్ధిగా నేను నమస్కరింతును. వారు తమపుత్రునిసేవకుడనైనన్ను కృపజూతురుగాక. (చౌ॥ 1-4)

సో- బందఉఀ అవధ భుఆల, సత్య ప్రేమ జెహి రామపద।
బిఛురత దీనదయాల, ప్రియ తను తృన ఇవ పరిహరేఉ ॥ 16 ॥

శ్రీరామచంద్రునిపై మిక్కిలి ప్రేమ గలిగి, ఆయన వియోగమునకు తట్టుకొన లేక తనప్రాణములను తృణప్రాయముగా త్యజించిన అయోధ్యాపతియైన దశరథునకు నా ప్రణామములు. (సో॥ 16)

చౌ- ప్రనవఉఀ పరిజన సహిత బిదేహూ। జాహి రామపద గూఢ సనేహూ ॥
జోగ భోగ మహఀ రాఖేఉ గోఈ। రామ బిలోకత ప్రగటేఉ సోఈ ॥ 1 ॥
ప్రనవఉఀ ప్రథమ భరత కే చరనా। జాసు నేమ బ్రత జాఇ న బరనా ॥
రామచరన పంకజ మన జాసూ। లుబుధ మధుప ఇవ తజఇ న పాసూ ॥ 2 ॥
బందఉఀ లఛిమన పద జలజాతా। సీతల సుభగ భగత సుఖదాతా ॥
రఘుపతి కీరతి బిమల పతాకా। దండ సమాన భయఉ జస జాకా ॥ 3 ॥
సేష సహస్రసీస జగ కారన। జో అవతరేఉ భూమి భయ టారన ॥
సదా సో సానుకూల రహ మో పర। కృపాసింధు సౌమిత్రి గునాకర ॥ 4 ॥
రిపుసూదన పద కమల నమామీ। సూర సుసీల భరత అనుగామీ ॥
మహాబీర బినవఉఀ హనుమానా। రామ జాసు జస ఆప బఖానా ॥ 5 ॥

శ్రీరామచంద్రునిపై తనకుగల ప్రేమానురాగములను యోగభోగములలో దాచినను, ఆయన దర్శనమైన వెంటనే వాటిని ప్రకటిత మొనర్చిన విదేహరాజైన జనకునకును ఆయనపరివారమునకును నా ప్రణామములు. భరతుని నియమములు, వ్రతములు వర్ణనాతీతములు. తుమ్మెదలు మకరందము కొఱకువలె ఆయన మనస్సు నిరంతరము శ్రీరాముని చరణ కమలములకై తహతహలాడు చుండును. అట్టి భరతునకు ముందుగా నేను నమస్కరింతును. శ్రీరామచంద్రునినిర్మలకీర్తిపతాకకు లక్ష్మణుడు ధ్వజమువంటివాడు. శీతలములై, సుందరములై, భక్తులకు సుఖప్రదములైన ఆయనపాదపద్మములకు వందనములు. జగత్కారణుడు, సహస్రఫణియుఐన ఆదిశేషుడు విశ్వమునందలిభయమును పాఱద్రోలుటకు సుమిత్రానందనుడై అవతరించెను. సద్గుణ ఖని, కృపాసింధునైన అట్టి లక్ష్మణుడు నాకు ప్రసన్నుడగు గాక. రిపుసూదనుడు, వీరుడు, సుశీలుడు, సర్వదా భరతుని అనుగామియైన శత్రుఘ్నునకు ప్రణమిల్లెదను. ప్రత్యక్షముగా శ్రీరాముని ప్రశంసలకు పాత్రుడు, మహా శూరుడు ఐన శ్రీ హనుమంతునకు నేను ప్రణమిల్లుదును. (చౌ॥ 1-5)

సో- ప్రనవఉఁ పవనకుమార, ఖల బన పావక గ్యానఘన ।
జాసు హృదయ ఆగార, బసహిఁ రామ సర చాప ధర ॥ 17 ॥

మూర్తీభవించినజ్ఞానము, రాక్షసవనమునకు దావాగ్ని, ధనుర్బాణధారియైనకోదండరాముని నిరంతరము తనహృదయమునందు నిలుపుకొను వాయునందనుడైన ఆంజనేయస్వామికి నా అభివాదములు. (సో॥ 17)

చౌ- కపిపతి రీఛ నిసాచర రాజా । అంగదాది జే కీస సమాజా ॥
బందఉఁ సబ కే చరన సుహాఏ । అధమ సరీర రామ జిన్హ పాఏ ॥ 1 ॥
రఘుపతి చరన ఉపాసక జేతే । ఖగ మృగ సుర నర అసుర సమేతే ॥
బందఉఁ పద సరోజ సబ కేరే । జే బిను కామ రామ కే చేరే ॥ 2 ॥
సుక సనకాది భగత ముని నారద । జే మునిబర బిగ్యాన బిసారద ॥
ప్రనవఉఁ సబహి ధరని ధరి సీసా । కరహు కృపా జన జాని మునీసా ॥ 3 ॥
జనకసుతా జగ జనని జానకీ । అతిసయ ప్రియ కరునానిధాన కీ ॥
తాకే జుగ పద కమల మనావఉఁ । జాసు కృపాఁ నిరమల మతి పావఉఁ ॥ 4 ॥
పుని మన బచన కర్మ రఘునాయక । చరన కమల బందఉఁ సబ లాయక ॥
రాజివనయన ధరేఁ ధను సాయక । భగత బిపతి భంజన సుఖదాయక ॥ 5 ॥

వానర రాజైన సుగ్రీవునకును, భల్లూక ప్రభువైన జాంబవంతునకును రాక్షస రాజైన విభీషణునకును, అంగదాది సమస్త వానరవీరులకును నా వందనములు. పశు, రాక్షసాది ఆకృతులను పొందినను, వారు శ్రీరాముని సాన్నిధ్యమును పొందగల్గిరి. శ్రీరాముని పాదకమలములను నిష్కామ భక్తితో ఆరాధించుచు సేవించు పక్షులు, మృగములు, దేవతలు, మనుష్యులు, అసురులు, అందఱికిని నా నమస్కృతులు. శుకయోగికిని, సనకాదిమునులకును, నారదాదిమహర్షులకును, పరమభక్తులకును, జ్ఞానులకును శతధా నమస్కరించెదను. ఓ మునీశ్వరులారా ! నన్ను మీదాసునిగా మన్నించి, కరుణింపుడు. జనకసుతయు, జగజ్జననియు, కరుణామయుడైన శ్రీరామునకుప్రాణప్రియయుఐన జానకీదేవిచరణాబ్జములకు మ్రొక్కెదను. ఆ తల్లి దయతో నాకు నిర్మలబుద్ధిని

ప్రసాదించుగాక. సర్వశక్తిసంపన్నుడు, కమలనయనుడు, ధనుర్బాణధారియు, భక్తుల క్లేశములను హరించి, సుఖములను ఒసంగువాడును ఐన శ్రీరామచంద్రునకు త్రికరణ శుద్ధిగా ప్రణమిల్లుదును. (చౌ॥ 1-5)

దో-గిరా అరథ జల బీచి సమ, కహిఅత భిన్న న భిన్న।
బందఉఁ సీతా రామ పద, జిన్హహి పరమ ప్రియ ఖిన్న ॥ 18 ॥

శబ్దము-అర్థము, జలము-తరంగములు వేర్వేరుగా కనబడుచున్నను యథార్థముగా ఒక్కటియే. అట్లే సీతారాములుభిన్నరూపులుగా కనబడుచున్నను అభిన్నులే. దీనులయెడ, దుఃఖితులయెడ దయచూపెడి ఆ పరమపవిత్రదంపతులకు నా ప్రణతులు. (దో॥ 18)

శ్రీరామనామ మహిమ

చౌ- బందఉఁ నామ రామ రఘుబర కో। హేతు కృసాను భాను హిమకర కో ॥
బిధి హరి హరమయ బేద ప్రాన సో। అగున అనూపమ గున నిధాన సో ॥ 1 ॥
మహామంత్ర జోఇ జపత మహేసూ। కాసీఁ ముకుతి హేతు ఉపదేసూ ॥
మహిమా జాసు జాన గనరాఊ। ప్రథమ పూజిఅత నామ ప్రభాఊ ॥ 2 ॥
జాన ఆదికబి నామ ప్రతాపూ। భయఉ సుద్ధ కరి ఉలటా జాపూ ॥
సహస నామ సమ సుని సివ బానీ। జపి జేఈఁ పియ సంగ భవానీ ॥ 3 ॥
హరషే హేతు హేరి హర హీ కో। కియ భూషన తియ భూషన తీ కో ॥
నామ ప్రభాఉ జాన సివ నీకో। కాలకూట ఫలు దీన్హ అమీ కో ॥ 4 ॥

కృశానుడు (అగ్ని), భానుడు(సూర్యుడు), హిమకరుడు(చంద్రుడు) అను వీరు ర,అ,మ అను రూపములలో బీజాక్షరములుగానున్న రామనామమును స్మరించెదను. ఇది సృష్టి స్థితి లయ కారకులైన బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరుల రూపము. వేదములకు ప్రాణము. నిర్గుణము, నిరుపమానము, గుణనిధానము. శివుడు రామనామమహామంత్రమును సదా జపించు చుండును. ముక్తి క్షేత్రమైన కాశీలో మృతిచెందు వారికి విశ్వేశ్వరుడు ఈ మంత్రమును ఉపదేశించుటచే వారికి నేరుగా ముక్తి లభించును. ఈ రామనామ మహిమ వలననే శ్రీ గణేశునకు ప్రథమపూజార్హత లభించినది. (గణేశుడు తనతల్లిదండ్రులైన పార్వతీ పరమేశ్వరులకు ప్రదక్షిణమొనర్చి భూ ప్రదక్షిణ ఫలమును పొందెను. 'రా' అనునది తండ్రికి ప్రతీక, 'మ' అనునది 'తల్లి'కి ప్రతీక. ఆ 'రామ' అను పవిత్రమైన అక్షర ద్వయమును వ్రాసి ప్రదక్షిణము చేసెను. తత్ప్రభావమున గణపతి మహామహిమోపేతుడయ్యెను. రామనామప్రభావము ఇట్టిది.) ఆదికవి వాల్మీకి ఈ మంత్రమును తలక్రిందులుగా (తారుమారుగా) జపించినను పవిత్రుడాయెను. రామనామము విష్ణు సహస్రనామ తుల్యమని శివునివలన యెఱింగిన పార్వతీదేవి సర్వదా దానిని జపించుచునే యుండును. రామనామముపై పార్వతీదేవికిగల మక్కువను తెలిసికొని శివుడు ప్రసన్నుడై తన దేహములో ఆమెకు అర్ధభాగమును ఒసంగెను. రామనామ ప్రభావముననే శివుడు మ్రింగిన కాలకూట విషముగూడ అమృతముగా మారెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- బరషా రితు రఘుపతి భగతి, తులసీ సాలి సుదాస।
రామ నామ బర బరన జుగ, సావన భాదవ మాస ॥ 19 ॥

రామభక్తి వర్షఋతువువంటిది. తులసీదాసు, సుజనులైన రామభక్తులు వరిపంట. వైభవోపేతములైన 'రా,మ' అను రెండక్షరములును శ్రావణ భాద్రపద మాసములు. అనగా వరిపైరునకు వర్షము దోహదకారియైనట్లు భక్తులకు 'రామ'నామము పరమానందదాయకము. (దో॥ 19)

చౌ-ఆఖర మధుర మనోహర దోఊ । బరన బిలోచన జన జియ జోఊ ॥
సుమిరత సులభ సుఖద సబ కాహూ । లోక లాహు పరలోక నిబాహూ ॥ 1 ॥
కహత సునత సుమిరత సుఠి నీకే । రామ లఖన సమ ప్రియ తులసీ కే ॥
బరనత బరన ప్రీతి బిలగాతీ । బ్రహ్మ జీవ సమ సహజ సంఘాతీ ॥ 2 ॥
నర నారాయన సరిస సుభ్రాతా । జగ పాలక బిసేషి జన త్రాతా ॥
భగతి సుతియ కల కరన బిభూషన । జగహిత హేతు బిమల బిధు పూషన ॥ 3 ॥
స్వాద తోష సమ సుగతి సుధా కే । కమఠ సేష సమ ధర బసుధా కే ॥
జన మన మంజు కంజ మధుకర సే । జీహ జసోమతి హరి హలధర సే ॥ 4 ॥

రామనామమునందలి 'రా,మ' అను రెండక్షరములును మధురమైనవి, మనోహరమైనవి. వర్ణమాలా శరీరమునకు నేత్రముల వంటివి. భక్తులకు ప్రాణప్రదములు. స్మరించుటకును సులభములు, సుఖ ప్రదములు. ఇవి ఈ లోకమున సుఖ లాభములను, పరలోకమున ముక్తిని ప్రసాదించును. ఇవి కర్ణపేయములు. స్మరించుటకు మనోహరములు. తులసీదాసునకు రామలక్ష్మణులవలె ఈ రెండక్షరములు అత్యంత ప్రియమైనవి. 'ర' 'మ' అనువర్ణములను వర్ణించుటలో వైవిధ్యమున్నను వాస్తవముగా ఆ రెండింటి మధ్య పరస్పర ప్రేమయేగలదు. (రకారో బ్రహ్మవాచకః, మకారో జీవ సంజ్ఞకః) జీవేశ్వరులవలె అవి సహజముగనే అవినాభావ సంబంధము గలవి. ఇవి నర నారాయణుల వలె సౌభ్రాతృత్వమును నెరపునవి. లోక రక్షకములు. విశేషముగ భక్తులను బ్రోచునవి. భక్తి యనెడి సుందరికి కర్ణాభరణముల వంటివి. జగత్తునకు హితమును గూర్చుటలో నిర్మలసూర్యచంద్రుల వంటివి. ముక్తిసుధవలె మధురమై ఆనందదాయకమైనవి. కూర్మమువలె శేషునివలె భూభారమును మోయునవి. భక్తుల మనస్సుల నెడి కమలముల యందు విహరించెడి తుమ్మెదలు. నాలుక యనెడి యశోదాదేవికి కృష్ణబలరాములనామములవలె, పలుకుటకు మధురములు, ఆనందదాయకములు. (చౌ॥ 1-4)

దో- ఏకు ఛత్రు ఏకు ముకుటమని, సబ బరనని పర జోఉ ।
తులసీ రఘుబర నామ కే, బరన బిరాజత దోఉ ॥ 20 ॥

తులసీదాసు పలుకుచున్నాడు. శ్రీ 'రామ'చంద్రుని నామమునందలి 'రామ' అను రెండక్షరములు అన్ని అక్షరములకును ఉన్నతోన్నతములై ఒకటి ఛత్రము గాను, మఱియొకటి మకుటముగాను విరాజిల్లుచున్నవి. (దో॥ 20)

చౌ-సముఝత సరిస నామ అరు నామీ । ప్రీతి పరసపర ప్రభు అనుగామీ ॥
నామ రూప దుఇ ఈస ఉపాధీ । అకథ అనాది సుసాముఝి సాధీ ॥ 1 ॥

కో బడ ఛోట కహత అపరాధూ । సుని గున భేదు సముఝిహహిఁ సాధూ ॥
దేఖిఅహిఁ రూప నామ ఆధీనా । రూప గ్యాన నహిఁ నామ బిహీనా ॥ 2 ॥
రూప బిసేష నామ బిను జానేఁ । కరతల గత న పరహిఁ పహిచానేఁ ॥
సుమిరిఅ నామ రూప బిను దేఖేఁ । ఆవత హృదయఁ సనేహ బిసేషేఁ ॥ 3 ॥
నామ రూప గతి అకథ కహానీ । సముఝత సుఖద న పరతి బఖానీ ॥
అగున సగున బిచ నామ సుసాఖీ । ఉభయ ప్రబోధక చతుర దుభాషీ ॥ 4 ॥

సరిగా అవగాహన చేసికొన్నచో నామము, నామి అభిన్నములే. కాని ఆ రెండింటిమధ్య స్వామి సేవకులకువలె ప్రీతి గలదు. నామ, రూపములు భగవంతుని ఉపాధులు. అవి అనిర్వచనీయములు. శాశ్వతములు. భక్తితో కూడిన పవిత్రబుద్ధి మాత్రమే వీటి శాశ్వతస్వరూపమును ఎఱుంగ గలదు. నామ రూపములలో 'ఏది గొప్ప' అని ఆలోచించుటయేఒక అపరాధము. వీటి గుణముల తారతమ్యములు సాధువులకే ఎఱుక. రూపము నామమును అనుసరించును. నామము లేనిచో రూపమును తెలిసికొనలేము. ఒక ప్రత్యేక రూపముగల వస్తువును చేతిలో ఉంచినను నామము లేనిదే దానిని గుర్తింపజాలము. కాని వస్తు రూపమును చూడకున్నను నామమును స్మరింపగనే రూపము హృదయ ఫలకమున గోచరించును. నామరూపములఅనుబంధరహస్యము చెప్పనలవికానిది. దానిని గ్రహించిన వారు అనుభవించు ఆనందము వర్ణనాతీతము. భగవంతుని సగుణనిర్గుణరూపములకు నామమే సుందరమైన సాక్షి. ద్విభాషాజ్ఞాని వలె ఇది ఆ రెండింటి జ్ఞానమును తెల్పును. (చౌ॥ 1-4)

దో- రామ నామ మనిదీప ధరు, జీహ దేహరీఁ ద్వార ।
తులసీ భీతర బాహేరహుఁ, జౌఁ చాహసి ఉజిఆర ॥ 21 ॥

తులసీదాసు పలుకుచున్నాడు. నీవు లోపల, బయట కూడ ప్రకాశమును కోరుకొనినచో ముఖమనెడిద్వారమున నాలుకయనెడిగడపపై రామ నామమను మణిదీపమును ఉంచుము. (దో॥ 21)

చౌ- నామ జీహఁ జపి జాగహిఁ జోగీ । బిరతి బిరంచి ప్రపంచ బియోగీ ॥
బ్రహ్మసుఖహి అనుభవహిఁ అనూపా । అకథ అనామయ నామ న రూపా ॥ 1 ॥
జానా చహహిఁ గూఢ గతి జేఊ । నామ జీహఁ జపి జానహిఁ తేఊ ॥
సాధక నామ జపహిఁ లయ లాఏఁ । హోహిఁ సిద్ధ అనిమాదిక పాఏఁ ॥ 2 ॥
జపహిఁ నాము జన ఆరత భారీ । మిటహిఁ కుసంకట హోహిఁ సుఖారీ ॥
రామ భగత జగ చారి ప్రకారా । సుకృతీ చారిఉ అనఘ ఉదారా ॥ 3 ॥
చహూ చతుర కహుఁ నామ అధారా । గ్యానీ ప్రభుహి బిసేషి పిఆరా ॥
చహుఁ జుగ చహుఁ శ్రుతి నామ ప్రభాఊ । కలి బిసేషి నహిఁ ఆన ఉపాఊ ॥ 4 ॥

బ్రహ్మసృజించిన ఈ దృశ్యజగత్తునెడ విరక్తులైన జీవన్ముక్తులు, యోగులు ఈ నామజపప్రభావమున తత్త్వజ్ఞానరూపమైన పగటికాలమునందు జాగృతులగుదురు. వారు నామరూప రహితమైన అనుపమ-అనిర్వచనీయ-అనామయ బ్రహ్మానందమును అనుభవించెదరు. జిజ్ఞాసువులుగూడ ఆత్మపరమాత్మల

తత్త్వమును నామజపముద్వారా మాత్రమే తెలిసికొనగలరు. అర్థసిద్ధిని గోరుసాధకులు గూడ తదేకమనస్కులై నామమును జపించుటవలన అణిమాద్యష్టసిద్ధులను పొందెదరు. ఆర్తులైన భక్తులు నామ జపమును చేయుటచే ఘోరసంకటములనుండి విముక్తులై సుఖశాంతులను పొందెదరు. ప్రపంచమున రామభక్తులు నాలుగు విధములగా గలరు. ఆర్తులు, జిజ్ఞాసువులు, అర్థార్థులు, జ్ఞానులు. వీరందఱును పుణ్యాత్ములు, ఉదారులు. ఈ భక్తులందఱికిని నామజపమే ఆధారము. కాని వీరిలో జ్ఞానులైన భక్తులు భగవంతునకు అత్యంతప్రియులు. చతుర్యుగములయందును, చతుర్వేదముల యందును నామ ప్రభావప్రశంస గలదు. కలియుగమున మాత్రము నామజపము విశేషప్రభావాన్వితము. ఇంతకుమించిన సులభమైన తరణోపాయము మఱియొకటి లేదు. (చౌ॥ 1-4)

దో- సకల కామనా హీన జే, రామభగతి రస లీన ।
నామ సుప్రేమ పియూష హ్రద, తిన్హహుఀ కిఏ మన మీన ॥ 22 ॥

సర్వవిషయవాంఛారహితులై రామభక్తిరసమునందు మునిగినవారియొక్క మనస్సులు రామనామ మనెడి మనోహరప్రేమామృతసరోవరమునందు చేపలవలె హాయిని అనుభవించు చుండును. (దో॥ 22)

చౌ- అగున సగున దుఇ బ్రహ్మ సరూపా । అకథ అగాధ అనాది అనూపా ॥
మోరేఀ మత బడ నాము దుహూ తేఀ । కిఏ జెహిఀ జుగ నిజ బస నిజ బూతేఀ ॥ 1 ॥
ప్రౌఢి సుజన జని జానహిఀ జన కీ । కహఉఀ ప్రతీతి ప్రీతి రుచి మన కీ ॥
ఏకు దారుగత దేఖిఅ ఏకూ । పావక సమ జుగ బ్రహ్మ బిబేకూ ॥ 2 ॥
ఉభయ అగమ జుగ సుగమ నామ తేఀ । కహెఉఀ నాము బడ బ్రహ్మ రామ తేఀ ॥
బ్యాపకు ఏకు బ్రహ్మ అబినాసీ । సత చేతన ఘన ఆనంద రాసీ ॥ 3 ॥
అస ప్రభు హృదయఀ అఛత అబికారీ । సకల జీవ జగ దీన దుఖారీ ॥
నామ నిరూపన నామ జతన తేఀ । సోఉ ప్రగటత జిమి మోల రతన తేఀ ॥ 4 ॥

పరబ్రహ్మ నిర్గుణ-సగుణరూపుడు. ఈ రెండు రూపములును అనిర్వచనీయములు, అగాధములు, అనాది-నిరుపమానములు. నామము ఈ రెండింటి కంటెను గొప్పది. ఏలనన ఈ రెండు రూపములును నామము యొక్క శక్తికి వశమైయుండును. సజ్జనులు దీనిని నా ప్రౌఢోక్తిగా భావింపరాదు. నేను నా మనస్ఫూర్తిగా శ్రద్ధాదరములతో చెప్పుచున్నాను. పై రెండు రూపములుగల బ్రహ్మజ్ఞానము అగ్నితో సమానము. నిర్గుణబ్రహ్మ కఱ్ఱలోగల అవ్యక్తాగ్ని. మనకు కనబడు వ్యక్తాగ్ని సగుణ బ్రహ్మ. తాత్త్వికముగా ఈ రెండింటిని తెలిసి కొనుట కష్టము. కాని నామజపమువలన రెండును సుగమములగును. నామము నిర్గుణబ్రహ్మ కంటెను, సగుణరామునికంటెను మహిమోపేతమైనది. బ్రహ్మము ఒక్కడే, అతడు సర్వవ్యాపి, శాశ్వతుడు, సచ్చిదానంద ఘన స్వరూపుడు. ఇట్టి నిర్వికారబ్రహ్మ తమ హృదయముల యందే యున్నను జీవులు దీనులును, దుఃఖితులును అగుట జరుగు చుండును. నామమహిమను తెలిసికొని, జపించుటచే రత్నమును గుర్తించినంతనే దాని విలువ తెలిసినట్లు బ్రహ్మము ప్రకటితుడగును. (చౌ॥ 1-4)

దో- నిరగున తేఀ ఏహి భాఀతి బడ, నామ ప్రభాఉ అపార ।
కహఉఀ నాము బడ రామ తేఀ, నిజ 'బిచార అనుసార ॥ 23 ॥

ఇట్లు నామవైభవము నిర్గుణబ్రహ్మముకంటెను గొప్పది. నా భావనలో నామము సగుణుడైన రాముని కంటెను గొప్పది. (దో॥ 23)

చౌ-రామ భగత హిత నర తను ధారీ । సహి సంకట కిఏ సాధు సుఖారీ ॥
నాము సప్రేమ జపత అనయాసా । భగత హోహిఁ ముద మంగల బాసా ॥ 1 ॥
రామ ఏక తాపస తియ తారీ । నామ కోటి ఖల కుమతి సుధారీ ॥
రిషి హిత రామ సుకేతుసుతా కీ । సహిత సేన సుత కీన్హి బిబాకీ ॥ 2 ॥
సహిత దోష దుఖ దాస దురాసా । దలఇ నాము జిమి రబి నిసి నాసా ॥
భంజేఉ రామ ఆపు భవ చాపూ । భవ భయ భంజన నామ ప్రతాపూ ॥ 3 ॥
దండక బను ప్రభు కీన్హ సుహావన । జన మన అమిత నామ కిఏ పావన ॥
నిసిచర నికర దలే రఘునందన । నాము సకల కలి కలుష నికందన ॥ 4 ॥

శ్రీరాముడు భక్తులకొఱకు తాను స్వయముగా మానవాకృతిని స్వీకరించి, కష్టములకు ఓర్చి సాధువులను రక్షించెను. కాని భక్తులు ప్రేమాదరములతో నామజపము చేసి, శుభములకును, ఆనందమునకును నిలయములైరి. రామచంద్రుడు స్వయముగా మునిపత్నియైన అహల్యను ఉద్ధరించెను. కాని రామనామము కోట్లకొలది దుర్జనుల మనస్సులను మార్చివేసెను. విశ్వామిత్రుల యాగ రక్షణకై శ్రీరాముడు సుకేతుసుతయైన తాటకను, ఆమె కుమారుడైన సుబాహుని ససైన్యముగా వధించెను. కాని రామ నామము భక్తులపాపములను, కష్టములను సూర్యుడంధకారమును రూపుమాపునట్లు తొలగించును. శ్రీరామచంద్రుడు స్వయముగా శివధనుర్భంగము గావించెను. రామనామవైభవము జననమరణభయ శోకములను దూరమొనర్చును. శ్రీరాముడు దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణ కావించి, దండకారణ్యశోభలను ఇనుమడింప జేసెను. రామనామము అసంఖ్యాకులైన మనుష్యులమనస్సులను పవిత్రమొనర్చును. రఘునందనుడు రాక్షస సమూహములను తునుమాడెను. కాని రామ నామము కలి కల్మషములనన్నింటిని నిర్మూలించును. (చౌ॥ 1-4)

దో- సబరీ గీధ సుసేవకని, సుగతి దీన్హి రఘునాథ ।
నామ ఉధారే అమిత ఖల, బేద బిదిత గున గాథ ॥ 24 ॥

రఘునాథుడు శబరి, జటాయువు మొదలగు భక్తులకు మాత్రమే ముక్తిని ప్రసాదించెను. కాని రామ నామము పెక్కుమంది దుర్మార్గులనుగూడ ఉద్ధరించెను. రామనామమహిమను వేదములును ప్రస్తుతించినవి. (దో॥ 24)

చౌ- రామ సుకంఠ బిభీషన దోఊ । రాఖే సరన జాన సబు కోఊ ॥
నామ గరీబ అనేక నెవాజే । లోక బేద బర బిరిద బిరాజే ॥ 1 ॥
రామ భాలు కపి కటకు బటోరా । సేతు హేతు శ్రము కీన్హ న థోరా ॥
నాము లేత భవసింధు సుఖాహీఁ । కరహు బిచారు సుజన మన మాహీఁ ॥ 2 ॥
రామ సకుల రన రావను మారా । సీయ సహిత నిజ పుర పగు ధారా ॥
రాజా రాము అవధ రజధానీ । గావత గున సుర ముని బర బానీ ॥ 3 ॥

సేవక సుమిరత నాము సప్రీతీ । బిను శ్రమ ప్రబల మోహ దలు జీతీ ॥
ఫిరత సనేహఁ మగన సుఖ అపనేఁ । నామ ప్రసాద సోచ నహిఁ సపనేఁ ॥ 4 ॥

శ్రీరాముడు శరణాగతులైన సుగ్రీవుని, విభీషణుని మాత్రమే రక్షించెను. కాని రామ నామము అసంఖ్యాకపామరజనులను గూడ పరిరక్షించెను. ఈ నామయశోవైభవములు లోకములలోను, వేదములయందును ప్రస్తుతింపబడినవి. శ్రీరాముడు వానర భల్లూకములసాయమున పెక్కు శ్రమలకోర్చి వారధిని నిర్మించి, సాగరమును దాటెను. కాని రామనామము స్మరణచేసినంతనే భక్తులను భవసాగరమునుండి దాటించును. సాధువులారా ! గొప్పదనము ఎవరిదో గ్రహింపుడు. శ్రీరాముడు దుష్ట రావణుని సపరివారముగా వధించి, సీతాసమేతుడై అయోధ్యకు విచ్చేసెను. రాజుగా పట్టాభిషిక్తుడాయెను. సురలు, మునులు ఆయనకల్యాణగుణములను మధురముగా గానము చేసిరి. కాని భక్తులు నామ స్మరణ చేయగనే మోహమనెడి దుర్జయసైన్యమునుజయించి, భక్తిపరవశులై (పారవశ్యమున) ఆత్మానందమును అనుభవింతురు. నామస్మరణప్రభావమున స్వప్నమునందును వారికి చింతలుండవు. (చౌ॥ 1-4)

దో- బ్రహ్మ రామ తేఁ నాము బడ, బరదాయక బరదాని ।
రామచరిత సత కోటి మహఁ, లియ మహేస జియఁ జాని ॥ 25 ॥

ఈ విధముగా నిర్గుణబ్రహ్మకంటెను, సగుణరూపరామునికంటెను. రామనామము మహత్తరమైనది. ఇది వరప్రదాయకులకును వరములను ప్రసాదించునది. ఈ రహస్యము నెఱింగిన వాడగుటచే శివుడు నూఱుకోట్ల శ్లోకములుగల రామాయణమునుండి అత్యంతమహిమాన్వితమైన 'రామనామము'ను గ్రహించెను. (దో॥ 25)

మాసపారాయణము మొదటి విరామము

చౌ- నామ ప్రసాద సంభు అబినాసీ । సాజు అమంగల మంగల రాసీ ॥
సుక సనకాది సిద్ధ ముని జోగీ । నామ ప్రసాద బ్రహ్మసుఖ భోగీ ॥ 1 ॥
నారద జానేఉ నామ ప్రతాపూ । జగ ప్రియ హరి హరి హర ప్రియ ఆపూ ॥
నాము జపత ప్రభు కీన్హ ప్రసాదూ । భగత సిరోమని భే ప్రహలాదూ ॥ 2 ॥
ధ్రువఁ సగలాని జపేఉ హరి నాఊఁ । పాయఉ అచల అనూపమ ఠాఊఁ ॥
సుమిరి పవనసుత పావన నామూ । అపనే బస కరి రాఖే రామూ ॥ 3 ॥
అపతు అజామిలు గజు గనికాఊ । భఏ ముకుత హరినామ ప్రభాఊ ॥
కహౌఁ కహాఁ లగి నామ బడాఈ । రాము న సకహిఁ నామ గున గాఈ ॥ 4 ॥

శివుడు రామనామమహిమవలననే మృత్యుంజయుడయ్యెను. అమంగళకరవస్తువులను (కపాలములు మొదలగువానిని) ధరించియు మంగళప్రదుడాయెను. శుకమహర్షియు, సనకాదిమహామునులును, సిద్ధులును, యోగులును ఈ రామనామజపప్రభావముననే బ్రహ్మానందమును అనుభవించిరి. లోకములకే శ్రీహరి ప్రియమైనవాడు, ఆ శ్రీహరికి శివుడు బహిఃప్రాణము. రామనామ మహత్త్వరహస్యములను ఎఱింగిన నారదుడు ఆ హరిహరులిద్దఱికిని ప్రేమాస్పదుడు. ఈ నామజప మహత్త్యమువలననే ప్రహ్లాదుడు భక్తశిరోమణియై, శ్రీహరికృపకు

పాత్రుడయ్యెను. చింతాక్రాంతుడైన ధ్రువుడు ఈ రామనామమును జపించియే తత్ప్రభావమున నక్షత్ర మండలమున స్థిరమైన, సర్వోన్నత స్థానమును అలంకరించెను. పావనియైన హనుమంతుడు ఈ పావననామస్మరణముచే శ్రీరాముని తనవశమునందుంచుకొనగల్గెను. పతితుడైన అజామీళుడు, ఆర్తుడైన గజేంద్రుడు, చిలుకకు రామనామమును నేర్పిన గణికాంగనయు శ్రీహరినామమహిమచే ముక్తిని పొందిరి. నామమహిమనుగూర్చి నేనేమి (ఎంతని) చెప్పగలను? ఆ శ్రీరాముడు సైతము నామమహిమను వర్ణింపజాలడు.

(చౌ॥ 1-4)

దో- నాము రామ కో కలపతరు, కలి కల్యాన నివాసు।
జో సుమిరత భయొ భాఁగ తేఁ, తులసీ తులసీదాసు ॥ 26 ॥

కలియుగమునందు రామనామము కల్పవృక్షము. మఱియు ముక్తి ధామము. నామమహిమవలననే గంజాయిమొక్కవలె నికృష్టుడైన తులసీదాసు తులసి మొక్కవలె పవిత్రుడాయెను. (దో॥ 26)

చౌ- చహుఁ జుగ తీని కాల తిహుఁ లోకా। భఏ నామ జపి జీవ బిసోకా ॥
బేద పురాన సంత మత ఏహూ। సకల సుకృత ఫల రామ సనేహూ ॥ 1 ॥
ధ్యాను ప్రథమ జుగ మఖబిధి దూజేఁ। ద్వాపర పరితోషత ప్రభు పూజేఁ ॥
కలి కేవల మల మూల మలీనా। పాప పయోనిధి జన మన మీనా ॥ 2 ॥
నామ కామతరు కాల కరాలా। సుమిరత సమన సకల జగ జాలా ॥
రామ నామ కలి అభిమత దాతా। హిత పరలోక లోక పితు మాతా ॥ 3 ॥
నహిఁ కలి కరమ న భగతి బిబేకూ। రామ నామ అవలంబన ఏకూ ॥
కాలనేమి కలి కపట నిధానూ। నామ సుమతి సమరథ హనుమానూ ॥ 4 ॥

చతుర్యుగములయందును, త్రికాలములయందును, ముల్లోకములయందును రామనామజప మహత్త్వమువలననే జనులు శోకరహితులైరి. రామనామముపై ప్రీతి యేర్పడుట పెక్కు పుణ్యములపంటయని సాధువుల అభిప్రాయము. వేద, పురాణములు గూడ ఈ విషయమునే ప్రకటించుచున్నవి. కృతయుగమున జనులు ధ్యానముచేతను, త్రేతాయుగమున యజ్ఞములవలనను, ద్వాపరయుగమున అర్చనల వలనను భగవంతుడు ప్రసన్నుడగును. కలియుగము కేవలము పాపములకు మూలము. ఈ యుగమున మానవుల మనస్సులు పాప సముద్రములలో చేపలవలె తిరుగాడుచుండును. ఇట్టి భయంకరమైన కలియుగమున రామనామమే జనులకు కల్పవృక్షము. దానిస్మరణ మాత్రముననే సంసారమాయామోహములు మటుమాయమగును. కలియుగమున రామనామము వాంఛితఫలప్రదము. ఈ లోకమున అది తల్లిదండ్రులవలె పోషించి, రక్షించును, పరలోకమున మోక్షమును ప్రసాదించును. కలియుగమున ఈ రామనామముతప్ప కర్మ, భక్తి, జ్ఞానములలో ఏదియు ఆలంబనము కాజాలదు. కలియుగమనెడి కపట కాలనేమిరాక్షసుని కడతేర్చుటకు పరాక్రమశాలియు, జ్ఞానియు ఐన హనుమంతుని వంటిది ఈ రామనామము. (చౌ॥ 1-4)

దో- రామ నామ నరకేసరీ, కనకకసిపు కలికాల।
జాపక జన ప్రహలాద జిమి, పాలిహి దలి సురసాల ॥ 27 ॥

రామనామము నరసింహుడు. కలియుగము హిరణ్యకశిపుడు. నామజపముచేయువారు ప్రహ్లాదులు. నరసింహుడు హిరణ్యకశిపుని వధించి, ప్రహ్లాదుని కాపాడినట్లు రామనామము కలిపాపములను రూపుమాపి భక్తులను ఆదుకొనును. (దో॥ 27)

చౌ- భాయఁ కుభాయఁ అనఖ ఆలసహూఁ । నామ జపత మంగల దిసి దసహూఁ ॥
సుమిరి సో నామ రామగున గాథా । కరఉఁ నాఇ రఘునాథహి మాథా ॥ 1 ॥
మోరి సుధారిహి సో సబ భాఁతీ । జాసు కృపా నహిఁ కృపాఁ అఘాతీ ॥
రామ సుస్వామి కుసేవకు మోసో । నిజ దిసి దేఖి దయానిధి పోసో ॥ 2 ॥
లోకహుఁ బేద సుసాహిబ రీతీ । బినయ సునత పహిచానత ప్రీతీ ॥
గనీ గరీబ గ్రామనర నాగర । పండిత మూఢ మలీన ఉజాగర ॥ 3 ॥
సుకబి కుకబి నిజ మతి అనుహారీ । నృపహి సరాహత సబ నర నారీ ॥
సాధు సుజాన సుసీల నృపాలా । ఈస అంస భవ పరమ కృపాలా ॥ 4 ॥
సుని సనమానహిఁ సబహి సుబానీ । భనితి భగతి నతి గతి పహిచానీ ॥
యహ ప్రాకృత మహిపాల సుభాఊ । జాన సిరోమని కోసలరాఊ ॥ 5 ॥
రీఝత రామ సనేహ నిసోతేఁ । కో జగ మంద మలినమతి మోతేఁ ॥ 6 ॥

నామస్మరణను భక్తి భావముతో గాని, వైరభావముతో గాని, క్రోధముతో గాని, అలసత్వముతో గాని, ఏ రీతిగాజేసినను తత్త్వభావమున అంతటను, అన్నింటను హితమే చేకూరును. అట్టి కల్యాణప్రదమైన రామనామమును స్మరించి, శ్రీరఘునాథునకు శిరసాప్రణమిల్లి, ఆయనగుణములను వర్ణించెదను. ఆ ప్రభువు నా దోషములనన్నింటిని మన్నించును. దయాళువైన శ్రీరాముని కృప అనంతము. భగవంతుడు భక్తులకు ఎంతగా కృపను పంచినను కృపాదేవికి తనివియేతీరదు. ఇంకను విస్తృతముగా ప్రదానము చేయవలెనని ఆమె కోరుచుండును. శ్రీరాముడు ఉత్తమోత్తముడైన స్వామి. నేను అధమ సేవకుడను. ఐనను తనసహజదయాగుణమువలన ఆతడునన్ను కాపాడును. వేదములలో చెప్పబడినట్లు ఉత్తమప్రభువు వినయశీలురప్రార్థనలను మన్నించును. ఇది లోకప్రసిద్ధము. ధనికులు-నిరుపేదలు, నగరవాసులు-గ్రామీణులు, పండితులు-పామరులు, ఖ్యాతి కెక్కినవారు - అపఖ్యాతిపాలైనవారు, సుకవులు-కుకవులు ఐన స్త్రీ పురుషులందఱును తమతమబుద్ధులననుసరించి, యథాశక్తి రాజును ప్రశంసింతురు. సాధువు, కుశలుడు (బుద్ధిమంతుడు) సుశీలుడు, ఈశ్వరాంశ సంభూతుడైన రాజు అందఱి ప్రశంసలను విని, వారి వారి మాటలతీరుతెన్నులను, భక్తి విశ్వాసములను, ఉద్దేశ్యములను గమనించి, మృదుమధురవచనములతో యథాయోగ్యముగ వారిని ఆదరించును. సాధారణ రాజు విషయమే ఇట్లుండగా జ్ఞానస్వరూపుడు, కోసలరాజైన శ్రీరామచంద్రునిగూర్చి ఇక చెప్పనేల? నిర్మల భక్తితో శ్రీరాముడు ప్రసన్నుడగును. కాని ప్రపంచములో నన్ను మించిన మూర్ఖుడు గాని మలిన బుద్ధిగాని ఎవ్వడుండును? (చౌ॥ 1-6)

దో- సఠ సేవక కీ ప్రీతి రుచి, రఖిహహిఁ రామ కృపాలు।
ఉపల కిఏ జలజాన జెహిఁ, సచివ సుమతి కపి భాలు ॥ 28 (క) ॥

హాఁహు కహావత సబు కహత, రామ సహత ఉపహాస ।
సాహిబ సీతానాథ సో, సేవక తులసీదాస ॥ 28 (ఖ) ॥

ఐనను దయామయుడైన శ్రీరామచంద్రప్రభువు అల్పసేవకుడనైన నాప్రేమను భక్తిని తప్పక ఆదరించును. ఏలనన ఆయన రాళ్లను ఓడలుగా వానర భల్లూకములను బుద్ధిమంతులైన మంత్రులుగా చేసిన మహాప్రభువు. "అట్టి మహానుభావునకు ఈ అల్పుడైన తులసీదాసు సేవకుడు - అని అందఱును పలికెదరు. దానిని నేను సిగ్గువిడిచి అంగీకరించుచున్నాను. కృపాళువైన ఆ మహా ప్రభువు ఈ నిందను గూడ సహించును. మహాప్రభువైన ఆ రామచంద్రుడెక్కడ? అల్పసేవకుడైన ఈ తులసీదాసు ఎక్కడ? (దో॥ 28. క,ఖ)

చౌ- అతి బడి మోరి ఢిఠాఈ ఖోరీ । సుని అఘ నరకహుఁ నాక సకోరీ ॥
సముఝి సహమ మోహి అపడర అపనేఁ । సో సుధి రామ కీన్హి నహిఁ సపనేఁ ॥ 1 ॥
సుని అవలోకి సుచిత చఖ చాహీ । భగతి మోరి మతి స్వామి సరాహీ ॥
కహత నసాఇ హోఇ హియఁ నీకీ । రీఝత రామ జాని జన జీ కీ ॥ 2 ॥
రహతి న ప్రభు చిత చూక కిఏ కీ । కరత సురతి సయ బార హిఏ కీ ॥
జెహిఁ అఘ బధేఉ బ్యాధ జిమి బాలీ । ఫిరి సుకంఠ సోఇ కీన్హి కుచాలీ ॥ 3 ॥
సోఇ కరతూతి బిభీషన కేరీ । సపనెహుఁ సో న రామ హియఁ హేరీ ॥
తే భరతహి భేంటత సనమానే । రాజసభాఁ రఘుబీర బఖానే ॥ 4 ॥

నా అపోహలు, దోషములు కుప్పలుతెప్పలు. నా పాపములను విని, నరకముగూడ ముఖముచాటేసినది. దీనిని తలచుకొన్న కొలదియు, నాకు మిథ్యాభయము కలుగుచున్నది. కాని శ్రీరామచంద్రుడు స్వప్నములో గూడ నా దోషములను తలంపడు. పైగా ఆ ప్రభువు నన్ను గూర్చి విని, సహృదయ నేత్రములతో చూచి, నా భక్తిని, బుద్ధిని ప్రశంసించును. నా వాక్కులలో దోషములు ఉండవచ్చును, కాని హృదయము మాత్రము నిర్మలము. శ్రీరాముడు ఈ దాసునిహృదయమును గ్రహించి ప్రసన్నుడగును. శ్రీరామచంద్రునిహృదయమున దాసుల తప్పిదములకు చోటే ఉండదు. వారిహృదయ నిర్మలత్వమును వందలసార్లు స్మరించుచుండును. ఏ పాపకృత్యమునకు శిక్షగా వేటగానివలె ప్రభువు వాలిని సంహరించెనో సుగ్రీవుడు గూడ ఆ దోషమునే చేసెను. ఒక విధముగా విభీషణుడు గూడ తప్పిదమునే చేసెను. కాని శ్రీరాముడు వారి దోషములను కలలోగూడ పట్టించుకొనడు. పైగా రఘునాథుడు భరతుని కలిసినప్పుడు వారిని గౌరవించి, నిండుసభలో వారి గుణములను ప్రశంసించెను. (చౌ॥ 1-4)

శ్రీరామ కథా వైభవము

దో- ప్రభు తరు తర కపి డార పర, తే కిఏ ఆపు సమాన ।
తులసీ కహూఁ న రామ సే, సాహిబ సీలనిధాన ॥ 29 (క) ॥
రామ నికాఈఁ రావరీ, హై సబహీ కో నీక ।
జౌఁ యహ సాఁచీ హై సదా, తౌ నీకో తులసీక ॥ 29 (ఖ) ॥
ఏహి బిధి నిజ గున దోష కహి, సబహి బహురి సిరు నాఇ ।
బరనఉఁ రఘుబర బిసద జసు, సుని కలి కలుష నసాఇ ॥ 29 (గ) ॥

శ్రీరామచంద్ర ప్రభువు చెట్లక్రింద కూర్చొని యుండగా వానరుల మూకలు కొమ్మలపై ఎగురుచుండెను. (మర్యాదాపురుషోత్తముడు, సచ్చిదానంద ఘన పరమాత్మయైన శ్రీరాముడెక్కడ? శాఖామృగములైన వానరములెక్కడ?) ఐనను ప్రభువు వాటికి తనతో సమానమైన స్థానమునిచ్చెను. తులసీదాసు పలుకుచున్నాడు. శ్రీరామచంద్రునితో సమానులగు దయాశీలురెవ్వరును లేరు. ఓ రామా ! నీ దృష్టిలో ఉత్తముడైనవాడు అందఱిదృష్టిలోను ఉత్తముడే యగును. ఇది సత్యమైనచో తులసీదాసునకు సర్వదా హితమే జరుగును - ఇట్లు నా గుణదోషములను పేర్కొని, అందఱికిని ప్రణామము లాచరించి, కలికల్మషాపహారియైన శ్రీరాముని నిర్మల యశమును ప్రస్తుతించెదను. (దో॥ 29. క,ఖ,గ)

చౌ- జాగబలిక జో కథా సుహాఈ । భరద్వాజ మునిబరహి సునాఈ ॥
కహిహఉఁ సోఇ సంబాద బఖానీ । సునహుఁ సకల సజ్జన సుఖు మానీ ॥ 1 ॥
సంభు కీన్హ యహ చరిత సుహావా । బహురి కృపా కరి ఉమహి సునావా ॥
సోఇ సివ కాగభుసుండిహి దీన్హా । రామ భగత అధికారీ చీన్హా ॥ 2 ॥
తెహి సన జాగబలిక పుని పావా । తిన్హ పుని భరద్వాజ ప్రతి గావా ॥
తే శ్రోతా బకతా సమసీలా । సవఁదరసీ జానహిఁ హరిలీలా ॥ 3 ॥
జానహిఁ తీని కాల నిజ గ్యానా । కరతల గత ఆమలక సమానా ॥
ఔరఉ జే హరిభగత సుజానా । కహహిఁ సునహిఁ సముఝహిఁ బిధి నానా ॥ 4 ॥

యాజ్ఞవల్క్యముని భరద్వాజమహర్షికి చెప్పిన మనోహరగాథను నేను మీకు తెల్పెదను. సజ్జనులారా! సావధానులై విని ఆనందించుడు. శివుడు ఈ మంజులగాథను రచించి, దయతో పార్వతీ దేవికి వినిపించెను. మఱల అదే కథను శివుడు రామభక్తుడైన కాకభుశుండిని అర్హునిగా తలంచి, అతనికి విన్పించెను. ఆతడు యాజ్ఞవల్క్య మునికి తెల్పెను. ఆముని మఱల దానిని భరద్వాజమునికి వినిపించెను. వక్తశ్రోతలు ఐన వీరిద్దఱు సచ్ఛీలురు, సమదర్శనులు, శ్రీహరి లీలలను తెలిసిన వారు, విజ్ఞానులు. త్రికాలములును వీరికి కరతలామలకములు. ఇతర భక్తులుగూడ ఈ చరితమును అనేక విధములుగా చెప్పి, విని ఆ లీలలను గ్రహించెదరు. (చౌ॥ 1-4)

దో- మైఁ పుని నిజ గుర సన సునీ, కథా సో సూకరఖేత ।
సముఝీ నహిఁ తసి బాలపన, తబ అతి రహేఉఁ అచేత ॥ 30 (క) ॥
శ్రోతా బకతా గ్యాననిధి, కథా రామ కై గూఢ ।
కిమి సముఝౌఁ మైఁ జీవ జడ, కలి మల గ్రసిత బిమూఢ ॥ 30 (ఖ)॥

నేను అదే కథను వరాహక్షేత్రమున నా గురుదేవులద్వారా వినియుంటిని. అప్పుడు నేను బాలుడనగుటచే దీనిని సరిగా గ్రహింపలేక పోయితిని. శ్రీరామునిగాథ అతినిగూఢమైనది. శ్రోత, వక్త ఇరువురును జ్ఞాననిధులై యుండవలెను. కలియుగ పాపగ్రస్తుడను, మూఢుడను అగు నాకు ఇదియెట్లు బోధపడును? (దో॥ 30. క,ఖ)

చౌ- తదపి కహీ గుర బారహిఁ బారా । సముఝి పరీ కఛు మతి అనుసారా ॥
భాషాబద్ధ కరబి మైఁ సోఈ । మోరేఁ మన ప్రబోధ జెహిఁ హోఈ ॥ 1 ॥

జస కఛు బుధి బిబేక బల మేరేఀ। తస కహిహఉఀ హియఀ హరి కే ప్రేరేఀ ॥
నిజ సందేహ మోహ భ్రమ హరనీ। కరఉఀ కథా భవ సరితా తరనీ ॥ 2 ॥
బుధ బిశ్రామ సకల జన రంజని। రామకథా కలి కలుష బిభంజని ॥
రామకథా కలి పన్నగ భరనీ। పుని బిబేక పావక కహుఀ అరనీ ॥ 3 ॥
రామకథా కలి కామద గాఈ। సుజన సజీవని మూరి సుహాఈ ॥
సోఇ బసుధాతల సుధా తరంగిని। భయ భంజని భ్రమ భేక భుఅంగిని ॥ 4 ॥
అసుర సేన సమ నరక నికందిని। సాధు బిబుధ కుల హిత గిరినందిని ॥
సంతసమాజ పయోధి రమా సీ। బిస్వభార భర అచల ఛమా సీ ॥ 5 ॥
జమగన ముహఀ మసి జగ జమునా సీ। జీవన ముకుతి హేతు జను కాసీ ॥
రామహి ప్రియ పావని తులసీ సీ। తులసిదాస హిత హియఀ హులసీ సీ ॥ 6 ॥
సివప్రియ మేకల సైల సుతా సీ। సకల సిద్ధి సుఖ సంపతి రాసీ ॥
సదగున సురగన అంబ అదితి సీ। రఘుబర భగతి ప్రేమ పరమితి సీ ॥ 7

ఐనను గురువు గారు మాటి మాటికిని దీనిని చెప్పుటచే నేను నా బుద్ధిననుసరించి, కొద్దిగా గ్రహింప గలిగితిని. అదే కథను సరళమైన భాషలో కవితాబద్ధము చేసి, ఆనందించెదను. నా అల్పమైన బుద్ధి వివేకములతో శ్రీహరి ప్రేరణతో వ్రాయుదును. నేను రచింపబోవుకథ నా సందేహములను, అజ్ఞానమును, దోషములను నివారించి, సంసారసాగరమును దాటించునావగా ఉపయోగపడును. శ్రీరామకథ పండితులకు శాంతిని చేకూర్చును. అందరికిని ఆనందమును ఇచ్చును. కలికల్మషములను హరించును. కలియుగమనెడి సర్పమునకు రామకథ నెమలివంటిది. వివేకాగ్ని ప్రభవింపజేయుటకు అరణి (నిప్పును పుట్టించు కఱ్ఱ) వంటిది. శ్రీరామకథ కలియుగమున కామధేనువు. సజ్జనులపాలిటి సంజీవని, అవనిపై అమృతవాహిని. జననమరణభయమును నిర్మూలించునది, భ్రమలనెడికప్పలకు సర్పమువంటిది, నరకయాతనలను కలిగించు అసురులను తుదముట్టించి, ఇది సాధురూపులైన దేవతలను రక్షించుటలో దుర్గవంటిది. శ్రీరామకథ సజ్జనసమాజమనెడి క్షీరసాగరమునకు లక్ష్మీదేవివంటిది. విశ్వభారమును వహించుటలో పృథ్వివంటిది. యమదూతలను పాఱద్రోలుటలో యమునానదివంటిది. జీవులకు ముక్తిని ప్రసాదించుటలో కాశీక్షేత్రము వంటిది. శ్రీరామునకు తులసివలె ప్రియమైనది. తులసీదాసునకు తల్లియైన 'హులసి' వలె మనఃపూర్వకముగా హితకారిణి. శ్రీరామకథ శివునకు ప్రియమైన నర్మదవంటిది. ఇది సకల సిద్ధులను, సుఖ సంపదలను అనుగ్రహించునది. సజ్జనులకు దేవమాతయైన అదితివంటిది. శ్రీరఘునాథుని ప్రేమవాత్సల్యములకు ఈ కథ పరమసీమ. (1-7)

దో- రామకథా మందాకినీ, చిత్రకూట చిత చారు।
తులసీ సుభగ సనేహ బన, సియ రఘుబీర బిహారు ॥ 31 ॥

శ్రీరామకథ మందాకినీ నది. భక్తుల నిర్మలహృదయము చిత్రకూటపర్వతము. గాఢమైన ప్రేమయే వనము. అందులో సీతారాములు విహరింతురు. అని తులసీదాసు పలుకుచున్నాడు. (దో॥ 31)

చౌ- రామచరిత చింతామని చారూ । సంత సుమతి తియ సుభగ సింగారూ ॥
జగ మంగల గునగ్రామ రామ కే । దాని ముకుతి ధన ధరమ ధామ కే ॥ 1 ॥
సదగుర గ్యాన బిరాగ జోగ కే । బిబుధ బైద భవ భీమ రోగ కే ॥
జనని జనక సియ రామ ప్రేమ కే । బీజ సకల బ్రత ధరమ నేమ కే ॥ 2 ॥
సమన పాప సంతాప సోక కే । ప్రియ పాలక పరలోక లోక కే ॥
సచివ సుభట భూపతి బిచార కే । కుంభజ లోభ ఉదధి అపార కే ॥ 3 ॥
కామ కోహ కలిమల కరిగన కే । కేహరి సావక జన మన బన కే ॥
అతిథి పూజ్య ప్రియతమ పురారి కే । కామద ఘన దారిద దవారి కే ॥ 4 ॥
మంత్ర మహామని బిషయ బ్యాల కే । మేటత కఠిన కుఅంక భాల కే ॥
హరన మోహ తమ దినకర కర సే । సేవక సాలి పాల జలధర సే ॥ 5 ॥
అభిమత దాని దేవతరు బర సే । సేవత సులభ సుఖద హరి హర సే ॥
సుకబి సరద నభ మన ఉడగన సే । రామభగత జన జీవన ధన సే ॥ 6 ॥
సకల సుకృత ఫల భూరి భోగ సే । జగ హిత నిరుపధి సాధు లోగ సే ॥
సేవక మన మానస మరాల సే । పావన గంగ తరంగ మాల సే ॥ 7 ॥

శ్రీరామునికథ ఒక దివ్యచింతామణి వంటిది. అది సత్పురుషులసద్బుద్ధియనెడి స్త్రీకి అలంకారము. శ్రీరామునికల్యాణగుణసమూహము జగత్కల్యాణకారకము. అది ధర్మబుద్ధిని, సంపదలను, సంసారబంధవిముక్తిని, పరమధామమును ప్రసాదించును. ఇది జ్ఞాన వైరాగ్య యోగములకు సద్గురువు. సంసారరూపభీకరరోగములను నివారించుటలో దివ్యవైద్యులైన అశ్వినీ కుమారుల వంటిది. సజ్జనులకు ఆ గుణసమూహము ఆదివ్యదంపతులపై భక్తివిశ్వాసములను ఉత్పన్నము చేయును. ఫలితముగా సీతారాములు ప్రేమతో వారిని తల్లిదండ్రులవలె పోషించి, పాలింతురు. సమస్త వ్రత ధర్మనియమములకు బీజము ఆ గుణసమూహము. అది (గుణసముహము) పాపసంతాప శోకములను రూపుమాపును, ఈ లోకమునందును, పరలోకమునందును మనలను రక్షించును. జ్ఞాన మనెడి రాజునకు కుశలుడైన మంత్రి వంటిది, సేనాని వంటిది, లోభమను సముద్రమును ఆపోసనము పట్టు అగస్త్యుని వంటిది. శ్రీరాముని గుణములు కామక్రోధాది పాపములనెడి ఏనుగుల సమూహమును అంతమొందించు సింహ కిశోరములు. శ్రీరామచరిత్రము త్రిపురారియైన పరమేశ్వరునకు పూజ్యమైన, ప్రియతమమైన అతిథి వంటిది. ఆయన గుణగణములు దారిద్ర్యదావాగ్నిని రూపుమాపి, కోరికలనుదీర్చుమేఘసమూహము. విషయరూపసర్పములవిషమును నిర్మూలించు మహామంత్రములు, మణులు. లలాటలిఖితమైన అనివార్యదుష్కృతప్రారబ్ధకర్మములను పూర్తిగాతుడిచివేయునట్టివి. అవి అజ్ఞానాంధకారమును మటుమాయమొనర్చు సూర్యకిరణములు, సేవకులనెడి పైరుపంటలనుపోషించుజలధరములు. శ్రీరామచరితము మనోవాంఛలనీడేర్చుటలో కల్పవృక్షము, సేవించు వారికి అది హరిహరులవలె సులభము, సుఖప్రదము. సుకవుల మనస్సులనెడి శరదాకాశమున ప్రకాశించు నక్షత్ర సముదాయము. భక్తులకు అది జీవన సర్వస్వము, సంపూర్ణ పుణ్యఫల స్వరూపము, పరమానందదాయకము. లోకహితమునుగూర్చుటలో సజ్జనతుల్యము. భక్తుల మనస్సరోవరములయందు విహరించెడి రాజహంస. సేవించు వారిని పునీతులను గావించు గంగా తరంగమాల. (1-7)

దో- కుపథ కుతరక కుచాలి కలి, కపట దంభ పాషండ ।
దహన రామ గునగ్రామ జిమి, ఇంధన అనల ప్రచండ ॥ 32 (క) ॥

రామచరిత రాకేస కర, సరిస సుఖద సబ కాహు।
సజ్జన కుముద చకోర చిత, హిత బిసేషి బడ లాహు ॥ 32 (ఖ) ॥

కలియుగమునందలి దుర్మార్గములు, వితండ వాదములు, అధర్మాచరణములు, కపటములు, దంభములు, పాషండత్వము అనెడి కట్టెలను భస్మమొనర్చుటలో రామచంద్రుని గుణసమూహము ప్రచండాగ్నివంటిది. రామ చరితము అందఱికిని సమానముగా సుఖములనుగూర్చుటలో నిండు పున్నమనాటి వెన్నెలవంటిది. వెన్నెల కలువపూవులకును, చకోరపక్షులకును మిక్కిలిహాయిని గూర్చునట్లు ఈ చరితము భక్తులకు ప్రత్యేకముగా శుభపరంపరను గూర్చును. (దో॥ 32. క,ఖ)

చౌ- కీన్హి ప్రస్న జెహి భాఁతి భవానీ। జెహి బిధి సంకర కహా బఖానీ ॥
సో సబ హేతు కహబ మైఁ గాఈ। కథాప్రబంధ బిచిత్ర బనాఈ ॥ 1 ॥
జెహిఁ యహ కథా సునీ నహిఁ హోఈ। జని ఆచరజు కరై సుని సోఈ ॥
కథా అలౌకిక సునహిఁ జె గ్యానీ। నహిఁ ఆచరజు కరహిఁ అస జానీ ॥ 2 ॥
రామకథా కై మితి జగ నాహీఁ। అసి ప్రతీతి తిన్హ కే మన మాహీఁ ॥
నానా భాఁతి రామ అవతారా। రామాయన సత కోటి అపారా ॥ 3 ॥
కలపభేద హరిచరిత సుహాఏ। భాఁతి అనేక మునీసన్హ గాఏ ॥
కరిఅ న సంసయ అస ఉర ఆనీ। సునిఅ కథా సాదర రతి మానీ ॥ 4 ॥

పార్వతీదేవి పరమశివుని ప్రశ్నించిన విషయములను, పరమేశ్వరుడు ఆమెకు ఇచ్చిన సమాధానములను, ఒక విచిత్ర కథా ప్రబంధముగా వ్రాసి, గానము చేసెదను. ఈ కథను ఇదివరలో వినని వారు ఆశ్చర్య పడవలదు. దీనిని వినెడి జ్ఞానులు "జగత్తునందు రామకథలు అనంతములు." అని విశ్వసింతురు. అందులకు ఆశ్చర్యపడరు. శ్రీరామచంద్రుని అవతారములు అనేకములు. రామాయణములు అసంఖ్యాకములు. మహామునులు వేర్వేఱు కల్పములలో శ్రీహరి గాథలను వివిధములుగా వర్ణించిరి. ఈ విషయమును మనస్సులలో ఉంచుకొని నిస్సందేహముగా ఈ కథను భక్తిశ్రద్ధలతో ఆలకింపుడు. (చౌ॥ 1-4)

దో- రామ అనంత అనంత గున, అమిత కథా బిస్తార।
సుని ఆచరజు న మానిహహిఁ, జిన్హ కేఁ బిమల బిచార ॥ 33 ॥

శ్రీరామచంద్రుడు అనంతుడు. ఆయన గుణములు అనంతములు, కథలు అపరిమితములు. నిర్మల మనస్సుతో వినినవారికి ఇది ఆశ్చర్యమును గొలుపదు. (దో॥ 33)

చౌ- ఏహి బిధి సబ సంసయ కరి దూరీ। సిర ధరి గుర పద పంకజ ధూరీ ॥
పుని సబహీ బినవఉఁ కర జోరీ। కరత కథా జెహిఁ లాగ న ఖోరీ ॥ 1 ॥
సాదర సివహి నాఇ అబ మాథా। బరనఉఁ బిసద రామ గున గాథా ॥
సంబత సోరహ సై ఎకతీసా। కరఉఁ కథా హరి పద ధరి సీసా ॥ 2 ॥

నౌమీ భౌమ బార మధు మాసా । అవధపురీఀ యహ చరిత ప్రకాసా ॥
జెహి దిన రామ జనమ శ్రుతి గావహిఀ । తీరథ సకల తహాఀ చలి ఆవహిఀ ॥ 3 ॥
అసుర నాగ ఖగ నర ముని దేవా । ఆఇ కరహిఀ రఘునాయక సేవా ॥
జన్మ మహోత్సవ రచహిఀ సుజానా । కరహిఀ రామ కల కీరతి గానా ॥ 4 ॥

ఈ విధముగా సంశయములనన్నింటిని దూరమొనర్చుకొని నా గురుపాదుల పాదపద్మరజమును శిరమున దాల్చి, మఱల అందఱికిని అంజలి ఘటించి, నా ఈ కథా రచనలో దోషములు దొరలకుండుటకై ప్రార్థించెదను. మహేశ్వరునకు సాదరముగా ప్రణమిల్లి, శ్రీహరి పాదములచెంత నా శిరమును చేర్చి 1631 వ సంవత్సరమున (క్రీస్తుశకము 1574) పవిత్ర రామకథను తెల్పుచున్నాను. చైత్ర శుద్ధ నవమీ మంగళవారమునాడు అయోధ్యా నగరమున ఈ కథారచన ప్రారంభమాయెను. శ్రీరాముని జన్మదినమునాడు సర్వతీర్థములు అయోధ్యను చేరుకొనునని వేదములు తెల్పుచున్నవి, ఆనాడు అసురులు, నాగులు, పక్షులు, మానవులు, మునులు, దేవతలు వచ్చి, శ్రీరఘునాథుని సేవింతురు. బుద్ధిమంతులు రామజన్మ మహోత్సమును జరిపి, ఆయన కీర్తిని గానము చేయుదురు. (చౌ॥ 1-4)

దో- మజ్జహిఀ సజ్జన బృంద బహు, పావన సరజూ నీర ।
జపహిఀ రామ ధరి ధ్యాన ఉర, సుందర స్యామ సరీర ॥ 34 ॥

ఆనాడు సజ్జనులు గుంపులుగుంపులుగా వచ్చి, పవిత్రసరయూనదిలో స్నానముల నాచరింతురు. శ్రీరాముని శ్యామ సుందరాకారమును మనస్సున ధ్యానించి, ఆయన నామమును జపించెదరు. (దో॥ 34)

చౌ- దరస పరస మజ్జన అరు పానా । హరఇ పాప కహ బేద పురానా ॥
నదీ పునీత అమిత మహిమా అతి । కహి న సకఇ సారదా బిమల మతి ॥ 1 ॥
రామ ధామదా పురీ సుహావని । లోక సమస్త బిదిత అతి పావని ॥
చారి ఖాని జగ జీవ అపారా । అవధ తజేఀ తను నహిఀ సంసారా ॥ 2 ॥
సబ బిధి పురీ మనోహర జానీ । సకల సిద్ధిప్రద మంగల ఖానీ ॥
బిమల కథా కర కీన్హ అరంభా । సునత నసాహిఀ కామ మద దంభా ॥ 3 ॥
రామచరితమానస ఏహి నామా । సునత శ్రవన పాఇఅ బిశ్రామా ॥
మన కరి బిషయ అనల బన జరఈ । హోఇ సుఖీ జౌఀ ఏహి సర పరఈ ॥ 4 ॥
రామచరితమానస ముని భావన । బిరచేఉ సంభు సుహావన పావన ॥
త్రిబిధ దోష దుఖ దారిద దావన । కలి కుచాలి కులి కలుష నసావన ॥ 5 ॥
రచి మహేస నిజ మానస రాఖా । పాఇ సుసమఉ సివా సన భాషా ॥
తాతేఀ రామచరితమానస బర । ధరేఉ నామ హియఀ హేరి హరషి హర ॥ 6 ॥
కహఉఀ కథా సోఇ సుఖద సుహాఈ । సాదర సునహు సుజన మన లాఈ ॥ 7 ॥

సరయూనది దర్శనము, స్పర్శ, స్నానము, జలపానము పాపములను హరించునని వేదములును, పురాణములును తెలుపుచున్నవి. ఈ నది అతి పవిత్రము. దీని మహిమ అనంతము. విద్యా స్వరూపిణియైన సరస్వతీదేవియు ఈ నదీమహిమను వర్ణింపజాలదు. పరమశోభలకు నిలయమైన అయోధ్యా నగరము శ్రీరామచంద్రునిపరమధామమును ప్రసాదించును. ఇది లోకప్రసిద్ధము, పవిత్రము. అయోధ్యలో అసువులు వీడినచో చతుర్విధములైన ప్రాణులకును జన్మరాహిత్యము సిద్ధించును. అయోధ్య సర్వవిధ మనోహరము. సకలసిద్ధిప్రదము, మంగళకరము. అందువలన నిర్మలమైన రామకథారచనకు ఇచటనే శ్రీకారము చుట్టితిని. దీనిశ్రవణమాత్రమున కామ, మద, దంభములు మాయమైపోవును. ఈ కథ 'రామచరితమానసము' అనునామముతో విలసిల్లును. (శ్రీరామచరితమనెడి మానససరస్సు.) దీనిని వినినంతనే మనశ్శాంతి లభించును. దావానలములో ఏనుగువలె విషయవాంఛలలో మలమలమాడిపోవుమనస్సు ఈ సరస్సులో మునింగినంతనే ప్రశాంతికి నోచుకొనును. మునులకు మనఃప్రీతికరమైన పవిత్రరామచరితమానసము పరమేశ్వర రచితము. ఇది త్రివిధ దోషములను, దుఃఖములను, దారిద్ర్యములను పాఱద్రోలును. కలికల్మషములను రూపుమాపును. శివుడు దీనిని తనమనస్సున గప్త మొనర్చి, తగిన సమయమున పార్వతీదేవికి తెల్పెను. ఈ రామచరితమును శివుడు తనమనస్సులో నిల్పుకొని ప్రసన్నుడాయెను. కనుక దీనికి "రామచరిత మానసము' అనుపేరు ఏర్పడెను. సుఖదము, సుందరము ఐన ఆ కథను తెల్పుదును. సజ్జనులారా ! సాదరముగా మనస్సులను నిలిపివినుడు. (చౌ॥ 1-7)

దో- జస మానస జేహి బిధి భయఉ, జగ ప్రచార జేహి హేతు ।
అబ సోఇ కహఉఁ ప్రసంగ సబ, సుమిరి ఉమా బృషకేతు ॥ 35 ॥

ఈ కథాస్వరూపస్వభావములెట్టివి? ఇదియెట్లు రచింపబడినది? ఏ విధముగా ప్రసిద్ధి వహించినది? ఈ విషయములను అన్నింటిని శ్రీ గౌరీ శంకరులను స్మరించుచు విన్నవించెదను. (దో॥ 35)

చౌ- సంభు ప్రసాద సుమతి హియఁ హులసీ । రామచరితమానస కబి తులసీ ॥
కరఇ మనోహర మతి అనుహారీ । సుజన సుచిత సుని లేహు సుధారీ ॥ 1 ॥
సుమతి భూమి థల హృదయ అగాధూ । బేద పురాన ఉదధి ఘన సాధూ ॥
బరషహిఁ రామ సుజస బర బారీ । మధుర మనోహర మంగలకారీ ॥ 2 ॥
లీలా సగున జో కహహిఁ బఖానీ । సోఇ స్వచ్ఛతా కరఇ మల హానీ ॥
ప్రేమ భగతి జో బరని న జాఈ । సోఇ మధురతా సుసీతలతాఈ ॥ 3 ॥
సో జల సుకృత సాలి హిత హోఈ । రామ భగత జన జీవన సోఈ ॥
మేధా మహి గత సో జల పావన । సకిలి శ్రవన మగ చలేఉ సుహావన ॥ 4 ॥
భరేఉ సుమానస సుథల థిరానా । సుఖద సీత రుచి చారు చిరానా ॥ 5 ॥

పరమేశ్వరానుగ్రహము తులసీదాసుపై ప్రసరించినది. తత్ప్రభావమున అతని హృదయమున మధుర భావనలు పెల్లుబికినవి. అకారణముగ తులసీదాసు 'రామచరిత మానసము' నకు కవి ఆయెను. అతడు తనబుద్ధినిఅనుసరించి యథాశక్తి ఈ మనోహరరచన కావించెను. సత్పురుషులారా ! సహృదయులై దీనిని విని, ఆనందించి ఆదరింపుడు. సద్బుద్ధియేభూమి, హృదయము లోతైన స్థానము. వేదపురాణములు సముద్రములు.

సాధుజనులనెడి మేఘములు స్వచ్ఛమై, మధురమై, మనోహరమై, శుభప్రదమైన శ్రీరామయశోవైభవమనెడి వర్షమును కురిపించును. ఈ సజ్జనులు వర్ణించు సగుణస్వరూపుడైన భగవంతుని యొక్క లీలలు శ్రీరాముని యశోరూపనిర్మలజలములు. ఇవి కలికల్మష పంకములను తొలగించును. వర్ణనలకు అందని ప్రేమపూరితమైన భక్తి ఆ చల్లని నీటిమాధుర్యము. శ్రీరామకథయనెడి జలము పుణ్యకర్మలనెడి పంటపొలాలకు ప్రాణప్రదము. శ్రీరామభక్తులకు అదియే జీవనము. ఈ పవిత్రమనోహరజలము బుద్ధియనెడి భూమిపై బడును. ఆ జలము ఒక చోటచేరి చెవులనెడి చక్కనికాల్వలలోపలికి ప్రవేశించి హృదయములయందు నిలిచిపోవును. అచ్చట చిరకాలము స్థిరముగా నుండి స్వచ్ఛమై, శీతలమై, రుచికరమై, సుఖ ప్రదమగును. (చౌ॥ 1-5)

దో- సుతి సుందర సంబాద బర, బిరచే బుద్ధి బిచారి।
తెఇ ఎహి పావన సుభగ సర, ఘాట మనోహర చారి ॥ 36 ॥

ఈ రామచరితమానసములో అత్యంత మనోహరముగా వర్ణింప బడిన నాలుగు సంవాదములు ఈ (మానస) సరోవరమునకు పవిత్ర సుందర స్నానఘట్టములు. 1. భుశుండీ-గరుడుల సంవాదము. 2. శివపార్వతుల సంవాదము. 3. యాజ్ఞవల్క్య-భరద్వాజుల సంవాదము. 4. తులసీదాసు-ఇతర సాధువుల సంవాదము. (దో॥ 36)

చౌ- సప్త ప్రబంధ సుభగ సోపానా । గ్యాన నయన నిరఖత మన మానా ॥
రఘుపతి మహిమా అగున అబాధా । బరనబ సోఇ బర బారి అగాధా ॥ 1 ॥
రామ సీయ జస సలిల సుధాసమ । ఉపమా బీచి బిలాస మనోరమ ॥
పురఇని సఘన చారు చౌపాఈ । జుగుతి మంజు మని సీప సుహాఈ ॥ 2 ॥
ఛంద సోరఠా సుందర దోహా । సోఇ బహురంగ కమల కుల సోహా ॥
అరథ అనూప సుభావ సుభాసా । సోఇ పరాగ మకరంద సుబాసా ॥ 3 ॥
సుకృత పుంజ మంజుల అలి మాలా । గ్యాన బిరాగ బిచార మరాలా ॥
ధుని అవరేబ కబిత గున జాతీ । మీన మనోహర తే బహుభాఁతీ ॥ 4 ॥
అరథ ధరమ కామాదిక చారీ । కహబ గ్యాన బిగ్యాన బిచారీ ॥
నవ రస జప తప జోగ బిరాగా । తే సబ జలచర చారు తడాగా ॥ 5 ॥
సుకృతీ సాధు నామ గున గానా । తే బిచిత్ర జల బిహగ సమానా ॥
సంతసభా చహుఁ దిసి అవఁరాఈ । శ్రద్ధా రితు బసంత సమ గాఈ ॥ 6 ॥
భగతి నిరూపన బిబిధ బిధానా । ఛమా దయా దమ లతా బితానా ॥
సమ జమ నియమ ఫూల ఫల గ్యానా । హరిపద రతి రస బేద బఖానా ॥ 7 ॥
ఔరఉ కథా అనేక ప్రసంగా । తెఇ సుక పిక బహుబరన బిహంగా ॥ 8 ॥

ఇందలి 7 (ఏడు) కాండములు మానససరోవరమునకు మెట్లు. వీటిని జ్ఞాన నేత్రములతో చూచినంతనే మనస్సు ప్రసన్నమగును. శ్రీ రఘుపతి యొక్క గుణాతీతమైన అపారమహిమ సరోవరజలములవలె గంభీరమైనది.

ఇందు వర్ణితమైనసీతారాములయశస్సు అమృతప్రాయమైనజలము. ఉపమాలంకారములు మనోహర తరంగములు. చౌపాఈలు కలువపూవులు. వివిధకవితారీతులు ఇందలి మనోహరములైన ముత్యపుచిప్పలు, సుందరఛందస్సులు, సోరఠాలు, దోహాలు వివిధములైన వన్నెచిన్నెలతో విరాజిల్లు కమలసందోహములు. అనుపమార్థములు, మహోన్నత భావములు, భాషామధురిమలు ఇందలి పరాగమకరంద సుగంధములు. పవిత్రవృత్తాంతములు తుమ్మెదలగుంపులు. జ్ఞానవైరాగ్యవిచార చర్చలు రాయంచలు. కవితా ధ్వనులు, వక్రోక్తులు, గుణ జాతులు వివిధములగు మనోహర మత్స్యములు. ధర్మార్థ కామమోక్షములు, జ్ఞాన విజ్ఞాన చర్చలు, కావ్యమునందలి నవరసములు, జపతపములు, యోగ వైరాగ్య ప్రసంగములు ఇవి యన్నియును ఈ సరోవరమునందలి సుందరజలచరములు. పుణ్యాత్ముల, సాధువుల, శ్రీరామనామములవర్ణనలు ఇందలి జలపక్షులు, సాధుజనులసమావేశములు నాలుగు వైపులనున్న మామిడి తోపులు. శ్రద్ధ వసంత ఋతువుతో సమానము, నానావిధ భక్తిరీతులు, క్షమ, దయ, ఇంద్రియ నిగ్రహము – అనెడిగుణములు ఇందలి లతావితానములు. మనోనిగ్రహము, యమనియమములు ఇందలి పుష్పములు. జ్ఞానమే ఫలము. శ్రీహరిచరణ కమలములపైగల భక్తియే ఈ జ్ఞాన ఫలరసము-అనునవి వేద ప్రతిపాదిత విషయములు. సందర్భానుసారముగా ప్రస్తావింపబడిన ఇతరవిషయములు, కథలు శుకపికాది వివిధవర్ణపక్షులు. (చౌ॥ 1-8)

దో- పులక బాటికా బాగ బన, సుఖ సుబిహంగ బిహారు ।
మాలీ సుమన సనేహ జల, సీంచత లోచన చారు ॥ 37 ॥

ఈ కథా శ్రవణమువలనగలుగు రోమాంచము సుందర పుష్పవాటిక లేక ఉద్యానవనము. సుఖమే ఇందలిపక్షులవిహారము. నిర్మలమైనమనస్సే తోటమాలి. అతడు తనసుందరనేత్రములనెడి కుండల ద్వారా ప్రేమ యనెడి జలములతో ఈ తోటను తడుపును. (దో॥ 37)

చౌ- జే గావహిఀ యహ చరిత సఁభారే । తెఇ ఏహి తాల చతుర రఖవారే ॥
సదా సునహిఀ సాదర నర నారీ । తెఇ సురబర మానస అధికారీ ॥ 1 ॥
అతి ఖల జే బిషఈ బగ కాగా । ఏహిఀ సర నికట న జాహిఀ అభాగా ॥
సంబుక భేక సెవార సమానా । ఇహాఀ న బిషయ కథా రస నానా ॥ 2 ॥
తెహి కారన ఆవత హియఀ హారే । కామీ కాక బలాక బిచారే ॥
ఆవత ఏహిఀ సర అతి కఠినాఈ । రామ కృపా బిను ఆఇ న జాఈ ॥ 3 ॥
కఠిన కుసంగ కుపంథ కరాలా । తిన్హ కే బచన బాఘ హరి బ్యాలా ॥
గృహ కారజ నానా జంజాలా । తే అతి దుర్గమ సైల బిసాలా ॥ 4 ॥
బన బహు బిషమ మోహ మద మానా । నదీఀ కుతర్క భయంకర నానా ॥ 5 ॥

ఈ కథను గానము చేయువారు ఈ సరోవరమునకు రక్షకులు. దీనిని సాదరముగా వినెడి స్త్రీ పురుషులు ఈ సరోవరమునకు అధికారులైన ఉత్తమదేవతలు. అత్యంత దుష్టులు, విషయలోలురు, కొంగలు, కాకుల వంటివారు. వారు ఈ సరోవరప్రాంతమునకురారు. ఏలనన ఇందు నత్తలు, కప్పలు, నాచువంటి విషయవాంఛాప్రసంగములే లేవు. అందువలన కాకులు, కొంగల వంటి విషయాసక్తులైన దౌర్భాగ్యులు ఈ సరోవరముయొక్క దరిదాపులకు గూడ రాజాలరు. ఈ సరోవరమును చేరుట వారికి మిగుల కష్టము. శ్రీరామునికృప

లేనిదే ఎవ్వరూ ఈ సరస్సును చేరలేరు. దుష్ట సహవాసము భయంకరమైన చెడు మార్గము. ఈ దుష్టుల వచనములు పులులు, సింహములు, సర్పముల వంటివి. సాంసారికములైన వివిధకార్యకలాపములు దుర్గమపర్వతములు. మోహము, మదము, అభిమానము అనునవి గహనారణ్యములు, వివిధములైన కుతర్కములు భయంకరములైన నదులు. (చౌ॥ 1-5)

దో- జే శ్రద్ధా సంబల రహిత, నహిఁ సంతన్హ కర సాథ ।
తిన్హ కహుఁ మానస అగమ అతి, జిన్హహి న ప్రియ రఘునాథ ॥ 38 ॥

శ్రద్ధయను దారి బత్తెము, సాధు జనుల సాంగత్యము, శ్రీరామచంద్రునియెడ భక్తి అనునవి లేనివారికి ఈ మానససరోవరము చేరవీలులేనిది. (దో॥ 38)

చౌ- జౌఁ కరి కష్ట జాఇ పుని కోఈ । జాతహిఁ నీద జుడాఈ హోఈ ॥
జడతా జాడ బిషమ ఉర లాగా । గఏహుఁ న మజ్జన పావ అభాగా ॥ 1 ॥
కరి న జాఇ సర మజ్జన పానా । ఫిరి ఆవఇ సమేత అభిమానా ॥
జౌఁ బహోరి కోఉ పూఛన ఆవా । సర నిందా కరి తాహి బుఝావా ॥ 2 ॥
సకల బిఘ్న బ్యాపహిఁ నహిఁ తేహీ । రామ సుకృపాఁ బిలోకహిఁ జేహీ ॥
సోఇ సాదర సర మజ్జను కరఈ । మహా ఘోర త్రయతాప న జరఈ ॥ 3 ॥
తే నర యహ సర తజహిఁ న కాఊ । జిన్హ కేఁ రామ చరన భల భాఊ ॥
జో నహాఇ చహ ఏహిఁ సర భాఈ । సో సతసంగ కరఉ మన లాఈ ॥ 4 ॥
అస మానస మానస చఖ చాహీ । భఇ కబి బుద్ధి బిమల అవగాహీ ॥
భయఉ హృదయఁ ఆనంద ఉఛాహూ । ఉమగెఉ ప్రేమ ప్రమోద ప్రబాహూ ॥ 5 ॥
చలీ సుభగ కబితా సరితా సో । రామ బిమల జస జల భరితా సో ॥
సరజూ నామ సుమంగల మూలా । లోక బేద మత మంజుల కూలా ॥ 6 ॥
నదీ పునీత సుమానస నందిని । కలిమల తృన తరు మూల నికందిని ॥ 7 ॥

ఎవ్వరైనా పెక్కు కష్టముల కోర్చి, ఆ సరోవరమును సమీపించినను, అచ్చటికి వెళ్లినంతనే నిద్రయను చలిజ్వరము పట్టుకొనును. హృదయములో మూర్ఖత్వమనెడివణకు పుట్టును. అందువలన ఆచటికి చేరియు ఆ దురదృష్టవంతుడు ఆ మానససరోవరమున స్నానము చేయలేడు. ఈ మానససరోవరమున స్నానమాడుటకును, నీరు త్రాగుటకును అశక్తుడై అభిమానముతో మఱలి పోవును. ఎవ్వరైనను ఈ సరస్సునుగూర్చి అడిగినచో, దానిని నిందించుచు అతడు తనచర్యను సమర్థించుకొనును. కాని శ్రీరామచంద్రుని కృపాదృష్టికి పాత్రులైనవారు ఈ విఘ్నములను (ఇబ్బందులను) అధిగమించెదరు. భక్తి విశ్వాసములతో (సాదరముగా) ఈ సరోవరమున స్నానమాడెడివారు ఆధ్యాత్మిక - అధిదైవిక - ఆది భౌతికములైన తాపత్రయముల నుండి రక్షింపబడుదురు. సోదరులారా ! శ్రీరామ చరణ కమలములపై అనన్యభక్తిగల వారు ఈ సరస్సును ఎన్నడును, ఏ విధముగను విడువరు. ఇందు స్నానము చేయగోరెడి వారు శ్రద్ధతో సజ్జనసాంగత్యము చేయవలెను. ఇట్టి మానససరోవరమును

మనోనేత్రములతో గాంచి, అందు మునుకలువేసినందున ఈ కవి (తులసి) బుద్ధి నిర్మలమైనది. హృదయము ఉత్సాహభరితమై ప్రేమానందములలో మునిగితేలెను. అట్టి సరస్సునుండి శ్రీరామ యశోవైభవమను జలధార ప్రవహించెను. ఈ నది పేరే సరయు. ఇది సకలశుభములకు కూడలి. లౌకిక వైదిక మతములు రెండును దీని సుందర తీరములు. మనోహరమానససరోవరపుత్రికయైన ఈ పవిత్రసరయూనదీప్రవాహమున చిన్నచిన్న గడ్డిపోచలవంటివియును, పెద్దపెద్ద మహావృక్షములవంటివియును ఐన కలియుగమహాపాపములన్నియును సమూలముగా కొట్టుకొనిపోవును. (చౌ॥ 1-7)

దో- శ్రోతా త్రిబిధ సమాజ పుర గ్రామ నగర దుహుఁ కూల।
సంతసభా అనుపమ అవధ, సకల సుమంగల మూల ॥ 39 ॥

ఈ నదీతీరమునగల పల్లెలు, పట్టణములు, నగరములు మూడు విధములైనశ్రోతలకు నివాసస్థానములు. వీటిలో సాధుసమాజ సమంచితమై నిరుపమానమైన అయోధ్య సమస్త శుభములకును ఆలవాలము. (దో॥ 39)

చౌ- రామభగతి సురసరితహి జాఈ। మిలీ సుకీరతి సరజు సుహాఈ ॥
సానుజ రామ సమర జసు పావన। మిలెఉ మహానదు సోన సుహావన ॥ 1 ॥
జుగ బిచ భగతి దేవధుని ధారా। సోహతి సహిత సుబిరతి బిచారా ॥
త్రిబిధ తాప త్రాసక తిముహానీ। రామ సరూప సింధు సముహానీ ॥ 2 ॥
మానస మూల మిలీ సురసరిహీ। సునత సుజన మన పావన కరిహీ ॥
బిచ బిచ కథా బిచిత్ర బిభాగా। జను సరి తీర తీర బన బాగా ॥ 3 ॥
ఉమా మహేస బిబాహ బరాతీ। తే జలచర అగనిత బహుభాఁతీ ॥
రఘుబర జనమ అనంద బధాఈ। భవఁర తరంగ మనోహరతాఈ ॥ 4 ॥

సద్యశోమూర్తియైన సరయూనది శ్రీరామభక్తి యనెడి సురనదియైన గంగను జేరును. అనంతరము అనుజుడైన లక్ష్మణునితో గూడిన శ్రీరాముని యొక్క ప్రతాపయశోరూపమైన శోణనదము వీటితో చేరును. సరయూ శోణనదులతో కూడిన గంగ జ్ఞాన వైరాగ్యములతో గూడిన భక్తివలె విలసిల్లు చుండును. భవతాపహారిణులైనమూడునదీప్రవాహములును ఒక్కటిగా శ్రీరాముడనెడి సాగరమును జేరును. శ్రీరాముని యశస్సు అనెడి సరయూనది శ్రీరామ చరితమను మానస సరోవరము నుండి బయలుదేఱినది. పైగా రామభక్తియనెడి గంగాస్రోతస్సులో గలసినది. కావున దీనిని వినినసజ్జనులమనస్సులు పవిత్రములగును. మధ్యమధ్యనవచ్చు వివిధ కథలు, ఈ నదీతట సమీపమునగలతోటలు,వనములు, పార్వతీపరమేశ్వరులవివాహ మహోత్సవమును చూడవచ్చిన అతిథులు ఇందలి (ఈ ప్రవాహమునందలి) వివిధములైన అసంఖ్యాక జలచరములు. శ్రీరాముని జన్మదిన శుభాకాంక్షలు నదీ తరంగ శీకరములు. (చౌ॥ 1-4)

దో- బాలచరిత చహు బంధు కే, బనజ బిపుల బహురంగ।
నృప రానీ పరిజన సుకృత, మధుకర బారి బిహంగ ॥ 40 ॥

నలుగురు దివ్యసోదరుల బాల్యలీలలే రామకథయనెడి గంగయందుగల రంగురంగుల కమలములు. దశరథ మహారాజు, అతని రాణులు, కుటుంబ సభ్యుల పుణ్యములే తుమ్మెదలు, జల పక్షులు. (దో॥ 40)

చౌ- సీయ స్వయంబర కథా సుహాఈ। సరిత సుహావని సో ఛబి ఛాఈ ॥
నదీ నావ పటు ప్రస్న అనేకా। కేవట కుసల ఉతర సబిబేకా ॥ 1 ॥
సుని అనుకథన పరస్పర హోఈ। పథిక సమాజ సోహ సరి సోఈ ॥
ఘోర ధార భృగునాథ రిసానీ। ఘాట సుబద్ధ రామ బర బానీ ॥ 2 ॥
సానుజ రామ బిబాహ ఉఛాహూ। సో సుభ ఉమగ సుఖద సబ కాహూ ॥
కహత సునత హరషహిఁ పులకాహీఁ। తే సుకృతీ మన ముదిత నహాహీఁ ॥ 3 ॥
రామ తిలక హిత మంగల సాజా। పరబ జోగ జను జురే సమాజా ॥
కాఈ కుమతి కేకఈ కేరీ। పరీ జాసు ఫల బిపతి ఘనేరీ ॥ 4 ॥

శ్రీ సీతాదేవి స్వయంవరమనెడి సుందర కథయే ఈ నదికి శోభావహము. వివేకపూరితములైన అనేకప్రశ్నలు ఇందలిపడవలు, వివేక యుక్తములైన వాటిసమాధానములే సమర్థులైన నావికులు. ఈ కథా శ్రవణానంతరము జరుగు చర్చలే యశస్సు అనెడి సరయూ తీరమున సాగిపోవుయాత్రికులు. వారితో ఈ నదీశోభలు ఇనుమడించు చున్నవి. పరశురామునికోపము ఇందలిభయానకమైన ప్రవాహము. శ్రీరాముని శ్రేష్ఠములైన వచనములు సుబద్ధ ఘట్టములు. శ్రీ రాముని, ఆతని సోదరుల వివాహ మహోత్సవములు ఈ నదీ ప్రవాహపు ఉచ్చల తరంగములు. ఇవి తమ ఇంపు సొంపులతో అందటికిని హాయిని గూర్చును. ఈ మహోత్సవములు శ్రోతలను వక్తలను హర్షపుల కాంకితులను జేయును. ఈ నదియందు ఓలలాడువారే పుణ్యాత్ములు. శ్రీరామునియువరాజపట్టాభిషేకమునకు చేయు ఏర్పాట్లు ఈ పర్వదినమున నదీతీరమున జేరిన యాత్రికుల సమూహములు. కైకేయి దుర్బుద్ధియే తీరములయందుగల నాచు. దాని వలన ఘోర విపత్తు సంభవించుట సహజము. (చౌ॥ 1-4)

దో- సమన అమిత ఉతపాత సబ, భరతచరిత జపజాగ।
కలి అఘ ఖల అవగున కథన, తే జలమల బగ కాగ ॥ 41 ॥

ఉత్పాతములను అన్నింటిని శాంతపఱుచు భరతునిచరిత్రము నదీతీరమున ఆచరింపబడు జప యజ్ఞము. కలియుగపాపములనుగూర్చియు, దుష్టుల అవగుణములనుగుఱించియు చేయబడిన వర్ణనలు ఈ నదియందలి మలినములు, కాకులు, కొంగలు. (దో॥ 41)

చౌ- కీరతి సరిత ఛహూఁ రితు రూరీ। సమయ సుహావని పావని భూరీ ॥
హిమ హిమసైలసుతా సివ బ్యాహూ। సిసిర సుఖద ప్రభు జనమ ఉఛాహూ ॥ 1 ॥
బరనబ రామ బిబాహ సమాజూ। సో ముద మంగలమయ రితురాజూ ॥
గ్రీషమ దుసహ రామ బనగవనూ। పంథకథా ఖర ఆతప పవనూ ॥ 2 ॥
బరషా ఘోర నిసాచర రారీ। సురకుల సాలి సుమంగలకారీ ॥
రామరాజ సుఖ బినయ బడాఈ। బిసద సుఖద సోఇ సరద సుహాఈ ॥ 3 ॥
సతీ సిరోమని సియ గున గాథా। సోఇ గున అమల అనూపమ పాథా ॥
భరత సుభాఉ సుసీతలతాఈ। సదా ఏకరస బరని న జాఈ ॥ 4 ॥

శ్రీరామునివైభవమనెడి ఈనది ఆఱుఋుతువులయందును, అన్ని వేళలయందును శోభాయమానముగా ఉండును. శివపార్వతులవివాహము హేమంతఋుతువు. శ్రీరాముని జన్మదినోత్సవము సుఖదాయకమైన శిశిరఋుతువు. శ్రీరామునివివాహమహోత్సవవర్ణన ఆనందమంగళప్రదమైన ఋుతురాజైనవసంతము. శ్రీరామునివనవాసగమనము దుస్సహమైనగ్రీష్మఋుతువు. వనవాససమయకథలు తీవ్రవాతాతపములు. భయంకరముగా రాక్షసులతోచేసినయుద్ధములు వర్షఋుతువు. ఇది పంటపొలాలకు వర్షములవలె దేవతల పాలిటి వరప్రసాదము. శ్రీరాముని రాజ్య పాలనమునందలి సుఖము, వినమ్రత, వైభవము అనునవి నిర్మలమైన, మనోహరమైన, సుఖప్రదమైన శరదృతువు. పతివ్రతాశిరోరత్నమైన సీతాదేవివర్ణన ఈ నదీజలములనిర్మలత్వము, అపురూపమైన గుణము. భరతుని స్వభావము వర్ణనాతీతమైన నదీ శీతలత్వము. (చౌ॥ 1-4)

దో- అవలోకని బోలని మిలని, ప్రీతి పరసపర హాస ।
భాయప భలి చహు బంధు కీ, జల మాధురీ సుబాస ॥ 42 ॥

నలుగురుసోదరులు పరస్పరము చూచుకొనుట, మాట్లాడుకొనుట, కలియుట, ప్రేమించుట, నవ్వుకొనుట మొదలైన వారియొక్క భ్రాతృప్రేమ రీతులు ఈ నీటి మధురిమలు, సుగంధములు. (దో॥ 42)

చౌ- ఆరతి బినయ దీనతా మోరీ । లఘుతా లలిత సుబారి న థోరీ ॥
అదభుత సలిల సునత గునకారీ । ఆస పిఆస మనోమల హారీ ॥ 1 ॥
రామ సుప్రేమహి పోషత పానీ । హరత సకల కలి కలుష గలానీ ॥
భవ శ్రమ సోషక తోషక తోషా । సమన దురిత దుఖ దారిద దోషా ॥ 2 ॥
కామ కోహ మద మోహ నసావన । బిమల బిబేక బిరాగ బఢావన ॥
సాదర మజ్జన పాన కిఏ తేं । మిటహిं పాప పరితాప హిఏ తేं ॥ 3 ॥
జిన్హ ఏహి బారి న మానస ధోఏ । తే కాయర కలికాల బిగోఏ ॥
తృషిత నిరఖి రబి కర భవ బారీ । ఫిరిహహిं మృగ జిమి జీవ దుఖారీ ॥ 4 ॥

నా ఆర్తి, ప్రార్థన, దైన్యము - ఇవియన్నియును నిర్మలములైన ఈ నదీజలముల లఘుత్వమునకు చిహ్నములు. ఈ జలమును గూర్చి విన్నంత మాత్రముననే అది గుణమునిచ్చును. ఇది దాని వైశిష్ట్యము. ఆశాదాహమును, మనోమాలిన్యమును తొలగించును. ఈ జలము శ్రీరామభక్తికి పుష్టిని గూర్చును. కలియుగసమస్తపాపములను, మనస్తాపములను హరించును. జననమరణరూపభవబంధములను త్రుంచి వేయును. సంతోషమునకే సంతసమును గూర్చును. పాప, తాప, దారిద్ర్యములను నశింప జేయును. ఈ నీరు కామక్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములను పాఱద్రోలి, నిర్మలజ్ఞానవైరాగ్యములను పెంపుజేయును. సాదరముగా (భక్తిశ్రద్ధలతో) స్నాన పానములొనర్చిన వారి హృదయములయందలి పాప తాపములను హరించును. శ్రీరాముని యశస్సు అనెడి ఈ నదీజలములతో తమహృదయములను క్షాళనము చేసికొననివారు పిరికివారు. కలి(కాల) ప్రభావమునకు లోనగుదురు. అట్టి జీవులు విషయ వాంఛలకై అఱ్ఱులుచాచుచు మృగతృష్ణకై ఆరాటముతో పరుగులుతీయుజింకలవలె నిరాశోపహతులగుదురు. (చౌ॥ 1-4)

యాజ్ఞవల్క్య భరద్వాజ సంవాదము

దో- మతి అనుహారి సుబారి గున, గన గని మన అన్హవాఇ।
సుమిరి భవానీ సంకరహి, కహ కబి కథా సుహాఇ ॥ 43 (క) ॥
అబ రఘుపతి పద పంకరుహ, హియఁ ధరి పాఇ ప్రసాద।
కహఉఁ జుగల మునిబర్జ కర, మిలన సుభగ సంబాద ॥ 43 (ఖ) ॥

ఈ ఉత్తమ జలములగుణములను బుద్ధికి అందినంత వఱకు కొనియాడి, ఆ జలములయందు మానసస్నానమునాచరించి, శివపార్వతులను సంస్మరించి, తులసీదాస కవి ఈ మనోజ్ఞమైన కథను వినిపించుచున్నాడు. శ్రీరఘురాముని చరణకమలములను నా హృదయమున నిడుకొని, ఆయన దయకు పాత్రుడనై మునిశ్రేష్ఠులైన యాజ్ఞవల్క్య భరద్వాజుల సంవాదమును తెల్పెదను. (దో॥ 43. క,ఖ)

చౌ- భరద్వాజ ముని బసహిఁ ప్రయాగా। తిన్హహి రామ పద అతి అనురాగా ॥
తాపస సమ దమ దయా నిధానా। పరమారథ పథ పరమ సుజానా ॥ 1 ॥
మాఘ మకరగత రబి జబ హోఈ। తీరథపతిహిఁ ఆవ సబ కోఈ ॥
దేవ దనుజ కిన్నర నర శ్రేనీఁ। సాదర మజ్జహిఁ సకల త్రిబేనీఁ ॥ 2 ॥
పూజహిఁ మాధవ పద జలజాతా। పరసి అఖయబటు హరషహిఁ గాతా ॥
భరద్వాజ ఆశ్రమ అతి పావన। పరమ రమ్య మునిబర మన భావన ॥ 3 ॥
తహాఁ హోఇ ముని రిషయ సమాజా। జాహిఁ జె మజ్జన తీరథరాజా ॥
మజ్జహిఁ ప్రాత సమేత ఉఛాహా। కహహిఁ పరస్పర హరి గున గాహా ॥ 4 ॥

భరద్వాజముని ప్రయాగనివాసి. ఆయనకు శ్రీరాముని పాద పద్మములపై మిక్కిలి మక్కువగలదు. ఆయన తపస్వి, శమ, దమ, దయానిధానము, పరమార్థ మార్గమున చక్కనికుశలుడు. మాఘమాసమున సూర్యుడు మకరరాశిలో ప్రవేశించినప్పుడు[1] జనులందఱును తీర్థరాజమైన ప్రయాగను దర్శింతురు. దేవతలు, దైత్యులు, కిన్నరులు, మనుష్యులు, అందఱును సాదరముగా గంగా యమునా సరస్వతీ నదుల త్రివేణీ సంగమమున స్నానములనాచరింతురు. వారు ప్రయాగ తీర్థరాజ స్వామియైన వేణీ మాధవుని పాదపద్మములను పూజించి, అక్షయవటమును సేవించి, పులకాంకితులయ్యెదరు. భరద్వాజాశ్రమము అతిపవిత్రమైనది, రమణీయమైననది,

1. ఉత్తర భారతమునందు (వింధ్యకుఉత్తరమునందు) (చైత్రాది) ప్రతిమాసము కృష్ణ పక్షముతో ప్రారంభమగును. ఈ సందర్భమునకు తగినట్లు చెప్పవలెనన్న వింధ్యకు దక్షిణమున ఉండువారు పాటించు పుష్య బహుళ (కృష్ణ)పక్ష పాడ్యమిని వారు (వింధ్యకు ఉత్తరమున ఉండువారు) మాఘ బహుళ (కృష్ణ)పక్ష పాడ్యమి.గా భావింతురు. బహుళ (కృష్ణ) పాడ్యమితోనే అక్కడ క్రొత్తమాసము ప్రారంభమగును. అనగా మన మాసము శుక్ల పక్షముతోడను, వారి మాసము కృష్ణ పక్షముతోడను ప్రారంభమగును. కావున మాఘ మాసములో మకరసంక్రాంతి వచ్చుట సంభవమే.

మునీశ్వరులకు మనోజ్ఞమైనది. తీర్థరాజమైన ప్రయాగలో స్నానమాచరించిన ఋషులు, మునులు ఈ భరద్వాజాశ్రమమున సభచేయుదురు. ప్రాతఃకాలమున ఉత్సాహముతో స్నాన సంధ్యలనాచరించి, వారు పరస్పరము శ్రీహరిగుణ విశేషములను గూర్చి ముచ్చటించు కొందురు. (చౌ॥ 1-4)

దో- బ్రహ్మ నిరూపన ధరమ బిధి, బరనహిఀ తత్త్వ బిభాగ ।
కహహిఀ భగతి భగవంత కై, సంజుత గ్యాన బిరాగ ॥ **44** ॥

మునులు తమ గోష్ఠులయందు బ్రహ్మనిరూపణము, ధర్మ విధానములు, తత్త్వ విభాగములు (వేదాంత, కర్మమీమాంసా, సాంఖ్య దర్శనములు) చర్చించెదరు. జ్ఞాన వైరాగ్యములతో గూడిన భక్తిని గూర్చియు ముచ్చటింతురు. (దో॥ 44)

చౌ- ఏహి ప్రకార భరి మాఘు నహాహీఀ । పుని సబ నిజ నిజ ఆశ్రమ జాహీఀ ॥
ప్రతి సంబత అతి హోఇ అనందా । మకర మజ్జి గవనహిఀ మునిబృందా ॥ **1** ॥
ఏక బార భరి మకర నహాఏ । సబ మునీస ఆశ్రమన్హ సిధాఏ ॥
జాగబలిక ముని పరమ బిబేకీ । భరద్వాజ రాఖే పద టేకీ ॥ **2** ॥
సాదర చరన సరోజ పఖారే । అతి పునీత ఆసన బైఠారే ॥
కరి పూజా ముని సుజసు బఖానీ । బోలే అతి పునీత మృదు బానీ ॥ **3** ॥
నాథ ఏక సంసఉ బడ మోరేఀ । కరగత బేదతత్త్వ సబు తోరేఀ ॥
కహత సో మోహి లాగత భయ లాజా । జౌఀ న కహఉఀ బడ హోఇ అకాజా ॥ **4** ॥

ఈ విధముగా మాఘమాసమంతయు ప్రతి దినము త్రివేణిలో స్నానముల నాచరించి, పిదప తమ తమ ఆశ్రమములకు వెళ్లుదురు. ఈ యానందోత్సవము ప్రతి సంవత్సరము జరుగుచుండును. మకర స్నానములఅనంతరము మునీశ్వరులు తమతమ స్థానములకు చేరుదురు. ఒకానొకసారి మునీశ్వరులందఱును మకరస్నానములఅనంతరము తమఆశ్రమములకు వెళ్లిపోయిరి. కాని భరద్వాజముని పరమజ్ఞానియైన యాజ్ఞవల్క్య మహాముని పాదములకు నమస్కరించి, ఆయనను తనఆశ్రమమున నిల్పుకొనెను. ఆయనపాదపద్మములను సాదరముగా కడిగి, ఉన్నతాసనముపై కూర్చుండ బెట్టి, ఆయన కీర్తిని పొగడి, భరద్వాజుడు మృదు మధురముగా ఇట్లనెను. "ఓ మహాత్మా! మీరు వేదవిదులు. నాకొక సందేహము గలదు. దానిని అడుగుటకు భయము, బిడియము కలుగుచున్నవి. ఇప్పుడు మిమ్ము అడుగకున్నచో మఱల నాకు ఇట్టి అవకాశము లభింపదు. (చౌ॥ 1-4)

దో- సంత కహహిఀ అసి నీతి ప్రభు, శ్రుతి పురాన ముని గావ ।
హోఇ న బిమల బిబేక ఉర, గుర సన కిఏఀ దురావ ॥ **45** ॥

ఏ విషయమునైనను గురువుగారికడ దాచినచో నిర్మలజ్ఞానము అబ్బదు- అని వేద పురాణములును, సాధు సజ్జనులును చెప్పియుండుట ప్రసిద్ధమే. (దో॥ 45)

చౌ- అస బిచారి ప్రగటఉఁ నిజ మోహూ । హరహు నాథ కరి జన పర ఛోహూ ॥
రామ నామ కర అమిత ప్రభావా । సంత పురాన ఉపనిషద గావా ॥ 1 ॥
సంతత జపత సంభు అబినాసీ । సివ భగవాన గ్యాన గున రాసీ ॥
ఆకర చారి జీవ జగ అహహీఁ । కాసీఁ మరత పరమ పద లహహీఁ ॥ 2 ॥
సోపి రామ మహిమా మునిరాయా । సివ ఉపదేసు కరత కరి దాయా ॥
రాము కవన ప్రభు పూఛఉఁ తోహీ । కహిఅ బుఝాఇ కృపానిధి మోహీ ॥ 3 ॥
ఏక రామ అవధేస కుమారా । తిన్హ కర చరిత బిదిత సంసారా ॥
నారి బిరహఁ దుఖు లహేఉ అపారా । భయఉ రోషు రన రావను మారా ॥ 4 ॥

అందువలన నా అజ్ఞానమును మీముందు ఉంచెదను. దయతో నా సందేహములను నివృత్తి చేయుడు. సజ్జనుల, పురాణముల, ఉపనిషత్తుల దృష్టిలో రామనామమహిమ అపారమైనది. కల్యాణ స్వరూపుడు, అవ్యయుడు, జ్ఞాన గుణ నిధియైన శంకరుడు సర్వదా రామనామమును జపించుచుండును. కాశీలో మృతిచెందెడి చతుర్విధ జీవరాసులకును శంకరుడు రామనామమును ఉపదేశించును. తత్ప్రభావమున ఆ జీవకోటికి మోక్షము లభించును. మహాత్మా! ఈ రాముడెవరు? నాకు విశదముగా తెల్పుడు. ఒక రాముడు అయోధ్యాపతియైనదశరథునికుమారుడు. అతడు భార్యా వియోగముచే మిక్కిలి దుఃఖితుడయ్యెను. కడకు అతడు యుద్ధములో క్రుద్ధుడై రావణుని సంహరించెను. ఆయన వృత్తాంతము జగద్విదితము. (చౌ॥ 1-4)

దో- ప్రభు సోఇ రామ కి అపర కోఉ, జాహి జపత త్రిపురారి ।
సత్యధామ సర్బగ్య తుమ్హ, కహహు బిబేకు బిచారి ॥ 46 ॥

పరమశివుడు నిరంతరము జపించునది ఈ రాముని నామమేనా? లేక మఱియొక రాముని నామమా? మీరు సత్యవ్రతులు, సర్వజ్ఞులు, దయతో తెల్పుడు. (దో॥ 46)

చౌ- జైసేఁ మిటై మోర భ్రమ భారీ । కహహు సో కథా నాథ బిస్తారీ ॥
జాగబలిక బోలే ముసుకాఈ । తుమ్హహి బిదిత రఘుపతి ప్రభుతాఈ ॥ 1 ॥
రామభగత తుమ్హ మన క్రమ బానీ । చతురాఈ తుమ్హారి మైఁ జానీ ॥
చాహహు సునై రామ గున గూఢా । కీన్హిహు ప్రస్న మనహుఁ అతి మూఢా ॥ 2 ॥
తాత సునహు సాదర మను లాఈ । కహఉఁ రామ కై కథా సుహాఈ ॥
మహామోహు మహిషేసు బిసాలా । రామకథా కాలికా కరాలా ॥ 3 ॥
రామకథా ససి కిరన సమానా । సంత చకోర కరహిఁ జెహి పానా ॥
ఐసెఇ సంసయ కీన్హ భవానీ । మహాదేవ తబ కహా బఖానీ ॥ 4 ॥

మహాత్మా! "నాభ్రమనివారణకై మీరు నాకు ఆకథను సవిస్తరముగా తెలుపుడు" - యాజ్ఞవల్క్య మహర్షి చిఱునవ్వుతో ఇట్లనెను. శ్రీరాముని వైభవము మీకు ఇదివఱకే తెలియును. మీరు త్రికరణశుద్ధిగా శ్రీరామభక్తులు. మీ

చాతుర్యము నాకు తెలియును. శ్రీరాముని గుణగణములను వినగోరి, తెలియని వానివలె నన్ను ఇట్లు ప్రశ్నించుచున్నారు. నాయనా! ఏకాగ్రచిత్తముతో వినుము. శ్రీరాముని మనోహరకథను వినిపించెదను. మహామోహమనెడిమహిషాసురుని కడతేర్చుటకు శ్రీరామకథ కాళీమాతవంటిది. అది చంద్రుని వెన్నెలవంటిది. దానిని చకోరములవంటి సాధుపుంగవులు నిరంతరము పానముచేయుదురు. ఈ సందేహమునే పార్వతీదేవి ప్రకటింపగా మహాదేవుడు రామకథను విశదముగా వర్ణించెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- కహఉఀ సో మతి అనుహారి అబ, ఉమా సంభు సంబాద।
భయఉ సమయ జెహి హేతు జెహి, సును ముని మిటిహి బిషాద ॥ 47 ॥

ఇప్పుడు నేను నాబుద్ధిని అనుసరించి, ఆ శివపార్వతులసంవాదమునే నీకు వినిపించెదను. ఆ సంవాదము ఎప్పుడు ఎందులకు జరిగినదో వినుడు. మునీశ్వరా! మీ సందేహము దూరమగును. (దో॥ 47)

చౌ- ఏక బార త్రేతా జుగ మాహీఀ। సంభు గఏ కుంభజ రిషి పాహీఀ ॥
సంగ సతీ జగజనని భవానీ। పూజే రిషి అఖిలేస్వర జానీ ॥ 1 ॥
రామకథా మునిబర్జ బఖానీ। సునీ మహేస పరమ సుఖు మానీ ॥
రిషి పూఛీ హరిభగతి సుహాఈ। కహీ సంభు అధికారీ పాఈ ॥ 2 ॥
కహత సునత రఘుపతి గున గాథా। కఛు దిన తహాఀ రహే గిరినాథా ॥
ముని సన బిదా మాగి త్రిపురారీ। చలే భవన సఀగ దచ్ఛకుమారీ ॥ 3 ॥
తెహి అవసర భంజన మహిభారా। హరి రఘుబంస లీన్హ అవతారా ॥
పితా బచన తజి రాజు ఉదాసీ। దండక బన బిచరత అబినాసీ ॥ 4 ॥

త్రేతాయుగమున ఒకసారి శివుడు అగస్త్యుని యొద్దకు వెళ్లెను. జగజ్జననియు భవపత్నియు ఐన సతీదేవి ఆయనను అనుసరించెను. అగస్త్య మహర్షి సర్వేశ్వరుడైన శంకరుని పూజించెను. ఆ సమయమున మునిశ్రేష్ఠుడైన అగస్త్యుడు శ్రీరామకథను సవిస్తరముగా వినిపించెను. దానిని విని మహేశ్వరుడానందించెను. తర్వాత మహిమాన్వితమైన హరిభక్తిని గూర్చి అగస్త్యుడు శివుని అడిగెను. ఆయనను అర్హునిగా తలచి, శివుడు హరిభక్తి మహత్త్వమును దెలిపెను. ఈ విధముగా హరి గుణములను వినుచు వినిపించుచు శంకరుడు అచట కొంతకాలము గడిపెను. పిమ్మట అగస్త్యుని వీడ్కొని, మహేశ్వరుడు సతీసమేతుడై కైలాసమునకు బయలుదేరెను. అదే సమయమున శ్రీహరి భూభారమునుతొలగించుటకు శ్రీరాముడుగా రఘువంశమున అవతరించెను. పితృవాక్యపరిపాలనకై రాజ్యమును త్యజించి, రామచంద్రప్రభువు దండకారణ్యమున మునివేషముతో సంచరించు చుండెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- హృదయఀ బిచారత జాత హర, కెహి బిధి దరసను హోఇ।
గుప్త రూప అవతరెఉ ప్రభు, గఏఀ జాన సబు కోఇ ॥ 48 (క) ॥

సో- సంకర ఉర అతి ఛోభు, సతీ న జానహిఀ మరము సోఇ।
తులసీ దరసన లోభు, మన డరు లోచన లాలచీ ॥ 48 (ఖ) ॥

"నేను శ్రీహరిదర్శనమునుచేసికొనుట యెట్లు? ప్రభువు మానవ రూపమున అవతరించెను. నేనచటికి వెళ్లినచో ఆయన ఎవరో అందఱును తెలిసి కొందురు" అని మహాదేవుడు ఆలోచించుచు వెళ్లెను. శంకరుని హృదయము ఊగిసలాటకు లోనయ్యెను. సతీదేవికి ఈ విషయము తెలియదు. శంకరునికన్నులు శ్రీహరినిదర్శించుటకు తొందరపడుచుండెను. మనస్సు భయాందోళనలకు గురియయ్యెను. అని తులసీదాసు చెప్పుచున్నాడు.
(దో॥ 48. క,ఖ)

చౌ- రావన మరన మనుజ కర జాచా । ప్రభు బిధి బచను కీన్హ చహ సాచా ॥
జౌఁ నహిఁ జాఉఁ రహఇ పఛితావా । కరత బిచారు న బనత బనావా ॥ 1 ॥
ఎహి బిధి భఏ సోచబస ఈసా । తేహీ సమయ జాఇ దససీసా ॥
లీన్హ నీచ మారీచహి సంగా । భయఉ తురత సోఇ కపట కురంగా ॥ 2 ॥
కరి ఛలు మూఢ హరీ బైదేహీ । ప్రభు ప్రభాఉ తస బిదిత న తేహీ ॥
మృగ బధి బంధు సహిత హరి ఆఏ । ఆశ్రము దేఖి నయన జల ఛాఏ ॥ 3 ॥
బిరహ బికల నర ఇవ రఘురాఈ । ఖోజత బిపిన ఫిరత దోఉ భాఈ ॥
కబహూఁ జోగ బియోగ న జాకేఁ । దేఖా ప్రగట బిరహ దుఖు తాకేఁ ॥ 4 ॥

"మానవునిచేతిలోనే తనకు మరణము సంభవించునట్లు రావణుడు బ్రహ్మనుండి వరమును పొందెను. బ్రహ్మ వాక్కును సత్యమొనర్చుట శ్రీహరి కార్యము. నేను ఇప్పుడు వెళ్లి, ఆయనను దర్శింపనిచో తరువాత నాకు పశ్చాత్తాపమే మిగులును–" అను ఆలోచనలు శంకరుని మనస్సులో మెదలుచుండెను. ఇంతలోనే నీచుడైన రావణుడు మారీచుడను రాక్షసుని తన వెంటగొని పోయెను. వెంటనే మారీచుడు మాయలేడిగా మాఱెను. శ్రీహరిశక్తిని ఎఱుగని మూర్ఖరావణుడు మోసముతో వైదేహిని అపహరించెను. మాయామృగమును వధించి, శ్రీరాముడు లక్ష్మణునితోగూడి, ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. ఆశ్రమమున సీతనుగానక దుఃఖపడెను. శ్రీరఘునాథుడు సామాన్యమానవులవలె విరహవ్యాకులుడయ్యెను. సోదరులిరువురును సీతాదేవికై వనమంతయు గాలించిరి. సీతారాముల సంయోగమునకు ఎన్నడును వియోగము అనెడి మాటయే లేదు. అట్టి శ్రీరామునియందు విరహశోకము ప్రత్యక్షముగా కనబడెను.
(చౌ॥ 1-4)

దో- అతి బిచిత్ర రఘుపతి చరిత, జానహిఁ పరమ సుజాన ।
జే మతిమంద బిమోహ బస, హృదయఁ ధరహిఁ కఛు ఆన ॥ 49 ॥

శ్రీరఘునాథునిచరిత్ర అతివిచిత్రమైనది. దానిని జ్ఞానులే తెలిసికొనగలరు. మందబుద్ధులు మోహవశమున విపరీతముగా అర్థము చేసికొందురు.
(దో॥ 49)

చౌ- సంభు సమయ తేహి రామహి దేఖా । ఉపజా హియఁ అతి హరషు బిసేషా ॥
భరి లోచన ఛబిసింధు నిహారీ । కుసమయ జాని న కీన్హి చిన్హారీ ॥ 1 ॥
జయ సచ్చిదానంద జగ పావన । అస కహి చలేఉ మనోజ నసావన ॥
చలే జాత సివ సతీ సమేతా । పుని పుని పులకత కృపానికేతా ॥ 2 ॥
సతీఁ సో దసా సంభు కై దేఖీ । ఉర ఉపజా సందేహు బిసేషీ ॥
సంకరు జగతబంద్య జగదీసా । సుర నర ముని సబ నావత సీసా ॥ 3 ॥

తిన్హ నృపసుతహి కీన్హ పరనామా । కహి సచ్చిదానంద పరధామా ॥
భఏ మగన ఛబి తాసు బిలోకీ । అజహుఁ ప్రీతి ఉర రహతి న రోకీ ॥ 4 ॥

ఆసమయమున శివుడు శ్రీరాముని జూచెను. హరునిహృదయము ఆనందముతో పొంగిపోయెను. శోభానిధియైనశ్రీరాముని శివుడు కన్నులపండువుగాజూచెను. కాని తానెవరో చెప్పుటకు అది సమయముకాదని మిన్నకుండెను. "ఓ జగత్కల్యాణకర్తా! సచ్చిదానందరూపా! నీకు జయమగుగాక" అని పల్కుచు కామారియైన పరమేశ్వరుడు వెళ్లి పోయెను. కృపాళువైన పరమశివుడు మిక్కిలిహర్షమునుబొందుచు పులకితగాత్రుడై సతీదేవితో వెళ్లుచుండెను. శంకరుని స్థితిని జూచి సతీదేవిమనస్సులో ఒకసందేహము గలిగెను. ఆమె తనలోతాను ఇట్లు ఆలోచించెను. "శివుడు జగత్పూజ్యుడు, విశ్వేశ్వరుడు. దేవతలు, మునులు, మనుష్యులు అందఱును ఆయనకు ప్రణమిల్లుదురు. ఐనను అట్టి శివుడు ఒకరాజకుమారుని 'సచ్చిదానందా! పరంధామా!' అని సంబోధించి, ఆయనకు ప్రణమిల్లెను. ఆయనసౌందర్యమునుజూచి, భక్తిపరవశుడయ్యెను. ఆ పారవశ్యము ఇప్పటి వఱకును తగ్గలేదు. (చౌ॥ 1-4)

సతీదేవి సందేహము

దో- బ్రహ్మ జో బ్యాపక బిరజ అజ, అకల అనీహ అభేద ।
సో కి దేహ ధరి హోఇ నర, జాహి న జానత బేద ॥ 50 ॥

సర్వవ్యాపి, మాయాతీతుడు, అజుడు, పూర్ణస్వరూపుడు, నిష్కాముడు, భేదరహితుడు, వేదములకును అగోచరుడైన పరబ్రహ్మ మానవదేహమును ధరించునా? (దో॥ 50)

చౌ-బిష్ను జో సుర హిత నరతను ధారీ । సోఉ సర్బగ్య జథా త్రిపురారీ ॥
ఖోజఇ సో కి అగ్య ఇవ నారీ । గ్యానధామ శ్రీపతి అసురారీ ॥ 1 ॥
సంభుగిరా పుని మృషా న హోఈ । సివ సర్బగ్య జాన సబు కోఈ ॥
అస సంసయ మన భయఉ అపారా । హోఇ న హృదయఁ ప్రబోధ ప్రచారా ॥ 2 ॥
జద్యపి ప్రగట న కహేఉ భవానీ । హర అంతరజామీ సబ జానీ ॥
సునహి సతీ తవ నారి సుభాఊ । సంసయ అస న ధరిఅ ఉర కాఊ ॥ 3 ॥
జాసు కథా కుంభజ రిషి గాఈ । భగతి జాసు మైఁ మునిహి సునాఈ ॥
సోఇ మమ ఇష్టదేవ రఘుబీరా । సేవత జాహి సదా ముని ధీరా ॥ 4 ॥

ఒకవేళ విష్ణుమూర్తి దేవతలను రక్షించుటకు మానవదేహమును దాల్చినచో త్రిపురారియైన శంకరునివలె శ్రీహరియు సర్వజ్ఞుడు గదా! అట్టి జ్ఞాననిధి లక్ష్మీపతి, అసురారి, అజ్ఞానివలె భార్యను వెదకుచు తిరుగునా? మఱి శివుడు సర్వజ్ఞుడనుమాట జగద్విదితము. ఆయన వాక్కు అసత్యము కానేరదు"- ఈ విధముగా ఆమె మనస్సు పరిష్కరింపజాలని సందేహములతో నిండిపోయెను. మోహవశమున ఆమెకు జ్ఞానస్ఫురణ కాలేదు. భవాని మౌనముగా ఉన్నను పరమేశ్వరుడు అంతర్యామిగావున ఆమెమనస్సును తెలిసికొని ఇట్లనెను. "సతీ! నీది స్త్రీస్వభావము. ఇట్టిసందేహములను మనస్సులో ఉంచుకొనరాదు. ఈ రఘురాముడే నాఇష్ట దైవము. అగస్త్యుడు వినిపించినది ఈయనకథనే. నేను వివరించినదియు ఈయనభక్తినిగూర్చియే. మునీశ్వరులందఱును సర్వదా ఈయననే సేవింతురు. (చౌ॥ 1-4)

ఛం- ముని ధీర జోగీ సిద్ధ సంతత బిమల మన జెహి ధ్యావహీఁ।
కహి నేతి నిగమ పురాన ఆగమ జాసు కీరతి గావహీఁ॥
సోఇ రాము బ్యాపక బ్రహ్మ భువన నికాయ పతి మాయా ధనీ।
అవతరేఉ అపనే భగత హిత నిజతంత్ర నిత రఘుకులమనీ॥

సర్వవ్యాపకుడైన పరబ్రహ్మ, సమస్తలోకములకు స్వామి, మాయాపతి, పరమస్వతంత్రుడు, నిత్యుడు, ఐన ఆ శ్రీహరియే భక్తరక్షణకై రఘువంశమున శ్రీరాముడై అవతరించెను. మునులు, యోగులు, సిద్ధులు నిరంతరము నిర్మల మనస్సుతో ఆయననే ధ్యానించెదరు. వేదములు, పురాణములు, శాస్త్రములు, "నేతి, నేతి" యని ఆయన వైభవమునే ప్రస్తుతించును. (ఛం॥)

సో- లాగ న ఉర ఉపదేసు, జదపి కహేఉ సివఁ బార బహు।
బోలే బిహసి మహేసు, హరిమాయా బలు జాని జియఁ॥ 51॥

పరమశివుడు పెక్కు పర్యాయములు చెప్పినను ఆ ఉపదేశము సతీదేవి మనస్సున నాటుకొనలేదు. అది విష్ణుమాయయని తెలిసికొని శివుడు చిఱునవ్వుతో ఇట్లనెను. (సో॥ 51)

చౌ- జౌఁ తుమ్హరేఁ మన అతి సందేహూ। తౌ కిన జాఇ పరీఛా లేహూ॥
తబ లగి బైఠ అహఉఁ బటఛాహీఁ। జబ లగి తుమ్హ ఐహహు మోహి పాహీఁ॥ 1॥
జైసేఁ జాఇ మోహ భ్రమ భారీ। కరేహు సో జతను బిబేక బిచారీ॥
చలీఁ సతీ సివ ఆయసు పాఈ। కరహిఁ బిచారు కరౌఁ కా భాఈ॥ 2॥
ఇహాఁ సంభు అస మన అనుమానా। దచ్ఛసుతా కహుఁ నహిఁ కల్యానా॥
మోరేహు కహేఁ న సంసయ జాహీఁ। బిధి బిపరీత భలాఈ నాహీఁ॥ 3॥
హోఇహి సోఇ జో రామ రచి రాఖా। కో కరి తర్క బఢావై సాఖా॥
అస కహి లగే జపన హరినామా। గఈఁ సతీ జహఁ ప్రభు సుఖధామా॥ 4॥

"నీమనస్సున సంశయమున్నచో, స్వయముగా నీవే వెళ్ళి, పరీక్షించి, సంశయ నివృత్తి ఏలచేసికొనవు? నీవు మఱలివచ్చువఱకు నేను ఈ వటవృక్షచ్ఛాయలో కూర్చొనియుందును. అజ్ఞానము, భ్రమతోగూడిన నీసందేహము తొలగించుకొను ఉపాయమును గూడ నీవే వివేకముతో ఆలోచించుకొనుము"- పరమశివునిఆజ్ఞను పొందినసతీదేవి అచటనుండి వెడలిపోయెను. శ్రీరాముని దివ్యత్వమును ఎట్లు పరీక్షింపదగును? అని ఆమె ఆలోచింపసాగెను. ఇచ్చట శివుడు ఈ విధముగా ఆలోచింపమొదలిడెను." దక్షపుత్రికయగు సతీదేవికి ఏదియో ఆపద రానున్నది. నేను నచ్చజెప్పినప్పటికిని ఆమెసందేహము దూరము కాలేదు. ఇది విధివైపరీత్యము. దైవ సంకల్పమే జరిగితీరును. నేను ఈ విషయమున ఎక్కువగా ఆలోచింపనవసరము లేదు"- అనుకొనుచు శివుడు శ్రీహరినామజపము చేయుచుఉండెను. సతీదేవిమాత్రము శుభప్రదుడైన శ్రీరాముడున్న చోటికి చేరెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- పుని పుని హృదయఁ బిచారు కరి, ధరి సీతా కర రూప।
ఆగేఁ హోఇ చలి పంథ తెహిఁ, జెహిఁ ఆవత నరభూప॥ 52॥

మనస్సులో చాలఆలోచించిన తరువాత సతీదేవి సీతాదేవిరూపమును ధరించి, శ్రీరాముడు వచ్చుమార్గమున ముందుకు నడిచెను. (దో॥ 52)

చౌ-లఖిమన దీఖ ఉమాకృత బేషా । చకిత భఏ భ్రమ హృదయఁ బిసేషా ॥
కహి న సకత కఛు అతి గంభీరా । ప్రభు ప్రభాఉ జానత మతిధీరా ॥ 1 ॥
సతీ కపటు జానేఉ సురస్వామీ । సబదరసీ సబ అంతరజామీ ॥
సుమిరత జాహి మిటఇ అగ్యానా । సోఇ సరబగ్య రాము భగవానా ॥ 2 ॥
సతీ కీన్హ చహ తహఁహుఁ దురాఊ । దేఖహు నారి సుభావ ప్రభాఊ ॥
నిజ మాయా బలు హృదయఁ బఖానీ । బోలే బిహసి రాము మృదు బానీ ॥ 3 ॥
జోరి పాని ప్రభు కీన్హ ప్రనామూ । పితా సమేత లీన్హ నిజ నామూ ॥
కహేఉ బహోరి కహాఁ బృషకేతూ । బిపిన అకేలి ఫిరహు కేహి హేతూ ॥ 4 ॥

మాయవేషమునఉన్న సతీదేవిని జూచి, లక్ష్మణుడు చకితుడై, భ్రమకులోనాయెను. కాని అతిగంభీరుడై అతడు ఏమియు మాట్లాడలేకపోయెను. ధీరుడైన లక్ష్మణుడు శ్రీరాముని మహిమను బాగుగా తెలిసిన వాడు. సర్వదర్శియు, సకలహృదయమర్మజ్ఞుడును, దేవాదిదేవుడునుఐనశ్రీరాముడు సతీదేవిమాయవేషమును గ్రహించెను. సర్వజ్ఞుడైన శ్రీరామునిస్మరణమాత్రముననే అజ్ఞానము పటాపంచలగును. (యాజ్ఞవల్క్యుడు భరద్వాజ మునితో పల్కుచున్నాడు.) స్త్రీస్వభావము విచిత్రమైనది. సర్వజ్ఞుడైన శ్రీరామునికడనే సతీదేవి తనస్వరూపమును దాచుచున్నది. అంతట శ్రీరాముడుతనమాయా ప్రభావమున నిజమును గ్రహించి, నవ్వి, మృదుమధురముగా ఇట్లనెను. మొట్టమొదట ప్రభువు ఆమెకు అంజలి ఘటించి, తనపేరును, తన తండ్రి పేరును తెలుపుచు ప్రశ్నించెను. "పరమ శివుడెక్కడ? ఒంటరిగా నీవు ఈ అడవిలో సంచరించుటకు కారణమేమి?" (చౌ॥ 1-4)

దో- రామ బచన మృదు గూఢ సుని, ఉపజా అతి సంకోచు ।
సతీ సభీత మహేస పహిఁ, చలీఁ హృదయఁ బడ సోచు ॥ 53 ॥

శ్రీరామునికోమలమైనగూఢవచనములను విని, సతీదేవిహృదయము తల్లడిల్లెను. భయముతో ఆమె చింతాక్రాంతురాలై శివుని యొద్దకు బయలుదేరెను. (దో॥ 53)

చౌ- మైఁ సంకర కర కహా న మానా । నిజ అగ్యాను రామ పర ఆనా ॥
జాఇ ఉతరు అబ దేహఉఁ కాహా । ఉర ఉపజా అతి దారున దాహా ॥ 1 ॥
జానా రామ సతీఁ దుఖు పావా । నిజ ప్రభాఉ కఛు ప్రగటి జనావా ॥
సతీఁ దీఖ కౌతుకు మగ జాతా । ఆగేఁ రాము సహిత శ్రీ భ్రాతా ॥ 2 ॥
ఫిరి చితవా పాఛేఁ ప్రభు దేఖా । సహిత బంధు సియ సుందర బేషా ॥
జహఁ చితవహిఁ తహఁ ప్రభు ఆసీనా । సేవహిఁ సిద్ధ మునీస ప్రబీనా ॥ 3 ॥
దేఖే సివ బిధి బిష్ను అనేకా । అమిత ప్రభాఉ ఏక తేఁ ఏకా ॥
బందత చరన కరత ప్రభు సేవా । బిబిధ బేష దేఖే సబ దేవా ॥ 4 ॥

"నేను పరమేశ్వరునిమాటలను పరిగణింపలేదు. నాఅజ్ఞానమును శ్రీరామునిపై ఆపాదించితిని, ప్రదర్శించితిని. నేను శివుని యెదుట ఏమని మాట్లాడగలను?" అని అనుకొనినంతనే ఆమెహృదయమున భయసంతాపములు ఉత్పన్నములాయెను. శ్రీరాముడు సతీదేవిభయాందోళనలను ఎఱింగి, తనమహిమను చూపదలచెను. ప్రయాణించుమార్గములో ఆమె ఒక ఆశ్చర్యకరదృశ్యమును గాంచెను. సీతారామలక్ష్మణులు తనకంటె ముందు పోవుచుండిరి. వెనుకకు మఱలి చూచినప్పుడు అచ్చటను సీతారాములే కనబడిరి. ఎటువైపుచూచినను రామచంద్రప్రభువు సిద్ధులతో మునీశ్వరులతో సేవింపబడుచున్నట్లు కనబడెను. పెక్కుమంది బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులను చూచెను. వారు ఒకరికి మఱియొకరు ప్రభావ మహితులుగా కనబడిరి. దేవతలు వివిధవేషములలో శ్రీరామచంద్రునకు ప్రణమిల్లి, ఆరాధించుచుండుటను ఆమె చూచెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- సతీ బిధాత్రీ ఇందిరా, దేఖీఀ అమిత అనూప ।
జెహిఀ జెహిఀ బేష అజాది సుర, తెహి తెహి తన అనురూప ॥ 54 ॥

ఆమె పెక్కుమంది సతీ, లక్ష్మీ సరస్వత్యాది దేవతలను చూచెను. బ్రహ్మాది దేవతలు ఏయే వేషములను ధరించియుండిరో వీరును వారికి తగినరీతిగనే వేషములను ధరించియుండిరి. (దో॥ 54)

చౌ- దేఖే జహఀ తహఀ రఘుపతి జేతే । సక్తిన్హ సహిత సకల సుర తేతే ॥
జీవ చరాచర జో సంసారా । దేఖే సకల అనేక ప్రకారా ॥ 1 ॥
పూజహిఀ ప్రభుహి దేవ బహు బేషా । రామ రూప దూసర నహిఀ దేఖా ॥
అవలోకే రఘుపతి బహుతేరే । సీతా సహిత న బేష ఘనేరే ॥ 2 ॥
సోఇ రఘుబర సోఇ లఛిమను సీతా । దేఖి సతీ అతి భఈఀ సభీతా ॥
హృదయ కంప తన సుధి కఛు నాహీఀ । నయన మూది బైఠీఀ మగ మాహీఀ ॥ 3 ॥
బహురి బిలోకెఉ నయన ఉఘారీ । కఛు న దీఖ తహఀ దచ్ఛకుమారీ ॥
పుని పుని నాఇ రామ పద సీసా । చలీఀ తహాఀ జహఀ రహే గిరీసా ॥ 4 ॥

సతీదేవి అన్నివైపుల యందును శ్రీరామచంద్రుని, శక్తి(పత్నీ) సమేతముగానున్న దేవగణములను కాంచెను. సకల చరాచర ప్రపంచమును సర్వప్రాణికోటిని ఆమె తిలకించెను. దేవతలు అనేకరూపములలో ఆ ప్రభువును ఆరాధించుచుండిరి. సీతారాములు అనేకులున్నను వారిరూపములుమాత్రము ఒక్కటిగానే యుండెను. దేవతారూపములలోనున్న సీతారాములఆకృతులలో భిన్నత్వము లేదు. అంతటను సీతారామలక్ష్మణులనే దర్శించి, సతీదేవి చకితురాలయ్యెను. ఆందోళితచిత్తముతో దేహస్మృతినిగోల్పోయి, కన్నులుమూసికొని, మార్గమధ్యమున కూర్చుండిపోయెను. కన్నులు తెఱచినంతనే పూర్వ దృశ్యములన్నియు మాయమైయుండెను. మాటిమాటికిని సీతారాములకు నమస్కరించుచు శివుని కడకు చేరెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- గఈఀ సమీప మహేస తబ, హఀసి పూఛీ కుసలాత ।
లీన్హి పరీఛా కవన బిధి, కహహు సత్య సబ బాత ॥ 55 ॥

చెంతచేరినసతీదేవిని శివుడు నవ్వుచు కుశల ప్రశ్నలడిగి, "ప్రభువును ఎట్లు పరీక్షించితివి? సవిస్తరముగా నిజముగా తెల్పుము" - అని పలికెను. (దో॥ 55)

మాసపారాయణము - రెండవ విరామము

చౌ- సతీఁ సముఝి రఘుబీర ప్రభాఊ । భయ బస సివ సన కీన్హ దురాఊ ॥
కఛు న పరీఛా లీన్హి గొసాఈఁ । కీన్హ ప్రనాము తుమ్హారిహి నాఈఁ ॥ 1 ॥
జో తుమ్హ కహా సో మృషా న హోఈ । మోరేఁ మన ప్రతీతి అతి సోఈ ॥
తబ సంకర దేఖెఉ ధరి ధ్యానా । సతీఁ జో కీన్హ చరిత సబు జానా ॥ 2 ॥
బహురి రామమాయహి సిరు నావా । ప్రేరి సతిహి జెహిఁ ఝూఁఠ కహావా ॥
హరి ఇచ్ఛా భావీ బలవానా । హృదయఁ బిచారత సంభు సుజానా ॥ 3 ॥
సతీఁ కీన్హ సీతా కర బేషా । సివ ఉర భయఉ బిషాద బిసేషా ॥
జౌఁ అబ కరఉఁ సతీ సన ప్రీతీ । మిటఇ భగతి పథు హోఇ అనీతీ ॥ 4 ॥

శ్రీరాముని ప్రభావమును తెలిసికొనినసతీదేవి నిజమును కప్పిపుచ్చి పలికెను. "స్వామీ! నేనేమియు పరీక్షింపలేదు. అక్కడికి వెళ్లి మీ వలెనే శ్రీరామునకు ప్రణమిల్లితిని. మీవచనములు అసత్యములు కానేరవు. నాకు మీపై పూర్తిగా విశ్వాసము గలదు."- అప్పుడు పరమేశ్వరుడు ధ్యానముద్రవహించి, సతీదేవిపొందిన విచిత్రానుభవములను అన్నింటిని గ్రహించెను. సతీదేవి నోటినుండి అనృతవచనములు వచ్చుటకు శ్రీరామునిమాయతప్ప వేఱు కారణము ఉండదు- అని తలంచి, రాముని మాయకు ప్రణమిల్లెను. పిమ్మట శివుడు శ్రీహరి సంకల్పము, విధి నిర్ణయము బలీయములని భావించెను. సతీదేవి సీతాదేవి రూపమును ధరించుటను తెలిసికొని, ఆయన మిక్కిలివిచారపడెను. "నేనిప్పుడు ఈమెను పత్నీప్రేమతో చూచినచో భక్తిమార్గమునకు కళంకమేర్పడును. ఇది నీతి విరుద్ధమగును. (చౌ॥ 1-4)

దో- పరమ పునీత న జాఇ తజి, కిఏఁ ప్రేమ బడ పాపు ।
ప్రగటి న కహత మహేసు కఛు, హృదయఁ అధిక సంతాపు ॥ 56 ॥

సతీదేవి పరమపవిత్రచరిత. ఆమెను దూరమొనర్చుటయు ధర్మము గాదు. ప్రేమతో ఆదరించుట దోషమగును."-అని విచారపడుచు మహేశ్వరుడు మౌనమును దాల్చెను. కాని ఆయన హృదయము సంతాపముతో నిండెను. (దో॥ 56)

చౌ- తబ సంకర ప్రభు పద సిరు నావా । సుమిరత రాము హృదయఁ అస ఆవా ॥
ఏహిఁ తన సతిహి భేట మొహి నాహీఁ । సివ సంకల్పు కీన్హ మన మాహీఁ ॥ 1 ॥
అస బిచారి సంకరు మతిధీరా । చలే భవన సుమిరత రఘుబీరా ॥
చలత గగన భై గిరా సుహాఈ । జయ మహేస భలి భగతి దృఢాఈ ॥ 2 ॥
అస పన తుమ్హ బిను కరఇ కో ఆనా । రామభగత సమరథ భగవానా ॥
సుని నభగిరా సతీ ఉర సోచా । పూఛా సివహి సమేత సకోచా ॥ 3 ॥

కీన్హ కవన పన కహహు కృపాలా। సత్యధామ ప్రభు దీనదయాలా ॥
జదపి సతీఁ పూఛా బహు భాఁతీ। తదపి న కహెఉ త్రిపుర ఆరాతీ ॥ 4 ॥

పరమశివుడు శ్రీరామునిచరణకమలములను స్మరించి "ఈ శరీరముతో సతీదేవిని దాంపత్య భావముతో చూడను"- అని నిశ్చయించుకొనెను. పిదప అతడు స్థిరబుద్ధితో శ్రీరాముని స్మరించుచు కైలాసమునకు వెళ్లెను. అప్పుడొక మనోహరమైన ఆకాశవాణి వినిపించెను. 'మహాదేవా! మీకు జయము. మీరు భక్తితో తీసికొన్న నిర్ణయము ఉత్తమమైనది. మీరు తప్ప ఇట్టి ప్రతిజ్ఞను ఎవరు తీసికొనగలరు? మీరు శ్రీరామభక్తులు, సమర్థులు, సాక్షాత్ పరమేశ్వరులు"- ఆకాశవాణి పల్కులు విని సతీదేవి మనస్సులో భీతిల్లి, సంకోచముతో శంకరుని అడిగెను. "ఓ కృపాళువూ! ప్రభూ! మీరు చేసిన ప్రతిజ్ఞ యేమి? మీరు సత్యస్వరూపులు, దయానిధులు," సతీదేవి ఎంతగా అడిగినను శివుడామెకు సమాధానమియ్యలేదు. (చౌ॥ 1-4)

దో- సతీఁ హృదయఁ అనుమాన కియ, సబు జానెఉ సర్బగ్య।
కీన్హ కపటు మైఁ సంభు సన, నారి సహజ జడ అగ్య ॥ 57 (క) ॥

సో- జలు పయ సరిస బికాఇ, దేఖహు ప్రీతి కి రీతి భలి।
బిలగ హోఇ రసు జాఇ, కపట ఖటాఈ పరత పుని ॥ 57 (ఖ) ॥

సతీదేవిమనస్సు ఆందోళనకు గురియయ్యెను. "సర్వజ్ఞుడైన పరమశివుడు అంతయు తెలిసికొనినాడు. స్త్రీస్వభావముచే మూర్ఖురాలను; వివేకహీనురాలనుఐననేను ప్రేమస్వరూపమును తెలిసికొనజాలనైతిని. నీరుగూడ పాలతో గలిసినప్పుడు పాలతో సమానముగ అమ్మబడును. కాని అందులో కపటరూపమనెడి ఆమ్లము పడిన ఆ పాలు విఱిగిపోవును. నీరు వేఱగును. రుచి (ప్రేమ)యే మాఱిపోవును. (దో॥ 57. క,ఖ)

చౌ- హృదయఁ సోచు సముఝత నిజ కరనీ। చింతా అమిత జాఇ నహిఁ బరనీ ॥
కృపాసింధు సివ పరమ అగాధా। ప్రగట న కహెఉ మోర అపరాధా ॥ 1 ॥
సంకర రుఖ అవలోకి భవానీ। ప్రభు మొహి తజెఉ హృదయఁ అకులానీ ॥
నిజ అఘ సముఝి న కఛు కహి జాఈ। తపఇ అవాఁ ఇవ ఉర అధికాఈ ॥ 2 ॥
సతిహి ససోచ జాని బృషకేతూ। కహీఁ కథా సుందర సుఖ హేతూ ॥
బరనత పంథ బిబిధ ఇతిహాసా। బిస్వనాథ పహుఁచే కైలాసా ॥ 3 ॥
తహఁ పుని సంభు సముఝి పన ఆపన। బైఠే బట తర కరి కమలాసన ॥
సంకర సహజ సరూపు సమ్హారా। లాగి సమాధి అఖండ అపారా ॥ 4 ॥

సతీదేవి తానుచేసినపనిని తలచుకొని చాలా చింతించెను. చెప్పలేని విచారమును పొందెను. "కృపాసముద్రుడైన పరమేశ్వరుడు మిగుల గంభీరుడు. అందువలననే నా అపరాధములను గూర్చి బయటికి ఏమియు అనలేదు."- అని తలపోసెను. సతీదేవి శివునిముఖకవళికలలో మార్పులు గమనించి, ప్రభువు తనను పరిత్యజించినాడని తలంచి, మిగులవగచెను. కాని తనతప్పిదమును తలంచుకొని, ఏమియు మాట్లాడలేకపోయెను.

ఆమెమనస్సు కొలిమివలె లోలోననే మిక్కిలి మండిపోసాగెను. సతీదేవివిచారమును గ్రహించి, శివుడు ఆమెసంతోషమునకై మార్గములో అనేకకథలను చెప్పుచు కైలాసమునకు చేరెను. తన ప్రతిజ్ఞను జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని, ఒక వటవృక్షచ్ఛాయలో పద్మాసనమును వేసికొని, ధ్యానమగ్నుడాయెను. తనసహజస్వరూపమున స్థితుడై అఖండ సమాధిలో ఉండి పోయెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- సతీ బసహిఁ కైలాస తబ, అధిక సోచు మన మాహిఁ।
మరము న కోఊ జాన కఛు, జుగ సమ దివస సిరాహిఁ ॥ 58 ॥

సతీదేవి కైలాసముననే యుండెను. ఆమె చాల పరితపించుచుండెను. ఈ రహస్యము ఎవ్వరికిని తెలియదు. ఆమెకు దినమొకయుగముగా గడచుచుండెను. (దో॥ 58)

చౌ- నిత నవ సోచు సతీ ఉర భారా। కబ జైహఉఁ దుఖ సాగర పారా ॥
మైఁ జో కీన్హ రఘుపతి అపమానా। పుని పతిబచను మృషా కరి జానా ॥ 1 ॥
సో ఫలు మోహి బిధాతాఁ దీన్హా। జో కఛు ఉచిత రహా సోఇ కీన్హా ॥
అబ బిధి అస బూఝిఅ నహిఁ తోహీ। సంకర బిముఖ జిఆవసి మోహీ ॥ 2 ॥
కహి న జాఇ కఛు హృదయ గలానీ। మన మహుఁ రామహి సుమిర సయానీ ॥
జౌఁ ప్రభు దీనదయాలు కహావా। ఆరతి హరన బేద జసు గావా ॥ 3 ॥
తౌ మైఁ బినయ కరఉఁ కర జోరీ। ఛూటఉ బేగి దేహ యహ మోరీ ॥
జౌఁ మోరేఁ సివ చరన సనేహూ। మన క్రమ బచన సత్య బ్రతు ఏహూ ॥ 4 ॥

అనుదినము సతీదేవిహృదయము విచారముతో బరువెక్కుచుండెను. "ఈ శోకసముద్రమును ఎట్లు దాటగలను? నేను శ్రీరఘురాముని అవమానపఱచితిని. నా భర్త మాటలను అసత్యములుగా భావించితిని. విధాత నాకు తగినశిక్షనే విధించెను. కాని శంకరుని వీడి, నేను ఎట్లు ప్రాణములతో ఉండగలను?" అని చెప్పలేనంతగా పరితపింపసాగెను. పిదప ఆత్మపరిశీలన చేసికొనినసతీదేవి తనమనస్సులో శ్రీరాముని స్మరించి, ఇట్లు ప్రార్థించెను. "ప్రభూ! నీవు దయానిధివి. వేదములు నిన్ను ఆపద్బాంధవుడని ప్రస్తుతించినవి. ఈ శరీరమును త్యజించుటకు నన్ను అనుగ్రహింపుము. నీకు నా ప్రణామములు. నేను నిజముగా పరమేశ్వరునిచరణకమలములనే నమ్మియున్న దాననైనచో, మనోవాక్కర్మలచే పతివ్రతనేయైనచో అతి త్వరలో నా ప్రాణములు నన్నువిడిచిపోవుగాక. (చౌ॥ 1-4)

దో- తౌ సబదరసీ సునిఅ ప్రభు, కరఉ సో బేగి ఉపాఇ।
హోఇ మరను జేహిఁ బినహిఁ శ్రమ, దుసహ బిపత్తి బిహాఇ ॥ 59 ॥

కావున సర్వసాక్షీ! ప్రభూ! నేను ప్రాణములను త్యజించుటకు అనువగు ఏదైననొక ఉపాయమును ఆలోచింపుడు. అవిధముగా ఈ పతివియోగబాధనుండి నేను విముక్తురాలను కాగలను. (దో॥ 59)

చౌ- ఎహి బిధి దుఖిత ప్రజేసకుమారీ। అకథనీయ దారున దుఖు భారీ ॥
బీతేఁ సంబత సహస సతాసీ। తజీ సమాధి సంభు అబినాసీ ॥ 1 ॥

రామ నామ సివ సుమిరన లాగే । జానెఉ సతీఁ జగతపతి జాగే ॥
జాఇ సంభు పద బందను కీన్హా । సనముఖ సంకర ఆసను దీన్హా ॥ 2 ॥
లగే కహన హరికథా రసాలా । దచ్ఛ ప్రజేస భఏ తెహి కాలా ॥
దేఖా బిధి బిచారి సబ లాయక । దచ్ఛహి కీన్హ ప్రజాపతినాయక ॥ 3 ॥
బడ అధికార దచ్ఛ జబ పావా । అతి అభిమాను హృదయఁ తబ ఆవా ॥
నహిఁ కొఉ అస జనమా జగ మాహీఁ । ప్రభుతా పాఇ జాహి మద నాహీఁ ॥ 4 ॥

ఇట్లు దక్షుని కుమార్తెయగు సతీదేవి వర్ణింపనలవికాని దారుణదుఃఖమును అనుభవించెను. 87 వేల సంవత్సరములు గడిచిపోయెను. అంతట శివుడు ధ్యానమును చాలించెను. శివుడు రామనామమును ఉచ్చరింపగనే సమాధినుండి బయటపడిన వానినిగా ఆయనను గుర్తించి, సతీదేవి ఆయనపాదములకు మ్రొక్కెను. శివుడు తనయెదుట ఒక ఆసనమున కూర్చుండుమని ఆమెను ఆజ్ఞాపించెను. ఆమెకు మధురమైన శ్రీహరికథలను వినిపింపసాగెను. అప్పటికి సతీదేవితండ్రియగు దక్షుడు ప్రజాపతి యాయెను. బ్రహ్మ ఆయనను ఆ పదవికి తగిన వానినిగా భావించి, ప్రజాపతులకు నాయకునిగా నియమించెను. అట్టి ఉన్నత పదవి లభింపగనే దక్షునకు గర్వము తలకెక్కెను. ఈ ప్రపంచములో అధికారమదోన్మత్తుడు కానివాడెవడు? (చౌ॥ 1-4)

దక్షయజ్ఞము - సతీదేవి తనుత్యాగము

దో- దచ్ఛ లిఏ ముని బోలి సబ, కరన లగే బడ జాగ ।
నెవతే సాదర సకల సుర, జే పావత మఖ భాగ ॥ 60 ॥

దక్షుడు గొప్ప యజ్ఞము చేయసంకల్పించి, మునులనందఱిని పిలిపించెను. వారు యజ్ఞమును ఆరంభించిరి. యజ్ఞహవిర్భాగములను అందుకొనుటకు దేవతలనందఱిని దక్షుడు సాదరముగా ఆహ్వానించెను. (దో॥ 60)

చౌ- కిన్నర నాగ సిద్ధ గంధర్బా । బధున్హ సమేత చలే సుర సర్బా ॥
బిష్ను బిరంచి మహేసు బిహాఈ । చలే సకల సుర జాన బనాఈ ॥ 1 ॥
సతీఁ బిలోకే బ్యోమ బిమానా । జాత చలే సుందర బిధి నానా ॥
సుర సుందరీ కరహిఁ కల గానా । సునత శ్రవన ఛూటహిఁ ముని ధ్యానా ॥ 2 ॥
పూఛెఉ తబ సివఁ కహెఉ బఖానీ । పితా జగ్య సుని కఛు హరషానీ ॥
జౌఁ మహేసు మోహి ఆయసు దేహీఁ । కఛు దిన జాఇ రహౌఁ మిస ఏహీఁ ॥ 3 ॥
పతి పరిత్యాగ హృదయఁ దుఖు భారీ । కహఇ న నిజ అపరాధ బిచారీ ॥
బోలీ సతీ మనోహర బానీ । భయ సంకోచ ప్రేమ రస సానీ ॥ 4 ॥

కిన్నరులు, నాగులు, సిద్ధులు, గంధర్వులు, ఇతర దేవతలు, పత్నీసమేతులై యజ్ఞమునకు బయలుదేఱిరి. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు దప్ప ఇతర దేవతలందఱును తమ తమ విమానములపై యజ్ఞవాటికను చేరిరి. అందమైన విమానములు ఆకాశమున సాగిపోవుటను సతీదేవి చూచెను. మునులతపస్సులనుగూడ భంగపఱచెడిఅప్సరసలమధురగానములను వినెను. ఈ కోలాహలములకు కారణమేమని అడిగిన సతీదేవికి శివుడు

విషయమునంతయును వివరించెను. తనతండ్రిచేయుచున్న యజ్ఞమునుగూర్చి విన్న సతీదేవి సంతోషముతో ఇట్లాలోచించెను. "మహాదేవుడు అనుమతించినచో ఈ నెపముతోనైనను కొంతకాలము నేను నాపుట్టినింట ఉండవచ్చును. పతిపరిత్యాగఖేదము ఆమెను బాధించుచుండెను. కాని నేరము తనదగుటచే ఏమియు మాట్లాడక మిన్నకుండెను. చివరకు భయసంకోచములతో, ప్రేమపూరితమైన వచనములతో ఇట్లనెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- పితా భవన ఉత్సవ పరమ, జౌం ప్రభు ఆయసు హోఇ ।
తౌ మైం జాఉం కృపాయతన, సాదర దేఖన సోఇ ॥ 61 ॥

"ప్రభూ! మా తండ్రిగారి ఇంట గొప్ప వేడుకలు జరుగుచున్నవి. దయానిధీ! మీరు అనుమతించినచో నేనువెళ్లి, ఆవేడుకలను సాదరముగా చూచివచ్చెదను." (దో॥ 61)

చౌ- కహెహు నీక మోరెహుం మన భావా । యహ అనుచిత నహిం నెవత పఠావా ॥
దచ్ఛ సకల నిజ సుతా బోలాఈం । హమరేం బయర తుమ్హఉ బిసరాఈం ॥ 1 ॥
బ్రహ్మసభాం హమ సన దుఖు మానా । తెహి తేం అజహుం కరహిం అపమానా ॥
జౌం బిను బోలేం జాహు భవానీ । రహఇ న సీలు సనేహు న కానీ ॥ 2 ॥
జదపి మిత్ర ప్రభు పితు గుర గేహా । జాఇఅ బిను బోలెహుం న సందేహా ॥
తదపి బిరోధ మాన జహం కోఈ । తహాం గఏం కల్యాను న హోఈ ॥ 3 ॥
భాంతి అనేక సంభు సముఝావా । భావీ బస న గ్యాను ఉర ఆవా ॥
కహ ప్రభు జాహు జో బినహిం బోలాఏం । నహిం భలి బాత హమారే భాఏం ॥ 4 ॥

పరమేశ్వరుడు పలికెను. "నీమాట బాగుగనే యున్నది. నాకును అట్లే అనిపించుచున్నది. కాని నీ తండ్రి నిన్ను ఆహ్వానింపకుండుట ఉచితముగా లేదు. దక్షుడు తనకుమార్తెలను అందఱినీ పిలిచినాడు. నాయెడగల కోపమువలన నిన్ను మాత్రము పిలువ లేదు. ఒకానొకప్పుడు బ్రహ్మసభలో నాయందు మీ తండ్రి అప్రసన్నుడాయెను అందువలన ఇప్పుడుగూడ నన్ను అవమానించుచున్నాడు. భవానీ! ఆహ్వానింపకుండ వెళ్లినచో మనఆత్మగౌరవము, ఆదరాభిమానములు దెబ్బతినును. స్నేహితులు, యజమాని, తండ్రి, గురువు - వీరికడకు పిలువకున్నను పోవచ్చును. కాని ద్వేషించు వారి కడకు వెళ్లుట శుభము గాదు" అని శివుడామెకు అనేకవిధముల నచ్చజెప్పెను. కాని విధివశమున ఆమాటలు ఆమెచెవికి ఎక్కలేదు. పరమశివుడు మరల ఇట్లనెను. "పిలువనిపేరంటమునకుపోవుట శుభప్రదము గాదని నా అభిప్రాయము." (చౌ॥ 1-4)

దో- కహి దేఖా హర జతన బహు, రహఇ న దచ్ఛకుమారి ।
దిఏ ముఖ్య గన సంగ తబ, బిదా కీన్హ త్రిపురారి ॥ 62 ॥

దక్షకుమారిని ఆపుటకు శివుడెంత ప్రయత్నించినను సతీదేవి తనపట్టును విడువకపోవుటచే ముఖ్యగణములను వెంటనిచ్చి, ఆమెను పంపెను. (దో॥ 62)

చౌ- పితా భవన జబ గఈం భవానీ । దచ్ఛ త్రాస కాహుం న సనమానీ ॥
సాదర భలెహిం మిలీ ఏక మాతా । భగినీం మిలీం బహుత ముసుకాతా ॥ 1 ॥

దచ్ఛ న కఛు పూఛీ కుసలాతా । సతిహి బిలోకి జరే సబ గాతా ॥
సతీఁ జాఇ దేఖెఉ తబ జాగా । కతహుఁ న దీఖ సంభు కర భాగా ॥ 2 ॥
తబ చిత చఢేఉ జో సంకర కహేఊ । ప్రభు అపమాను సముఝి ఉర దహేఊ ॥
పాఛిల దుఖు న హృదయఁ అస బ్యాపా । జస యహ భయఉ మహా పరితాపా ॥ 3 ॥
జద్యపి జగ దారున దుఖ నానా । సబ తేఁ కఠిన జాతి అవమానా ॥
సముఝి సో సతిహి భయఉ అతి క్రోధా । బహు బిధి జననీఁ కీన్హ ప్రబోధా ॥ 4 ॥

సతీదేవి తండ్రియింటికి చేరగనే దక్షునికి భయపడి ఎవ్వరును ఆమెను గౌరవముతో చూడలేదు. తల్లి మాత్రమే ప్రేమతో ఆమెను సమీపించెను. చెల్లెండ్రు చిఱునవ్వులతో పరిహాసముతో పల్కరించిరి. దక్షుడు ఆమెక్షేమసమాచారములనుగూడ అడుగలేదు, సతీదేవిని చూచి, క్రోధముతో ఊగిపోయెను. సతీదేవి యజ్ఞశాలకు వెళ్ళి చూడగా అచట శివునికి అర్పించుటకై యజ్ఞభాగము కన్పింప లేదు. అప్పుడు శివుడు చేసినహెచ్చరిక ఆమెకు బోధపడెను. తనస్వామికిజరిగిన అవమానమును తెలిసికొని, ఆమెహృదయము దహించుకొని పోయెను. పతిని అవమానించుటవలన కల్గినదుఃఖము ఆమెకు పతి తనను పరిత్యజించినపుడుకూడ కలుగలేదు. ప్రపంచములో దుఃఖములనేకములున్నను తమవారిని అవమానించినప్పుడు కలిగెడిదుఃఖము భరింపరానిది. ఆలోచించినకొలదియు ఆమెకు కోపము అధికమాయెను. తల్లి ఆమెను ఊరడించుటకు చాలా ప్రయత్నించెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- సివ అపమాను న జాఇ సహి, హృదయఁ న హోఇ ప్రబోధ ।
సకల సభహి హఠి హటకి తబ, బోలీఁ బచన సక్రోధ ॥ 63 ॥

ఐనను శివునకు జరిగినఅవమానము ఆమెకు భరింపరానిదాయెను. తల్లి అనునయవాక్యములఫలితము శూన్యమాయెను. యజ్ఞకార్యక్రమమును ఆపి వేసి, యజ్ఞశాలలో ఉన్న వారిని మందలించుచు సతీదేవి ఇట్లనెను. (దో॥ 63)

చౌ- సునహు సభాసద సకల మునిందా । కహీ సునీ జిన్హ సంకర నిందా ॥
సో ఫలు తురత లహబ సబ కాహూఁ । భలీ భాఁతి పఛితాబ పితాహూఁ ॥ 1 ॥
సంత సంభు శ్రీపతి అపబాదా । సునిఅ జహాఁ తహఁ అసి మరజాదా ॥
కాటిఅ తాసు జీభ జో బసాఈ । శ్రవన మూది న త చలిఅ పరాఈ ॥ 2 ॥
జగదాతమా మహేసు పురారీ । జగత జనక సబ కే హితకారీ ॥
పితా మందమతి నిందత తేహీ । దచ్ఛ సుక్ర సంభవ యహ దేహీ ॥ 3 ॥
తజిహఉఁ తురత దేహ తెహి హేతూ । ఉర ధరి చంద్రమౌలి బృషకేతూ ॥
అస కహి జోగ అగిని తను జారా । భయఉ సకల మఖ హాహాకారా ॥ 4 ॥

"సభాసదులారా! మునులారా! వినుడు. శివుని అవమానించిన వారును, దానిని చూచి మిన్నకుండినవారును, అందఱును దానిఫలితమును వెంటనే అనుభవించెదరు. మా తండ్రికూడా తన తప్పునకు పశ్చాత్తాపపడును. సజ్జనులకును, శంకరునకును, విష్ణువునకును నింద జరిగినచోట నియమము ప్రకారము శక్తి యున్నచో ఆ నిందించినవానినాలుకను వెంటనే కోసివేయవలెను. లేదా చెవులు మూసికొని, ఆ స్థలమునుండి వెళ్లిపోవలెను.

త్రిపురారియైనపరమేశ్వరుడు జగదాత్మ, జగత్పిత, సర్వ శుభంకరుడు. మందబుద్ధి యైన నా తండ్రి అట్టి మహాదేవుని అవమానపఱచినాడు. అట్టి దక్షునివలన జన్మించినది ఈ శరీరము. కావున చంద్ర శేఖరుడు, వృషభ ధ్వజుడు ఐన పరమ శివుని ధ్యానించుచు నేను ఈ శరీరమును ఇప్పుడే త్యజించెదను" అని పల్కుచు సతీదేవి యోగాగ్నిలోతన తనువును భస్మమొనర్చెను. ఆ దృశ్యమును జూచిన సదస్యులెల్లరును 'హాహా' కారముల నొనర్చిరి. (చౌ॥ 1-4)

దో- సతీ మరను సుని సంభుగన, లగే కరన మఖ ఖీస।
జగ్య బిధంస బిలోకి భృగు, రచ్ఛా కీన్హి మునీస ॥ 64 ॥

సతీదేవి దేహత్యాగదృశ్యమును చూచి, శివునిప్రమథగణములు ఆగ్రహముతో యజ్ఞమును ధ్వంసము చేయనారంభించినవి. యజ్ఞము ధ్వంసమై పోవుట చూచి, భృగుమహర్షి దానిని రక్షించెను. (దో॥ 64)

చౌ- సమాచార సబ సంకర పాఏ। బీరభద్రు కరి కోప పఠాఏ ॥
జగ్య బిధంస జాఇ తిన్హ కీన్హా। సకల సురన్హ బిధివత ఫలు దీన్హా ॥ 1 ॥
భై జగబిదిత దచ్ఛ గతి సోఈ। జసి కఛు సంభు బిముఖ కై హోఈ ॥
యహ ఇతిహాస సకల జగ జానీ। తాతే మైఀ సంఛేప బఖానీ ॥ 2 ॥

ఈ సమాచారమునువిని శంకరుడు మిగులక్రుద్ధుడై వీరభద్రుని పంపెను. అతడు యజ్ఞమును ధ్వంసము చేయుటయే గాక అచటి దేవతలను యథోచితముగా శిక్షించెను. శివద్రోహులకు పట్టెడిగతియే దక్షునకు గూడ పట్టెను. ఈ కథ ప్రపంచములోని వారందఱును ఎఱిగినదే. కనుక ఈ వృత్తాంతము సంక్షిప్తముగా వివరింపబడినది. (చౌ॥ 1-2)

పార్వతీ జననము

సతీఀ మరత హరి సన బరు మాగా। జనమ జనమ సివ పద అనురాగా ॥
తెహి కారన హిమగిరి గృహ జాఈ। జనమీఀ పారబతీ తను పాఈ ॥ 3 ॥
జబ తేఀ ఉమా సైలగృహ జాఈఀ। సకల సిద్ధి సంపతి తహఀ ఛాఈఀ ॥
జహఀ తహఀ మునిన్హ సుఆశ్రమ కీన్హే। ఉచిత బాస హిమ భూధర దీన్హే ॥ 4 ॥

సతీదేవి దేహత్యాగముచేయుటకుముందు తాను జన్మజన్మలకును శివునిపాదపద్మములపై అనురాగమును కల్గియుండునట్లు వరమిమ్మని శ్రీహరిని ప్రార్థించెను. ఆ కారణమున ఆమె హిమవంతునిగృహములో పార్వతిగా జన్మించెను. ఆమె జన్మింపగానే ఆ ప్రదేశము సకలసిద్ధులకును, సంపదలకును నిలయమాయెను. మునులు ఆ హిమగిరియందు సుందరములైనఆశ్రమములను నిర్మించుకొనిరి. హిమవంతుడుగూడ వారికి యథోచితస్థానములను సమకూర్చెను. (చౌ॥ 3-4)

దో- సదా సుమన ఫల సహిత సబ, ద్రుమ నవ నానా జాతి।
ప్రగటీఀ సుందర సైల పర, మని ఆకర బహు భాఀతి ॥ 65 ॥

ఆ మహోన్నతదివ్యపర్వతము నానావిధఫలపుష్పభరితమై నూతనవృక్షములతో శోభిల్లు చుండెను. అనేకములైన మణులగనులుగూడ అచట వెలసెను. (దో॥ 65)

చౌ- సరితా సబ పునీత జలు బహహీఀ। ఖగ మృగ మధుప సుఖీ సబ రహహీఀ ॥
సహజ బయరు సబ జీవన్హ త్యాగా। గిరి పర సకల కరహిఀ అనురాగా ॥ 1 ॥
సోహ సైల గిరిజా గృహ ఆఏఀ। జిమి జను రామభగతి కే పాఏఀ ॥
నిత నూతన మంగల గృహ తాసూ। బ్రహ్మాదిక గావహిఀ జసు జాసూ ॥ 2 ॥

నారద సమాచార సబ పాఏ। కౌతుకహీఁ గిరి గేహ సిధాఏ ॥
సైలరాజ బడ ఆదర కీన్హా। పద పఖారి బర ఆసను దీన్హా ॥ 3 ॥
నారి సహిత ముని పద సిరు నావా। చరన సలిల సబు భవను సిఁచావా ॥
నిజ సౌభాగ్య బహుత గిరి బరనా। సుతా బోలి మేలీ ముని చరనా ॥ 4 ॥

అచటి నదులు నిర్మలజలములతో ప్రవహించుచుండెను. పక్షులు, మృగములు భ్రమరములు హాయిగా అచట తిరుగాడుచుండెను. జీవులన్నియును తమతమ సహజవైరములను విడిచి, పరస్పరప్రేమతో నివసించుచుండెను. గిరిజాదేవి జన్మించినది మొదలుకొని హిమవంతుడును శ్రీరామభక్తినిపొందినవారివలె పరమానంద భరితుడాయెను. ఆ పర్వతరాజుభవనమున ప్రతిదినము మంగళ కరములైన ఉత్సవములు జరుగుచుండెను. బ్రహ్మాదిదేవతలు హిమాలయవైభవమును పొగడుచుండిరి. నారదమహర్షి ఈ విషయమునెఱింగి, మానసోల్లాసమునకై హిమాలయమునకు చనుదెంచెను. పర్వతరాజు ఆయనను సాదరముగా అర్ఘ్యపాద్యాదులతో పూజించి, ఉన్నతాసనముపై ఆసీనుని జేసెను. ఆతడు తనభార్యతోగూడి మహర్షిపాదములకు ప్రణమిల్లెను. మునిపాదోదకములను ఇల్లంతయు చల్లించెను. తన అదృష్టమునకు సంతసించుచు హిమవంతుడు తనకుమార్తెను ఆ మహర్షి పాదములకడ నుంచెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- త్రికాలగ్య సర్బగ్య తుమ్హ, గతి సర్బత్ర తుమ్హారి।
కహహు సుతా కే దోష గున, మునిబర హృదయఁ బిచారి ॥ 66 ॥

హిమవంతుడు నారదమహామునితో ఇట్లనెను. "మహాత్మా! మీరు సర్వజ్ఞులు, త్రికాలవేదులు, సర్వలోకసంచారులు, కావున బాగుగా యోచించి, ఈ బాలిక గుణదోషములను తెల్పుడు." (దో॥ 66)

చౌ- కహ ముని బిహసి గూఢ మృదు బానీ। సుతా తుమ్హారి సకల గున ఖానీ ॥
సుందర సహజ సుసీల సయానీ। నామ ఉమా అంబికా భవానీ ॥ 1 ॥
సబ లచ్ఛన సంపన్న కుమారీ। హోఇహి సంతత పియహి పిఆరీ ॥
సదా అచల ఏహి కర అహివాతా। ఏహి తేఁ జసు పైహహిఁ పితు మాతా ॥ 2 ॥
హోఇహి పూజ్య సకల జగ మాహీఁ। ఏహి సేవత కఛు దుర్లభ నాహీఁ ॥
ఏహి కర నాము సుమిరి సంసారా। త్రియ చఢిహహిఁ పతిబ్రత అసిధారా ॥ 3 ॥
సైల సులచ్ఛన సుతా తుమ్హారీ। సునహు జె అబ అవగున దుఇ చారీ ॥
అగున అమాన మాతు పితు హీనా। ఉదాసీన సబ సంసయ ఛీనా ॥ 4 ॥

నారదుడు నవ్వి కోమలమైన వాణితో పరమరహస్యములను ఇట్లు పలికెను. "మీ కూతురు సకల సద్గుణ రాశి. సహజముగనే సౌందర్యవతి, సుశీల, వివేకవతి. ఈమెకు ఉమ, అంబిక, భవాని అనునవి పేర్లు. ఈ సుకుమారి సర్వసులక్షణ సంపన్న. ఈమె తనపతికి అత్యంతప్రేమపాత్రురాలగును. సుస్థిరమైన దాంపత్యజీవనమును అనుభవించును. తనతల్లిదండ్రులకు యశమును గూర్చును. ఈ కన్య ఈ సకల జగత్తునకు పూజ్యురాలగును. ఈమెను సేవించినవారికి దుర్లభమైనది ఏదియు ఉండదు. ఈమె నామమును స్మరించెడి స్త్రీలందఱును అసిధారావ్రతతుల్యమైన కఠోర పాతివ్రత్య జీవితమును పాటింతురు. ఓ గిరిరాజా! నీ కుమార్తె సులక్షణ. కాని

ఈమెహస్తరేఖలలో కొన్ని అవగుణములును గలవు. ఈమెకు కాబోవు భర్త నిర్గుణుడు, అభిమానములేనివాడు, తల్లిదండ్రులు లేనివాడు, ఉదాసీనుడు, సంశయహీనుడు. (చౌ॥ 1-4)

దో- జోగీ జటిల అకామ మన, నగన అమంగల బేష।
అస స్వామీ ఏహి కహఁ మిలిహి, పరీ హస్త అసి రేఖ ॥ 67 ॥

యోగి, జటాధారి, నిష్కామహృదయుడు, దిగంబరుడు, అమంగళ వేషధారి,- ఇట్టి లక్షణములుగల వాడు ఈమెకు భర్తయగునని ఈమె చేతిరేఖలు తెల్పుచున్నవి. (దో॥ 67)

చౌ- సుని ముని గిరా సత్య జియఁ జానీ। దుఖ దంపతిహి ఉమా హరషానీ ॥
నారదహూఁ యహ భేదు న జానా। దసా ఏక సముఝబ బిలగానా ॥ 1 ॥
సకల సఖీఁ గిరిజా గిరి మైనా। పులక సరీర భరే జల నైనా ॥
హోఇ న మృషా దేవరిషి భాషా। ఉమా సొ బచను హృదయఁ ధరి రాఖా ॥ 2 ॥
ఉపజేఉ సివ పద కమల సనేహూ। మిలన కఠిన మన భా సందేహూ ॥
జాని కుఅవసరు ప్రీతి దురాఈ। సఖీ ఉఛంగ బైఠీ పుని జాఈ ॥ 3 ॥
ఝూఠి న హోఇ దేవరిషి బానీ। సోచహిఁ దంపతి సఖీఁ సయానీ ॥
ఉర ధరి ధీర కహఇ గిరిరాఊ। కహహు నాథ కా కరిఅ ఉపాఊ ॥ 4 ॥

నారదుని వచనములను విని, అవి సత్యములే యగునని తలంచి, హిమవంతుడును, ఆయన భార్యయైన మైనా(మేనాదేవియు) మిగుల వగచిరి. కాని పార్వతీదేవి మాత్రము ప్రసన్నురాలైయుండెను. నారదుడు ఈ భేదమును గ్రహింపలేదు. ఏలనన బయటికి వారిస్థితి ఒకేవిధముగా కన్పించినను వారి అంతర్గతభావములు వేర్వేఱుగా నుండెను. పార్వతియు, ఆమెసఖులును, హిమవంతుడును, మైనా దేవియు అందఱును పులకితగాత్రులైరి, బాష్పాకులితనేత్రులైరి, దేవర్షిమాటలు అసత్యములు కానేరవు, అనితలచి, పార్వతీదేవి ఆ మాటలను తనమనస్సులో నిల్పుకొనెను. ఆమెకు శివపాదపద్మములపై భక్తి అంకురించెను. కాని ఆయనను కలియుట కష్టమని ఆమె తలంచెను. అది సరియైన సమయము కాదని తనప్రేమను మనస్సులోనే దాచుకొని, సఖియొడిలో చేరెను. దేవర్షివచనములు సత్యములే యగునని భావించి, హిమవంతుడు మైనాదేవి, ఆమె సఖులు మున్నగువారు మిక్కిలిచింతాక్రాంతులైరి. పర్వతరాజు ధైర్యమువహించి, కర్తవ్యమును ఉపదేశింపుడని మునీశ్వరుని అడిగెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- కహ మునీస హిమవంత సును, జో బిధి లిఖా లిలార।
దేవ దనుజ నర నాగ ముని, కోఉ న మేటనిహార ॥ 68 ॥

నారదమహర్షి పలికెను. "పర్వతరాజా! లలాటమున బ్రహ్మవ్రాసినవ్రాతను తప్పించుటకు దేవదానవులకును, మానవులకును, నాగులకును, మునులకును మఱియెవ్వరికిని సాధ్యము గాదు. (దో॥ 68)

చౌ- తదపి ఏక మైఁ కహఉఁ ఉపాఈ। హోఇ కరై జౌఁ దైఉ సహాఈ ॥
జస బరు మైఁ బరనేఉఁ తుమ్హ పాహీఁ। మిలిహి ఉమహి తస సంసయ నాహీఁ ॥ 1 ॥

జే జే బర కే దోష బఖానే । తే సబ సివ పహిఁ మైఁ అనుమానే ॥
జౌఁ బిబాహు సంకర సన హోఈ । దోషఉ గున సమ కహ సబు కోఈ ॥ 2 ॥
జౌఁ అహి సేజ సయన హరి కరహీఁ । బుధ కఛు తిన్హ కర దోషు న ధరహీఁ ॥
భాను కృసాను సర్బ రస ఖాహీఁ । తిన్హ కహఁ మంద కహత కోఉ నాహీఁ ॥ 3 ॥
సుభ అరు అసుభ సలిల సబ బహఈ । సురసరి కోఉ అపునీత న కహఈ ॥
సమరథ కహుఁ నహిఁ దోషు గోసాఈఁ । రబి పావక సురసరి కీ నాఈఁ ॥ 4 ॥

ఐనను నేనొక ఉపాయమును చెప్పెదను. దైవము అనుగ్రహించినచో కార్యసిద్ధియగును. నేను వర్ణించినవాడే ఉమకు భర్త కాగలడు. ఇందులో సందేహము లేదు. నేను చెప్పినలక్షణములన్నియు పరమశివునియందుగలవని నా ఊహ. పరమశివుడు ఈమెను పరిణయమాడినచో ఆ దోషములన్నియును గుణములే యగును. శ్రీహరి పాలసముద్రమున పాముపై పడుకొనినను బుధులు (పండితులు) దానిని దోషముగా ఎంచరు. సూర్యాగ్నులు అన్నిరకములగు రసములను గ్రహించినను వారిని ఎవ్వరును నిందింపరు. గంగా జలమున శుద్ధాశుద్ధ జలములు చేరినను గంగను అపవిత్రమైన దానినిగా ఎవ్వరును భావింపరు. శ్రీహరివలె, సూర్యాగ్నులవలె, గంగానదివలె సమర్థులగు వారికి ఎట్టి దోషములును అంటవు. (చౌ॥ 1-4)

దో- జౌఁ అస హిసిషా కరహిఁ నర, జడ బిబేక అభిమాన ।
పరహిఁ కలప భరి నరక మహుఁ, జీవ కి ఈస సమాన ॥ 69 ॥

కాని మూర్ఖుడెవ్వడైనను జ్ఞానగర్వమున గొప్పవారితో పోటీపడి అనుకరించినచో వాడు ఒకకల్పమువఱకును నరకమును అనుభవించును. జీవుడెన్నడైనను పరమాత్మతో సమానుడగునా? (దో॥ 69)

చౌ- సురసరి జల కృత బారుని జానా । కబహుఁ న సంత కరహిఁ తెహి పానా ॥
సురసరి మిలేఁ సో పావన జైసేఁ । ఈస అనీసహి అంతరు తైసేఁ ॥ 1 ॥
సంభు సహజ సమరథ భగవానా । ఎహి బిబాహఁ సబ బిధి కల్యానా ॥
దురారాధ్య పై అహహిఁ మహేసూ । ఆసుతోష పుని కిఏఁ కలేసూ ॥ 2 ॥
జౌఁ తపు కరై కుమారి తుమ్హారీ । భావిఉ మేటి సకహిఁ త్రిపురారీ ॥
జద్యపి బర అనేక జగ మాహీఁ । ఎహి కహఁ సివ తజి దూసర నాహీఁ ॥ 3 ॥
బర దాయక ప్రనతారతి భంజన । కృపాసింధు సేవక మన రంజన ॥
ఇచ్ఛిత ఫల బిను సివ అవరాధేఁ । లహిఅ న కోటి జోగ జప సాధేఁ ॥ 4 ॥

మద్యము గంగాజలముతో సిద్ధమైనదని తెలిసినను సజ్జనులు ఎవ్వరును దానిని ముట్టరు. అదేమది గంగానదిలో కలిసినప్పుడు పవిత్రమగును. అట్లే జీవేశ్వరులమధ్యగల అంతరముగూడ ఇట్టిదియేయని గ్రహింపవలెను. శివుడు సహజముగనే సర్వసమర్థుడు, భగవంతుడు: అన్ని విధముల ఈ వివాహము శుభప్రదము కాని మహాదేవుని సేవ చాలక్లిష్టమైనది. ఐనను తపస్సుచేత అతడు శ్రీఘ్రముగా సంతుష్టుడగును. నీ కుమా శివునిగూర్చి తపమాచరించినచో ఆ త్రిపురారి ఆమెకు విధిలిఖితమును గూడ తొలగించును. ప్రపంచములో 'వరుల

పెక్కుమంది కలరు. కాని శంకరుడే ఈమెకు తగినవరుడు. శివుడు వరదుడు. శరణువేడినవారి క్లేశములనుబాపువాడు. కృపాసముద్రుడు. సేవించినవారిమనస్సులను ప్రసన్నమొనర్చువాడు. పరమశివుని సేవింపనిదే కోట్ల కొలది జపయోగములవలనగూడ జనులు తమ వాంఛిత ఫలములను పొందజాలరు. (చౌ॥ 1-4)

దో- అస కహి నారద సుమిరి హరి, గిరిజహి దీన్హి అసీస।
హోఇహి యహ కల్యాన అబ, సంసయ తజహు గిరీస ॥ 70 ॥

ఈ విధముగా పలికి, నారదమహర్షి శ్రీహరిని స్మరించి, పార్వతీదేవిని ఆశీర్వదించి, "పర్వత రాజా! భయమువీడుము. అంతయు శుభమగును"- అని పలికి, వెడలిపోయెను. (దో॥ 70)

చౌ- కహి అస బ్రహ్మభవన ముని గయఊ। ఆగిల చరిత సునహు జస భయఊ ॥
పతిహి ఏకాంత పాఇ కహ మైనా। నాథ న మైఁ సముఝే ముని బైనా ॥ 1 ॥
జౌఁ ఘరు బరు కులు హోఇ అనూపా। కరిఅ బిబాహు సుతా అనురూపా ॥
న త కన్యా బరు రహఉ కుఆరీ। కంత ఉమా మమ ప్రానపిఆరీ ॥ 2 ॥
జౌఁ న మిలిహి బరు గిరిజహి జోగూ। గిరి జడ సహజ కహిహి సబు లోగూ ॥
సోఇ బిచారి పతి కరెహు బిబాహూ। జెహిఁ న బహోరి హోఇ ఉర దాహూ ॥ 3 ॥
అస కహి పరీ చరన ధరి సీసా। బోలే సహిత సనేహ గిరీసా ॥
బరు పావక ప్రగటై ససి మాహీఁ। నారద బచను అన్యథా నాహీఁ ॥ 4 ॥

యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి పలికెను. నారదుడు ఆ విధముగా చెప్పి, బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్లెను. మునీశ్వరా! తర్వాతికథను వినుడు. మేనాదేవి తనభర్తతో ఏకాంతమున ఇట్లనెను. "ప్రభూ! మహర్షి మాటలు నాకు అర్థముకాలేదు. వరుడు, అతని కులము, వంశము మనకుమార్తెకు తగినట్లున్నచో వివాహము జరిపింపుడు. లేనిచో కన్నెగానే ఉండిపోనిండు. (అయోగ్యుడైన వరునితో ఆమెపెండ్లి జరిపింప రాదు.) పార్వతి నాకు ప్రాణముతో సమానము. మనగిరిజవివాహము యోగ్యుడైనవానితో కానిచో లోకులు- "పర్వతరాజు సహజముగనే జడు(మూర్ఖు)డు" అని యందురు. దీనిని మనస్సులో పెట్టుకొని ఆమె వివాహమును నిర్ణయింపుడు. తరువాత విచారించియు ప్రయోజనము లేదు."- అని ఈ విధముగా పలికి, మేనాదేవి తనపతిపాదములకు ప్రణమిల్లెను. హిమవంతుడు ప్రేమతో ఇట్లు ప్రత్యుత్తరమునిచ్చెను "చంద్రుడు అగ్నిని విరజిమ్ముగాక. నారదుని పలుకులు అసత్యములు గావు. (చౌ॥ 1-4)

దో- ప్రియా సోచు పరిహరహు సబు, సుమిరహు శ్రీభగవాన।
పారబతిహి నిరమయఉ జెహిఁ, సోఇ కరిహి కల్యాన ॥ 71 ॥

ప్రియా! నిశ్చింతగా భగవంతుని స్మరింపుము. పార్వతిని సృష్టించినవాడే ఆమెకు శ్రేయస్సును గూర్చును. (దో॥ 71)

చౌ- అబ జౌఁ తుమ్హహి సుతా పర నేహూ। తౌ అస జాఇ సిఖావను దేహూ ॥
కరై సో తపు జెహిఁ మిలహిఁ మహేసూ। ఆన ఉపాయఁ న మిటిహి కలేసూ ॥ 1 ॥

నారద బచన సగర్భ సహేతూ । సుందర సబ గున నిధి బృషకేతూ ॥
అస బిచారి తుమ్హ తజహు అసంకా । సబహి భాఁతి సంకరు అకలంకా ॥ 2 ॥
సుని పతి బచన హరషి మన మాహీఁ । గఈ తురత ఉఠి గిరిజా పాహీఁ ॥
ఉమహి బిలోకి నయన భరె బారీ । సహిత సనేహ గోద బైఠారీ ॥ . ॥
బారహిఁ బార లేతి ఉర లాఈ । గదగద కంఠ న కఛు కహి జాఈ ॥
జగత మాతు సర్బగ్య భవానీ । మాతు సుఖద బోలీఁ మృదు బానీ ॥ 4 ॥

నీకు కుమార్తెపై ప్రేమయున్నచో శివునితో పెండ్లిజరుగుటకై తపస్సుచేయుమని ఆమెకు సూచింపుము. ఈ సమస్యనుండి బయటపడుటకు వేఱు ఉపాయము లేదు. నారదునిపలుకులు సాభిప్రాయములు, సకారణములు. శంకరుడు అతిసుందరుడు. సకలసద్గుణసంపన్నుడు. అన్ని విధముల నిష్కళంకుడు. ఈ విషయమును గ్రహించి, నీ సందేహములను వీడుము"- భర్త మాటలకు మైనాదేవి మిక్కిలి సంతసించెను. వెంటనే పార్వతియొద్దకేగెను. పార్వతిని చూచినంతనే ఆమెకన్నులు అశ్రుపూరితములు ఆయెను. ఆ గారాల బిడ్డను ప్రేమతో తనయొడిలో కూర్చుండబెట్టుకొని, పదేపదే తనగుండెలకు హత్తుకొనెను. కంఠము గద్గదమై, ఆమె యేమియు మాట్లాడలేకపోయెను. జగజ్జననియు, భవానియు, సర్వజ్ఞురాలును ఐన పార్వతి మృదుమధురముగా ఇట్లనెను.

(చౌ॥ 1-4)

పార్వతీ తపశ్చర్య

దో- సునహి మాతు మైఁ దీఖ అస, సపన సునావఉఁ తోహి ।
సుందర గౌర సుబిప్రబర, అస ఉపదేసేఉ మోహి ॥ 72 ॥

"అమ్మా! వినుము నేను గాంచిన స్వప్నవృత్తాంతమును దెల్పెదను. ఒక అందమైన తెల్లని బ్రాహ్మణోత్తముడు నాకు ఉపదేశించెను.

(దో॥ 72)

చౌ- కరహి జాఇ తపు సైలకుమారీ । నారద కహా సో సత్య బిచారీ ॥
మాతు పితహి పుని యహ మత భావా । తపు సుఖప్రద దుఖ దోష నసావా ॥ 1 ॥
తపబల రచఇ ప్రపంచు బిధాతా । తపబల బిష్ను సకల జగ త్రాతా ॥
తపబల సంభు కరహిఁ సంఘారా । తపబల సేషు ధరఇ మహిభారా ॥ 2 ॥
తప అధార సబ సృష్టి భవానీ । కరహి జాఇ తపు అస జియఁ జానీ ॥
సునత బచన బిసమిత మహతారీ । సపన సునాయఉ గిరిహి హఁకారీ ॥ 3 ॥
మాతు పితహి బహుబిధి సముఝాఈ । చలీఁ ఉమా తప హిత హరషాఈ ॥
ప్రియ పరివార పితా అరు మాతా । భఏ బికల ముఖ ఆవ న బాతా ॥ 4 ॥

"ఓ శైలకుమారీ! నారదుని పలుకులు ముమ్మాటికిని సత్యములు. తపస్సు చేయుము. నీ తల్లిదండ్రులకుగూడ ఈ మాటలు నచ్చినవి. తపస్సు సుఖప్రదమై బాధలను, పాపములను హరించును. ఈ జగత్తును బ్రహ్మ సృష్టించుటకును, విష్ణువు పాలించుటకును, శివుడు లయమొందించుటకును, శేషుడు ఈ భూభారమును మోయుటకును వారివారి తపోబలములే కారణములు. భవానీ! ఈ సమస్తసృష్టికిని తపస్సే

ఆధారము. దీనిని గ్రహించి, నీవు తపస్సు చేయుము"- ఈ మాటలు విని తల్లి, మిగులఆశ్చర్యమును పొందెను. హిమవంతునకు మేనాదేవి ఈ స్వప్నవృత్తాంతమును వినిపించెను. మాతాపితరులను అనేకవిధముల ఓదార్చి, ఉమాదేవి హర్షముతో తపస్సునకై బయలుదేరెను. ఆమెతల్లిదండ్రులు, ఇతరప్రియపరివారములు వ్యాకులచిత్తులైరి. అందఱి కంఠములును మూగ పోయెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- బేదసిరా ముని ఆఇ తబ, సబహి కహా సముఝాఇ ।
పారబతీ మహిమా సునత, రహే ప్రబోధహి పాఇ ॥ 73 ॥

వేదశిరుడను మునివచ్చి, వారినందఱిని తనసదుపదేశములతో ఊరడించెను. పార్వతీదేవి మహిమను దెలిసికొని, వారు ప్రసన్నులైరి. (దో॥ 73)

చౌ- ఉర ధరి ఉమా ప్రానపతి చరనా । జాఇ బిపిన లాగీం తపు కరనా ॥
అతి సుకుమార న తను తప జోగూ । పతి పద సుమిరి తజేఉ సబు భోగూ ॥ 1 ॥
నిత నవ చరన ఉపజ అనురాగా । బిసరీ దేహ తపహిం మను లాగా ॥
సంబత సహస మూల ఫల ఖాఏ । సాగు ఖాఇ సత బరష గవాఁఏ ॥ 2 ॥
కఛు దిన భోజను బారి బతాసా । కిఏ కఠిన కఛు దిన ఉపబాసా ॥
బెల పాతీ మహి పరఇ సుఖాఈ । తీని సహస సంబత సోఇ ఖాఈ ॥ 3 ॥
పుని పరిహరే సుఖానెఉ పరనా । ఉమహి నాము తబ భయఉ అపరనా ॥
దేఖి ఉమహి తప ఖీన సరీరా । బ్రహ్మగిరా భై గగన గభీరా ॥ 4 ॥

పార్వతీదేవి తనకు ప్రాణసదృశుడైన పరమశివునియొక్కపాదపద్మములను మనస్సునధ్యానించుచు వనమునకువెళ్లి, తపస్సును ప్రారంభించెను. ఆమెసుకుమారశరీరము తపస్సునకు తట్టుకొనలేనిదేయైనను పట్టుదలతో దీక్షబూని తపస్సును చేయసాగెను. సర్వభోగములను త్యజించెను. దినములు గడచుకొలదియు శంకరుని చరణములపై ఆమెకు భక్తి ప్రపత్తులు అతిశయించెను. తపస్సులో లీనమగుటచే ఆమెకు దేహముపై ధ్యాసయే లేకపోయెను. వేయి సంవత్సరములు కందమూల ఫలములను, వందసంవత్సరములు కేవలము ఆకులనుమాత్రమే ఆహారముగా తీసికొనుచు తపమాచరించెను. కొన్ని దినములు నీరు, గాలి మాత్రమే ఆమెకు ఆహారమాయెను. మఱికొన్ని దినములు కఠోరమైన ఉపవాసదీక్షతో గడిపెను. మూడువేల సంవత్సరములు బిల్వవృక్షములనుండి రాలి, ఎండిపోయిన ఆకులనే ఆహారముగా ఆమె స్వీకరించెను. క్రమక్రమముగా ఆ శుష్కపర్ణములను గూడ తినుట మానెను. కనుక ఆమెకు 'అపర్ణ' అను పేరు ప్రసిద్ధికెక్కెను. తపస్సువలన ఆమె శరీరము రానురాను శుష్కించిపోసాగెను. అంతట ఆకాశమునుండి గంభీరమైన బ్రహ్మవాణి వినవచ్చెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- భయఉ మనోరథ సుఫల తవ, సును గిరిరాజకుమారి ।
పరిహరు దుసహ కలేస సబ, అబ మిలిహహిం త్రిపురారి ॥ 74 ॥

"ఓ గిరి రాజకుమారీ! వినుము నీ మనోరథము సఫలమైనది. ఇంక నీ కఠోర తపస్సును మానుము. త్వరలో త్రిపురారి నీకు భర్త కాగలడు. (దో॥ 74)

చౌ- అస తపు కాహుఁ న కీన్హ భవానీ । భఏ అనేక ధీర ముని గ్యానీ ॥
అబ ఉర ధరహు బ్రహ్మ బర బానీ । సత్య సదా సంతత సుచి జానీ ॥ 1 ॥
ఆవై పితా బోలావన జబహీఁ । హఠ పరిహరి ఘర జాఏహు తబహీఁ ॥
మిలహిఁ తుమ్హహి జబ సప్త రిషీసా । జానెహు తబ ప్రమాన బాగీసా ॥ 2 ॥
సునత గిరా బిధి గగన బఖానీ । పులక గాత గిరిజా హరషానీ ॥
ఉమా చరిత సుందర మైఁ గావా । సునహు సంభు కర చరిత సుహావా ॥ 3 ॥
జబ తేఁ సతీఁ జాఇ తను త్యాగా । తబ తేఁ సివ మన భయఉ బిరాగా ॥
జపహిఁ సదా రఘునాయక నామా । జహఁ తహఁ సునహిఁ రామ గున గ్రామా ॥ 4 ॥

ఓ భవానీ! ధీరులు, మునులు, జ్ఞానులు ఎందరో కలరు. కాని ఎవ్వరును ఇట్టి ఘోరతపమును ఆచరించియుండలేదు. సర్వశ్రేష్ఠమైన ఈ బ్రహ్మవాణిని సర్వదా సత్యముగా నిర్మలమైనదానినిగా తలంచి, దీనిని నీ మనస్సులో ఉంచుకొనుము. నీ తండ్రి నిన్ను ఇంటికి రమ్మని కోరినప్పుడు నీదీక్షను మాని ఇంటికి పొమ్ము. సప్తర్షులు నిన్ను చూచుటకు వత్తురు. అప్పుడు ఈ బ్రహ్మవాణి సత్యమగును."- ఆకసమునుండివినబడిన బ్రహ్మవాణికి పార్వతీదేవి పులకించిపోయెను. (యాజ్ఞవల్క్యుడు భరద్వాజునితో పల్కుచున్నాడు) నేనింత వఱకు పార్వతీదేవి సుందర కథను దెల్పితిని. ఇప్పుడు శంకరుని పవిత్ర గాథను వినుడు. సతీదేవి తనశరీరమును త్యజించినదిమొదలుకొని శంకరునిలో వైరాగ్యము అధికమాయెను. సదా రామనామమును జపించుచు శ్రీరామునిగుణకీర్తన శ్రవణములయందే నిమగ్నుడాయెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- చిదానంద సుఖధామ సివ, బిగత మోహ మద కామ ।
బిచరహిఁ మహి ధరి హృదయఁ హరి, సకల లోక అభిరామ॥ 75 ॥

చిదానందుడు, సర్వ సుఖనిధానము, మోహ, మద, కామరహితుడైన శివుడు పరమానందప్రదుడైన శ్రీహరిని స్మరించుచు భువిపై సంచరింప సాగెను. (దో॥ 75)

చౌ- కతహుఁ మునిన్హ ఉపదేసహిఁ గ్యానా । కతహుఁ రామ గున కరహిఁ బఖానా ॥
జదపి అకామ తదపి భగవానా । భగత బిరహ దుఖ దుఖిత సుజానా ॥ 1 ॥
ఏహి బిధి గయఉ కాలు బహు బీతీ । నిత నై హోఇ రామ పద ప్రీతీ ॥
నేము ప్రేము సంకర కర దేఖా । అబిచల హృదయఁ భగతి కై రేఖా ॥ 2 ॥
ప్రగటే రాము కృతగ్య కృపాలా । రూప సీల నిధి తేజ బిసాలా ॥
బహు ప్రకార సంకరహి సరాహా । తుమ్హ బిను అస బ్రతు కో నిరబాహా ॥ 3 ॥
బహుబిధి రామ సివహి సముఝావా । పారబతీ కర జన్ము సునావా ॥
అతి పునీత గిరిజా కై కరనీ । బిస్తర సహిత కృపానిధి బరనీ ॥ 4 ॥

పరమేశ్వరుడు ఒక చోట మునీశ్వరులకు జ్ఞానోపదేశములను జేసెడి వాడు. వేఱొక తావున శ్రీరామచంద్రుని గుణగణములను గానము చేయుచుఉండెడివాడు. మహేశ్వరుడు పరమజ్ఞానియు, కామరహితుడునైనను

సతీవియోగముచే దుఃఖితుడగుచుండెను. ఈ విధముగా చాలకాలము గడిచెను. ఆయనలో రామభక్తి పెల్లుబుకుచు నిత్యనూతనమగుచుండెను. శ్రీరాముడు శివునికఠోర నియమములను, అనన్యప్రేమను, దృఢభక్తిని గ్రహించెను. కృతజ్ఞుడు, కృపాళువు, రూపశీలశోభితుడు ఐన శ్రీరామచంద్రుడు గొప్పతేజస్సుతో శివునకు ప్రత్యక్షమాయెను. ఆయన అనేకవిధముల శంకరుని స్తుతించి, "మీరు తప్ప ఈ కఠోరనియమములను ఇతరులెవ్వరు పాటింపగలరు?" అనెను. రఘురాముడు శంకరునకు పెక్కు రీతుల నచ్చజెప్పి, పార్వతీదేవిజన్మ వృత్తాంతమును ఆమె పవిత్రతపశ్చర్య గాథను వివరించెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- అబ బినతీ మమ సునహు సివ, జౌఀ మో పర నిజ నేహు।
జాఇ బిబాహహు సైలజహి, యహ మొహి మాగేఀ దేహు ॥ 76 ॥

శ్రీరాముడు శివునితో ఇట్లనెను. "నాపై మీకు భక్తియున్నచో నా ప్రార్థనను వినుడు. మీరు పార్వతిని వివాహమాడుడు. అట్లు నాకు వాగ్దానము చేయుడు." (దో॥ 76)

చౌ- కహ సివ జదపి ఉచిత అస నాహీఀ । నాథ బచన పుని మేటి న జాహీఀ ॥
సిర ధరి ఆయసు కరిఅ తుమ్హారా। పరమ ధరము యహ నాథ హమారా ॥ 1 ॥
మాతు పితా గుర ప్రభు కై బానీ । బినహిఀ బిచార కరిఅ సుభ జానీ ॥
తుమ్హ సబ భాఀతి పరమ హితకారీ । అగ్యా సిర పర నాథ తుమ్హారీ ॥ 2 ॥
ప్రభు తోషేఉ సుని సంకర బచనా । భక్తి బిబేక ధర్మ జుత రచనా ॥
కహ ప్రభు హర తుమ్హార పన రహేఉ । అబ ఉర రాఖేహు జో హమ కహేఉ ॥ 3 ॥
అంతరధాన భఏ అస భాషీ । సంకర సోఇ మూరతి ఉర రాఖీ ॥
తబహిఀ సప్తరిషి సివ పహిఀ ఆఏ। బోలే ప్రభు అతి బచన సుహాఏ ॥ 4 ॥

దీని ఉచితానుచితములమాటయెట్లున్నను మీ ఆజ్ఞ జవదాటరానిది. దానిని శిరసావహించుటయే నా పరమధర్మము. తల్లిదండ్రులు, గురువు యజమాని - మున్నగువారి ఆజ్ఞలను శుభప్రదములని భావించి, ఎట్టి ఆలోచనలను చేయక ఆచరింపవలెను. మీరు నాకు అత్యంత హితమును గూర్చువారు. మీ ఆన నాకు శిరోధార్యము." అని శివుడు పలికెను. శంకరుని భక్తిజ్ఞానధర్మనిరతినిజూచి, శ్రీరామచంద్రుడు మిక్కిలి ప్రసన్నుడాయెను. "ఓ మహేశ్వరా! మీవ్రతము సఫలమైనది. నేనునుడివిన వాక్యములను మీమనస్సులో నుంచుకొనుడు"- అని పలికి శ్రీరాముడు అంతర్ధానమాయెను. శివుడు తనహృదయములో శ్రీహరిని నిల్పుకొనియే యుండెను. ఆదేసమయమున సప్తమహర్షులు శివునికడకు ఏతెంచిరి. మహాదేవుడు మిక్కిలి మృదుమధురముగా వారితో ఇట్లనెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- పారబతీ పహిఀ జాఇ తుమ్హ, ప్రేమ పరిచ్ఛా లేహు ।
గిరిహి ప్రేరి పఠఏహు భవన, దూరి కరేహు సందేహు ॥ 77 ॥

"మీరు పార్వతికడకు వెళ్లి, ఆమె భక్తిని పరీక్షింపుడు. ఆమెతండ్రియైన హిమవంతుడు ఆమెను ఇంటికి తీసికొని వచ్చునట్లు చేయుడు. ఆమె సందేహములను నివృత్తిచేయుడు." (దో॥ 77)

చౌ-రిషిన్హ గౌరి దేఖీ తహఁ కైసీ । మూరతిమంత తపస్యా జైసీ ॥
బోలే ముని సును సైలకుమారీ । కరహు కవన కారన తపు భారీ ॥ 1 ॥
కెహి అవరాధహు కా తుమ్హ చహహూ । హమ సన సత్య మరము కిన కహహూ ॥
కహత బచన మను అతి సకుచాఈ । హఁసిహహు సుని హమారి జడతాఈ ॥ 2 ॥
మను హఠ పరా న సునఇ సిఖావా । చహత బారి పర భీతి ఉఠావా ॥
నారద కహా సత్య సోఇ జానా । బిను పంఖన్హ హమ చహహిఁ ఉడానా ॥ 3 ॥
దేఖహు ముని అబిబేకు హమారా । చాహిఅ సదా సివహి భరతారా ॥ 4 ॥

మూర్తీభవించిన తపస్సువలెనున్న పార్వతీదేవిని చూచి, సప్తమహర్షులు ఇట్లు ప్రశ్నించిరి. "ఓ పార్వతీ! ఈ ఘోరతపస్సును చేయుటకు కారణమేమి? ఎవరిని ఆరాధించుచున్నావు. నీ కోరిక యేమి? నీ మనసులోని మాటను తెల్పుము"- పార్వతీదేవి ఇట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "నామనసులోని మాటను చెప్పుటకు సంకోచించుచున్నాను. దానిని విన్నచో మీరు నా జడత్వమునకు నవ్వెదరు. నా మనస్సు ఎవ్వరి మాటలను పట్టించు కొనక, ఒకే విధముగా పట్టుదలవహించియున్నది. అది గాలిలో మేడలు కట్టుకొనుచున్నది. నారదుని మాటలను విశ్వసించి, నేను ఱెక్కలులేకుండగనే ఎగురుటకు ప్రయత్నించుచున్నాను. ఋషులారా! నా అవివేకమును గమనింపుడు. నేను పరమేశ్వరుని పతిగా పొంద దలచితిని. (చౌ॥ 1-4)

దో- సునత బచన బిహసే రిషయ, గిరిసంభవ తవ దేహ ।
నారద కర ఉపదేసు సుని, కహహు బసెఉ కిసు గేహ ॥ 78 ॥

ఈ మాటలను వినగానే ఋషులు నవ్వి ఇట్లు పలికిరి. "నీవు శైలజవు. నీ శరీరము పర్వత సంభవమేగదా! నారదుని ఉపదేశమును విన్నవారి కాపురము ఏది నిలబడినది? చెప్పుము. (దో॥ 78)

చౌ- దచ్ఛసుతన్హ ఉపదేసెన్హి జాఈ । తిన్హ ఫిరి భవను న దేఖా ఆఈ ॥
చిత్రకేతు కర ఘరు ఉన ఘాలా । కనకకసిపు కర పుని అస హాలా ॥ 1 ॥
నారద సిఖ జె సునహిఁ నర నారీ । అవసి హోహిఁ తజి భవను భిఖారీ ॥
మన కపటీ తన సజ్జన చీన్హా । ఆపు సరిస సబహీ చహ కీన్హా ॥ 2 ॥
తెహి కేఁ బచన మాని బిస్వాసా । తుమ్హ చాహహు పతి సహజ ఉదాసా ॥
నిర్గున నిలజ కుబేష కపాలీ । అకుల అగేహ దిగంబర బ్యాలీ ॥ 3 ॥
కహహు కవన సుఖు అస బరు పాఏఁ । భల భూలిహు ఠగ కే బౌరాఏఁ ॥
పంచ కహేఁ సివఁ సతీ బిబాహీ । పుని అవడేరి మరాఏన్హి తాహీ ॥ 4 ॥

నారదుడు దక్షకుమారులకు ఉపదేశములనిచ్చెను. వారు మఱల ఇంటిముఖమే చూడలేదు. చిత్రకేతుకుటుంబముగూడ నారదునివలననే చిక్కులపాలాయెను. హిరణ్యకశిపునిపరిస్థితియు అట్లేఐనది. నారదుని ఉపదేశములను విన్న స్త్రీపురుషులెవ్వరైనను ఇల్లు-వాకిలి వదలి, బిచ్చగాండ్రు కావలసినదే. ఆయనకు శరీరముపైన మాత్రమే సజ్జనలక్షణములు, కాని మనస్సులో కపటము. అతడు ఇతరులను గూడ తనవలెనే చేయనిచ్ఛగించును.

ఆయన మాటలను విశ్వసించుచు నీవు శివుని నీభర్తగా పొందగోరు చున్నావు. శంకరుడు సహజముగా ఉదాసీనుడు, గుణహీనుడు, లజ్జారహితుడు, వికృతవేషధారి, కపాలధారి, కులము, గృహము లేనివాడు, దిగంబరుడు, సర్పములను భూషణములుగా ధరించినవాడు. ఇట్టి వరుని పెండ్లియాడి, నీవేమి సుఖపడగలవు? నీవు ఆ నారదునిమాయమాటలకు మోసపోయితివి. ఈశ్వరుడు పరులమాటలను విని, సతీదేవిని పరిణయమాడెను. తరువాత ఆమెను పరిత్యజించి, ఆమె దేహత్యాగమునకు కారణమాయెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- అబ సుఖ సోవత సోచు నహిఁ, భీఖ మాగి భవ ఖాహిఁ।
సహజ ఏకాకిన్హ కే భవన, కబహుఁ కి నారి ఖటాహిఁ ॥ 79 ॥

ఇప్పుడు శివుడు నిశ్చింతగా హాయిగా నిద్రించుచున్నాడు. బిచ్చమెత్తుకొని జీవించు చున్నాడు. అట్టి ఏకాకికడ ఏ స్త్రీయైనను సుఖముగా జీవింపగలదా? (దో॥ 79)

చౌ- అజహూఁ మానహు కహా హమారా । హమ తుమ్హ కహుఁ బరు నీక బిచారా ॥
అతి సుందర సుచి సుఖద సుసీలా । గావహిఁ బేద జాసు జస లీలా ॥ 1 ॥
దూషన రహిత సకల గున రాసీ । శ్రీపతి పుర బైకుంఠ నివాసీ ॥
అస బరు తుమ్హహి మిలాఉబ ఆనీ । సునత బిహసి కహ బచన భవానీ ॥ 2 ॥
సత్య కహేహు గిరిభవ తను ఏహా । హఠ న ఛూట ఛూటై బరు దేహా ॥
కనకఉ పుని పషాన తేఁ హోఈ । జారేహుఁ సహజు న పరిహర సోఈ ॥ 3 ॥
నారద బచన న మైఁ పరిహరఊఁ । బసఉ భవను ఉజరఉ నహిఁ డరఊఁ ॥
గుర కేఁ బచన ప్రతీతి న జేహీ । సపనేహుఁ సుగమ న సుఖ సిధి తేహీ ॥ 4 ॥

ఇప్పటికైనను మామాటలను వినుము. నీకొఱకు మేము ఒక మంచివరుని వెదకినాము. అతడు సుందరుడు, పవిత్రుడు, సుఖప్రదుడు, సుశీలుడు. అతని వైభవమును, లీలలను వేదములు గూడ ప్రస్తుతించును. అతడు దోషరహితుడు, సద్గుణరాశి, లక్ష్మీపతి, వైకుంఠవాసుడు, అట్టి వరునితో నీకు వివాహము జరిపింపగలము."- ఈ మాటలను వినగానే భవాని నవ్వి ఇట్లనెను. "మీరు వచించినది సత్యమే. ఈ శరీరము శైలజమే. శరీరము పోయినను హఠముమాత్రము పోదు. బంగారముగూడ రాళ్ల నుండియే జనించును. దానిని నిప్పులలో కాల్చినను దానిస్వభావము మారదు. నేను నారదునిమాటలను విస్మరింపను. నా కాపురము కలకలలాడనిండు లేక పాడుబడనిండు. దానికి నేను భయపడను. గురు వచనములమీద విశ్వాసము లేని వారు కలలోనైనను సుఖమును, జయమును పొందజాలరు. (చౌ॥ 1-4)

దో- మహాదేవ అవగున భవన, బిష్ను సకల గున ధామ ।
జెహి కర మను రమ జాహి సన, తెహి తేహీ సన కామ ॥ 80 ॥

మహాదేవుడు దోషములకు నిలయమే కావచ్చును. విష్ణువు సకలసద్గుణ నిధానమే కావచ్చును. కాని మనసు ఎవరియందు లగ్నమగునో వారినే అది కోరుకొనును. (దో॥ 80)

చౌ- జౌఁ తుమ్హ మిలతేహు ప్రథము మునీసా । సునతిఉఁ సిఖ తుమ్హారి ధరి సీసా ॥
అబ మైఁ జన్మ సంభు హిత హారా । కో గున దూషన కరై బిచారా ॥ 1 ॥
జౌఁ తుమ్హరే హఠ హృదయఁ బిసేషీ । రహి న జాఇ బిను కిఏఁ బరేషీ ॥
తౌ కౌతుకిఅన్హ ఆలసు నాహీఁ । బర కన్యా అనేక జగ మాహీఁ ॥ 2 ॥
జన్మ కోటి లగి రగర హమారీ । బరఉఁ సంభు న త రహఉఁ కుఆరీ ॥
తజఉఁ న నారద కర ఉపదేసూ । ఆపు కహహిఁ సత బార మహేసూ ॥ 3 ॥
మైఁ పా పరఉఁ కహఇ జగదంబా । తుమ్హ గృహ గవనహు భయఉ బిలంబా ॥
దేఖి ప్రేము బోలే ముని గ్యానీ । జయ జయ జగదంబికే భవానీ ॥ 4 ॥

ఓ మునీశ్వరులారా! ఒక వేళమీరు ముందుగనే కలిసియున్నచో మీయుపదేశమునే శిరసావహించి యుండెడి దాననేమో? కాని ఇప్పుడు నా జీవితము ఈశ్వరార్పితమైనది. ఇంక గుణదోషములను ఎవరు విచారింతురు? ఒకవేళ మీకు వివాహమహోత్సవములు జరిపి, ఆనందించుటకు ఆసక్తికలదేని లోకములో కన్యలకు, వరులకు కొదువలేదు. ఇట్టి వినోదములతో కాలముగడుపువారికి అలసటయే యుండదు. కోట్లకొలది జన్మలనెత్తి యైనను నేను పరమశివునే భర్తగా పొందెదను. లేదా కన్యగానే మిగిలిపోయెదను. ఆ శంకరుడే స్వయముగా వచ్చి, వందసార్లు చెప్పినను నారదునిఉపదేశమును నేను ఉల్లంఘింపను. మీకు నమస్కరించెదను. దయచేసి మీరు మీఇండ్లకుచనుడు. ఇప్పటికే ఆలస్యమైనది"- అని పలికెను. మునులు పార్వతీదేవిభక్తివిశ్వాసములను గాంచి, "ఓ భవానీ! జగదంబా! నీకు జయమగుగాక" అని పలికిరి. (చౌ॥ 1-4)

దో- తుమ్హ మాయా భగవాన సివ, సకల జగత పితు మాతు ।
నాఇ చరన సిర ముని చలే, పుని పుని హరషత గాతు ॥ 81 ॥

"పరమశివుడు భగవంతుడు. నీవు మాయవు. మీరు ఇరువురును జగత్తునకు మాతాపితరులు." అని పలికి మునీశ్వరులు పార్వతీదేవిపాదములకు ప్రణమిల్లి, పులకితగాత్రులై వెళ్లిపోయిరి. (దో॥ 81)

చౌ- జాఇ మునిన్హ హిమవంతు పఠాఏ । కరి బినతీ గిరజహిఁ గృహ ల్యాఏ ॥
బహురి సప్తరిషి సివ పహిఁ జాఈ । కథా ఉమా కై సకల సునాఈ ॥ 1 ॥
భఏ మగన సివ సునత సనేహా । హరషి సప్తరిషి గవనే గేహా ॥
మను థిర కరి తబ సంభు సుజానా । లగే కరన రఘునాయక ధ్యానా ॥ 2 ॥
తారకు అసుర భయఉ తేహి కాలా । భుజ ప్రతాప బల తేజ బిసాలా ॥
తేహిఁ సబ లోక లోకపతి జీతే । భఏ దేవ సుఖ సంపతి రీతే ॥ 3 ॥
అజర అమర సో జీతి న జాఈ । హారే సుర కరి బిబిధ లరాఈ ॥
తబ బిరంచి సన జాఇ పుకారే । దేఖే బిధి సబ దేవ దుఖారే ॥ 4 ॥

అక్కడినుండి సప్తర్షులు హిమవంతునికడకేగి, ఆయనను పార్వతీదేవియొద్దకు పంపగా అతడామెను ఇంటికి పిలుచుకొనివచ్చెను. పిదప మహర్షులు శివునియొద్దకు వెళ్లి, ఉమాదేవివృత్తాంతమును అంతయు వినిపించిరి.

పార్వతీదేవిప్రేమనుగూర్చి వినిన శివుని మనస్సు ఆనందమగ్నమాయెను. సప్తర్షులు, సంతోషించి, తమతమనివాసములకు చేరిరి. పిమ్మట మహాజ్ఞానియైన శివుడు తన మనస్సును స్థిరపఱచుకొని, శ్రీరఘునాథునిధ్యానములో మునిగెను. ఆ కాలమున 'తారకుడు' అను రాక్షసుడు తనభుజబలప్రతాపతేజస్సులచే సకలలోకములను, లోకపాలకులను జయించెను. దేవతలు తమసుఖసంపదలను కోల్పోయిరి. బ్రహ్మయిచ్చిన వరములకారణముగ ఆ తారకాసురుడు జరా మరణములు లేనివాడు. కనుక వానిని జయించుట అసాధ్యము. దేవతలు వానితో యుద్ధమొనర్చి పరాజితులైరి. వారు బ్రహ్మదేవునితో మొఱపెట్టుకొనిరి. బ్రహ్మదేవుడు దేవతలు దుఃఖితులగుట గాంచెను. (చౌ॥ 1-4)

దో- సబ సన కహా బుఝాఇ బిధి, దనుజ నిధన తబ హోఇ ।
సంభు సుక్ర సంభూత సుత, ఏహి జీతఇ రన సోఇ ॥ 82 ॥

వారిని బ్రహ్మ ఓదార్చి, శివాంశసంభూతుడే యుద్ధమున ఈ రాక్షసుని ఓడించి, చంపగలడని పలికెను. (దో॥ 82)

చౌ- మోర కహా సుని కరహు ఉపాఈ । హోఇహి ఈస్వర కరిహి సహాఈ ॥
సతీఀ జో తజీ దచ్ఛ మఖ దేహా । జనమీ జాఇ హిమాచల గేహా ॥ 1 ॥
తేహిఀ తపు కీన్హ సంభు పతి లాగీ । సివ సమాధి బైఠే సబు త్యాగీ ॥
జదపి అహఇ అసమంజస భారీ । తదపి బాత ఏక సునహు హమారీ ॥ 2 ॥
పఠవహు కాము జాఇ సివ పాహీఀ । కరై ఛోభు సంకర మన మాహీఀ ॥
తబ హమ జాఇ సివహి సిర నాఈ । కరవాఉబ బిబాహు బరిఆఈ ॥ 3 ॥
ఏహి బిధి భలేహిఀ దేవహిత హోఈ । మత అతి నీక కహఇ సబు కోఈ ॥
అస్తుతి సురన్హ కీన్హి అతి హేతూ । ప్రగటేఉ బిషమబాన ఝషకేతూ ॥ 4 ॥

బ్రహ్మ మఱియును ఇట్లు చెప్పెను. "నేను చెప్పినది విని, దానిని ఆచరింపుడు. భగవంతుడు మీకు మేలుచేయును. మనపథకము సఫలమగును. దక్షుని యజ్ఞములో ప్రాణత్యాగమొనర్చిన సతీదేవి మఱల హిమవంతునికూతురుగా జన్మించినది. ఆమె శంకరుని వివాహమాడుటకు తపమును ఆచరించినది. కాని శివుడు సర్వసంగపరిత్యాగియై ధ్యానమగ్నుడై యున్నాడు. సమంజసము కాకపోయినను నేను చెప్పెడి ఉపాయమును వినుడు. మీరు వెళ్లి, శివునికడకు మన్మథుని పంపుడు. అతడు శివునకు మనోవికారములను కల్గించును. దానివలన శివునకు తపోభంగము కలుగును. పిమ్మట మనము అచ్చటికి వెళ్లి, శివుని ప్రార్థించి, పార్వతితో ఆయనకు వివాహము జరుగునట్లు చూతము. దేవతలను రక్షించుటకు ఇది యొక్కటే మార్గము." బ్రహ్మమాటలకు దేవతలందఱును సంతసించిరి. భక్తితో స్తుతింపగా పంచబాణుడు, మీనకేతనుడు ఐన మన్మథుడు వారికి ప్రత్యక్షమాయెను. (చౌ॥ 1-4)

కామదహనము

దో- సురన్హ కహీ నిజ బిపతి సబ, సుని మన కీన్హ బిచార ।
సంభు బిరోధ న కుసల మోహి, బిహసి కహేఉ అస మార ॥ 83 ॥

దేవతలు మదనునితో తమ ఆపదను గూర్చి విన్నవించిరి. వారిమాటలు విని, అతడు నవ్వి, శివునితో వైరము నాకు శుభముగాదు. (దో॥ 83)

చౌ-తదపి కరబ మైం కాజు తుమ్హారా । శ్రుతి కహ పరమ ధరమ ఉపకారా ॥
పర హిత లాగి తజఇ జో దేహీ । సంతత సంత ప్రసంసహిం తేహీ ॥ 1 ॥
అస కహి చలెఉ సబహి సిరు నాఈ । సుమన ధనుష కర సహిత సహాఈ ॥
చలత మార అస హృదయం బిచారా । సివ బిరోధ ధ్రువ మరను హమారా ॥ 2 ॥
తబ ఆపన ప్రభాఉ బిస్తారా । నిజ బస కీన్హ సకల సంసారా ॥
కోపెఉ జబహిం బారిచరకేతూ । ఛన మహుం మిటే సకల శ్రుతి సేతూ ॥ 3 ॥
బ్రహ్మచర్జ బ్రత సంజమ నానా । ధీరజ ధరమ గ్యాన బిగ్యానా ॥
సదాచార జప జోగ బిరాగా । సభయ బిబేక కటకు సబు భాగా ॥ 4 ॥

ఐనను నేను మీకు సహాయపడెదను. పరోపకారమే పరమ ధర్మమని వేదములు చెప్పుచున్నవి. ఇతరులమేలుకొఱకు ప్రాణములను సైతము అర్పించువారిని సజ్జనులు మెచ్చుకొందురు. ఇట్లు పలికి అందరికిని నమస్కరించి, మన్మథుడు తనధనుస్సును, పుష్పబాణములను ధరించి, వసంతుడు మొదలగు వారితో కార్యసాధనకై బయలుదేఱెను. "శివునితో వైరమువలన తనకు మరణము నిశ్చయము"- అని మనస్సులో అతడు తలపోసెను. తనప్రభావమును విస్తరింప జేసెను. సమస్తప్రపంచమును తనవశము చేసికొనెను. ఈ మత్స్యధ్వజుడు విజృంభింపగానే వేదమర్యాదలన్నియును అడుగంటెను. బ్రహ్మచర్యము, వ్రతములు, సంయమములు, ధైర్యము, ధర్మము, జ్ఞానము, విజ్ఞానము, సదాచారము, జపయోగవైరాగ్యములు మొదలగు వివేకవాహినులు అచట నిలువలేక పలాయనము చిత్తగించెను. (చౌ॥ 1-4)

ఛం-భాగెఉ బిబేకు సహాయ సహిత సో సుభట సంజుగ మహి మురే ।
సదగ్రంథ పర్బత కందరన్హి మహుం జాఇ తెహి అవసర దురే ॥
హోనిహార కా కరతార కో రఖవార జగ ఖరభరు పరా ।
దుఇ మాథ కెహి రతినాథ జెహి కహుం కోపి కర ధను సరు ధరా ॥

వివేకము తనసహాయకులతోపాటు పాఱిపోయెను. వివేకయోధులు రణభూమినుండి పలాయితులై సద్గ్రంథరూపములలో పర్వతగుహలలో దాగికొనిరి. ప్రపంచములో అల్లకల్లోలములు చెలరేగినవి. కొందఱు ఇట్లు చెప్పుచుండిరి- "భగవంతుడా! ఏమికానున్నది? మనకు రక్షకుడెవ్వరు? మన్మథుడు తన ధనుర్బాణములను ఎక్కుపెట్టిన ఆ రెండు తలల అసాధారణ వ్యక్తి (శూలధారి) ఎవరు? (ఛంద్)

దో- జే సజీవ జగ అచర చర, నారి పురుష అస నామ ।
తే నిజ నిజ మరజాద తజి, భఏ సకల బస కామ ॥ 84 ॥

ప్రపంచములోని స్త్రీపురుషప్రకృతులైన చరాచరజీవులన్నియును తమ జీవన మర్యాదలను విస్మరించి, కామమునకు బానిసలైనవి. (దో॥ 84)

చౌ- సబ కే హృదయఁ మదన అభిలాషా । లతా నిహారి నవహిఁ తరు సాఖా ॥
నదీఁ ఉమగి అంబుధి కహుఁ ధాఈఁ । సంగమ కరహిఁ తలావ తలాఈఁ ॥ 1 ॥
జహఁ అసి దసా జడన్హ కై బరనీ । కో కహి సకఇ సచేతన కరనీ ॥
పసు పచ్ఛీ నభ జల థలచారీ । భఏ కామబస సమయ బిసారీ ॥ 2 ॥
మదన అంధ బ్యాకుల సబ లోకా । నిసి దిను నహిఁ అవలోకహిఁ కోకా ॥
దేవ దనుజ నర కిన్నర బ్యాలా । ప్రేత పిసాచ భూత బేతాలా ॥ 3 ॥
ఇన్హ కై దసా న కహేఉఁ బఖానీ । సదా కామ కే చేరే జానీ ॥
సిద్ధ బిరక్త మహాముని జోగీ । తేపి కామబస భఏ బియోగీ ॥ 4 ॥

అందఱిహృదయములలో కామక్రీడాభిలాష జనించెను. లతలను జూచి, చెట్లశాఖలు వంగెను. నదులుప్పొంగి సముద్రుని జేరుటకు పరుగులు తీసెను. సరస్సులు, కుంటలుగూడ సంగమించెను. అచేతనముల స్థితియే యిట్లుండగా ఇక చేతనములసంగతి చెప్పనేల? ఆకాశమునను, నేలపైనను, నీటిలోను ఉండు పశుపక్ష్యాదులు కాలనియమములనుగూడ పాటింపక కామమునకు వశమాయెను. జనులందఱును కామాంధులైరి. చక్రవాకములకు దివారాత్రములవిచక్షణ లేకపోయెను. దేవతలు, దైత్యులు, మానవులు, కిన్నరులు, నాగులు, భూత బేతాళపిశాచాదులు సహజముగా కామమునకు దాసులు. వీరిని గూర్చి చెప్పవలసిన పనియేలేదు కాని సిద్ధులు, విరక్తులు, మహామునులు, యోగులును కామవికారములకు బానిసలై, నియమములకు నీళ్లువదలి, విరహములను అనుభవించిరి. (చౌ॥)

ఛం-భఏ కామబస జోగీస తాపస పావఁరన్హి కీ కో కహై ।
దేఖహిఁ చరాచర నారిమయ జే బ్రహ్మమయ దేఖత రహే ॥
అబలా బిలోకహిఁ పురుషమయ జగు పురుష సబ అబలామయం ।
దుఇ దండ భరి బ్రహ్మాండ భీతర కామకృత కౌతుక అయం ॥

యోగీశ్వరులును, తపస్వినులును కామాతురులైనప్పుడు ఇక పామరులసంగతి చెప్పనేల? సమస్త చరాచరజగత్తును బ్రహ్మమయముగా భావించువారుగూడ దానిని స్త్రీమయముగా చూచుచుండిరి. జగత్తు స్త్రీలకు పురుషమయముగాను, పురుషులకు స్త్రీమయముగాను గోచరించుచుండెను. కామునిలీలలు బ్రహ్మాండమంతటను రెండు గడియల పాటు విజృంభించెను. (ఛం॥)

సో- ధరీ న కాహూఁ ధీర, సబ కే మన మనసిజ హరే ।
జే రాఖే రఘుబీర, తే ఉబరే తెహి కాల మహుఁ ॥ 85 ॥

మనోధైర్యము ఎవ్వరికిని లేకపోయెను. అందఱిమనస్సులను మన్మథుడు దోచివేసెను. శ్రీరఘునాథునిరక్షణలో ఉన్నవారు మాత్రమే నిగ్రహముతో నిలిచియుండిరి. (సో॥ 85)

చౌ- ఉభయ ఘరీ అస కౌతుక భయఊ । జౌ లగి కాము సంభు పహిఁ గయఊ ॥
సివహి బిలోకి ససంకేఉ మారూ । భయఉ జథాథితి సబు సంసారూ ॥ 1 ॥

భఏ తురత సబ జీవ సుఖారే। జిమి మద ఉతరి గఏఁ మతవారే ॥
రుద్రహి దేఖి మదన భయ మానా। దురాధరష దుర్గమ భగవానా ॥ 2 ॥
ఫిరత లాజ కఛు కరి నహిఁ జాఈ। మరను ఠాని మన రచేసి ఉపాఈ ॥
ప్రగటేసి తురత రుచిర రితురాజా। కుసుమిత నవ తరు రాజి బిరాజా ॥ 3 ॥
బన ఉపబన బాపికా తడాగా। పరమ సుభగ సబ దిసా బిభాగా ॥
జహఁ తహఁ జను ఉమగత అనురాగా। దేఖి ముఏహుఁ మన మనసిజ జాగా ॥ 4 ॥

మన్మథుడు శివుని సమీపించునంతవఱకు ఈ లీలలు కొనసాగుచునే యుండెను. శివుని జాడగనే మన్మథుడు గడగడవణకసాగెను. వెంటనే ప్రపంచము తనయథాస్థితిని పొందెను. త్రాగినవాడు మత్తువీడినంతనే శాంతిని అనుభవించునట్లు జీవులందఱును ప్రశాంతతను పొందిరి. దుర్జయుడును, దుర్గముడును, భగవానుడును, (షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడును) ఐన రుద్రుని జూచి, మన్మథుడు భీతిల్లెను. వెనుకకు మఱలిపోవుట సిగ్గుచేటు, ముందుకు పోజాలడు. (ముందు నూయి, వెనుక గొయ్యి) తనకు మరణము నిశ్చయమని తలంచి, అతడు ఒకయుక్తిని పన్నెను. వెంటనే వసంత ఋతువును ప్రేరేపించెను. వృక్షములన్నియును చిగిర్చి, పుష్పశోభితములాయెను. వనములును, ఉపవనములును బావులును, చెఱువులును, ప్రకృతియు ప్రేమమయములై కనబడెను. ఈ దృశ్యము, ప్రేతాత్మలనుగూడ కామ వశములుగా జేసెను. (చౌ॥ 1-4)

ఛం-జాగఇ మనోభవ ముఏహుఁ మన బన సుభగతా న పరై కహీ।
సీతల సుగంధ సుమంద మారుత మదన అనల సఖా సహీ ॥
బికసే సరన్హి బహు కంజ గుంజత పుంజ మంజుల మధుకరా।
కలహంస పిక సుక సరస రవ కరి గాన నాచహిఁ అపఛరా ॥

మృతులకుగూడ కాముడు జాగృతిగూర్చెను. వనసౌందర్యములు వర్ణనాతీతములయ్యెను. శీతలసుగంధిలమందపవనములు కామాగ్నిని ప్రజ్వలింప జేసెను. సరోవరములలో కమలములు శోభలను వెదజల్లెను. వాటిపై జేరిన అందమైన తుమ్మెదలు రొదచేయసాగెను. కలహంసలు, కోకిలలు, చిలుకలు మధుర గానములను వినిపించెను. అప్సరసలు మధురసంగీతములతో అద్భుతనాట్యములను ప్రదర్శించిరి. (ఛం॥)

దో- సకల కలా కరి కోటి బిధి, హారేఉ సేన సమేత।
చలీ న అచల సమాధి సివ, కోపేఉ హృదయనికేత ॥ 86 ॥

మన్మథుడు తనపరివారములతోగూడ అనేకములైన ఉపాయములను పన్నెను. కాని శివునితపస్సమాధి చెక్కుచెదరలేదు- మదనునికి కోపము హెచ్చాయెను. (దో॥ 86)

చౌ- దేఖి రసాల బిటప బర సాఖా। తేహి పర చఢేఉ మదను మన మాఖా ॥
సుమన చాప నిజ సర సంధానే। అతి రిస తాకి శ్రవన లగి తానే ॥ 1 ॥
ఛాడే బిషమ బిసిఖ ఉర లాగే। ఛూటి సమాధి సంభు తబ జాగే ॥
భయఉ ఈస మన ఛోభు బిసేషీ। నయన ఉఘారి సకల దిసి దేఖీ ॥ 2 ॥

సౌరభ పల్లవ మదను బిలోకా । భయఉ కోపు కంపెఉ త్రైలోకా ॥
తబ సివఁ తీసర నయన ఉఘారా। చితవత కాము భయఉ జరి ఛారా ॥ 3 ॥
హాహాకార భయఉ జగ భారీ । డరపే సుర భఏ అసుర సుఖారీ ॥
సముఝి కామసుఖు సోచహిఁ భోగీ । భఏ అకంటక సాధక జోగీ ॥ 4 ॥

అతడు అందమైన ఒకమామిడికొమ్మనెక్కి, తనపుష్పధనుస్సునందు పూలబాణములను సంధించెను. ఆకర్ణాంతముగా లాగి అతడు తనతీక్ష్ణమైన పుష్పబాణములను ఐదింటిని ఒకేసారి వదలెను. అవి వేరుగా శివుని హృదయమున గ్రుచ్చుకొనెను. శివునిసమాధి చెదరిపోయెను. మనస్సు క్షోభించెను. పరమేశ్వరుడు కనులు తెఱచి, నలువైపులను చూచెను. మామిడిచెట్టుపై ఆకులలో దాగియున్నమన్మథుని చూడగనే శివుడు క్రుద్ధుడాయెను. ముల్లోకములును కంపించెను. మూడవకంటిని తెఱవగనే మన్మథుడు మసియైపోయెను. విశ్వమునందంతటను హాహాకారములు మిన్నుముట్టెను. దేవతలు భయకంపితులైరి. దైత్యులు సంతసించిరి. విషయలోలురు కామసుఖములను స్మరించుకొనుచు చింతించిరి. యోగసాధకులు నిష్కంటకులైరి. (చౌ॥ 1-4)

ఛం-జోగీ అకంటక భఏ పతి గతి సునత రతి మురుఛిత భఈ ।
రోదతి బదతి బహు భాఁతి కరునా కరతి సంకర పహిఁ గఈ ॥
అతి ప్రేమ కరి బినతీ బిబిధ బిధి జోరి కర సన్ముఖ రహీ ।
ప్రభు ఆసుతోష కృపాల సివ అబలా నిరఖి బోలే సహీ ॥

యోగులు నిష్కంటకులైరి. కాని మన్మథునిపత్ని రతీదేవి తన భర్తమరణవార్త విని మూర్ఛిల్లెను. ఆమె శోకవిహ్వలయై శివునిసన్నిధికి ఏతెంచి, పరిపరివిధముల ప్రార్థించుచు ఆయనయెదుట నిలబడెను. నిస్సహాయస్థితిలోనున్న ఆమెను జూచి, జాలిగొని కరుణాళువు ఐన పరమశివుడు ఇట్లు పలికెను. (ఛం॥)

దో- అబ తేఁ రతి తవ నాథ కర, హోఇహి నాము అనంగు ।
బిను బపు బ్యాపిహి సబహి పుని, సును నిజ మిలన ప్రసంగు ॥ 87 ॥

ఓ రతీ! నేటినుండి నీ భర్త 'అనంగుడు' అనబడును. దేహము లేకున్నను అందఱిని వ్యాకుల పఱచును. నీ భర్తను పొందెడి మార్గమును వినుము. (దో॥ 87)

చౌ- జబ జదుబంస కృష్న అవతారా । హోఇహి హరన మహా మహిభారా ॥
కృష్న తనయ హోఇహి పతి తోరా । బచను అన్యథా హోఇ న మోరా ॥ 1 ॥
రతి గవనీ సుని సంకర బానీ । కథా అపర అబ కహఉఁ బఖానీ ॥
దేవన్హ సమాచార సబ పాఏ । బ్రహ్మాదిక బైకుంఠ సిధాఏ ॥ 2 ॥
సబ సుర బిష్ను బిరంచి సమేతా । గఏ జహాఁ సివ కృపానికేతా ॥
పృథక పృథక తిన్హ కీన్హి ప్రసంసా । భఏ ప్రసన్న చంద్ర అవతంసా ॥ 3 ॥
బోలే కృపాసింధు బృషకేతూ । కహహు అమర ఆఏ కెహి హేతూ ॥
కహ బిధి తుమ్హ ప్రభు అంతరజామీ । తదపి భగతి బస బినవఉఁ స్వామీ ॥ 4 ॥

పృథ్వీభారమును బాపుటకు శ్రీహరి యదువంశమున శ్రీకృష్ణుడుగా అవతరించును. అప్పుడే నీభర్త ఆయనకు ప్రద్యుమ్నుడనుపేర కుమారుడుగా జన్మించును. నాపలుకులు సత్యములు. శివునిమాటలు విని రతీదేవి వెడలి పోయెను. ఇప్పుడు మఱియొక కథను వినిపించెదను. బ్రహ్మాదిదేవతలు ఈ సమాచారమును విని నేరుగా వైకుంఠమునకు చేరిరి. పిమ్మట విష్ణువు వారిని వెంటబెట్టుకొని పరమేశ్వరునిసన్నిధికి చేరెను. వారు చంద్రశేఖరుని పెక్కువిధముల ప్రస్తుతించిరి. దయాళువైన పరమశివుడు ప్రసన్నుడై "దేవతలారా! మీరాకకు కారణమేమి? అని యడిగెను. బ్రహ్మ "ఓ ప్రభూ ఓ అంతర్యామీ! దయతో మామనవిని ఆలకింపుడు. (చౌ॥ 1-4)

పార్వతీ పరమేశ్వరుల పరిణయము

దో-సకల సురన్హ కే హృదయఁ అస, సంకర పరమ ఉఛాహు।
నిజ నయనన్హి దేఖా చహహిఁ, నాథ తుమ్హార బిబాహు ॥ 88 ॥

బ్రహ్మ పల్కెను. "స్వామీ! దేవతలందఱిహృదయములలో ఒకేకోరిక కలదు. వారు మీవివాహమహోత్సవమును చూడ గోరుచున్నారు. (దో॥ 88)

చౌ- యహ ఉత్సవ దేఖిఅ భరి లోచన। సోఇ కఛు కరహు మదన మద మోచన ॥
కాము జారి రతి కహుఁ బరు దీన్హా। కృపాసింధు యహ అతి భల కీన్హా ॥ 1 ॥
సాసతి కరి పుని కరహిఁ పసాఊ। నాథ ప్రభున్హ కర సహజ సుభాఊ ॥
పారబతీఁ తపు కీన్హ అపారా। కరహు తాసు అబ అంగీకారా ॥ 2 ॥
సుని బిధి బినయ సముఝి ప్రభుబానీ। ఐసెఇ హోఉ కహా సుఖు మానీ ॥
తబ దేవన్హ దుందుభీఁ బజాఈఁ। బరషి సుమన జయ జయ సుర సాఈఁ ॥ 3 ॥
అవసరు జాని సప్తరిషి ఆఏ। తురతహిఁ బిధి గిరిభవన పఠాఏ ॥
ప్రథమ గఏ జహఁ రహీఁ భవానీ। బోలే మధుర బచన ఛల సానీ ॥ 4 ॥

ఓ మన్మథ గర్వాపహారీ! మీ వివాహమును మేము కనువిందుగా జూచెడి ఉపాయమును దెల్పుడు. కరుణాసాగరా! మదనుని భస్మమొనర్చినపిమ్మట రతీదేవికి వరములనిచ్చి, మేలొనగూర్చితిరి. ప్రభూ! మొదట దండించి, పిదప క్షమించుట మహాత్ముల లక్షణము. పార్వతీదేవి గొప్పతపస్సు చేసినది. దయతో ఆమెను అర్ధాంగిగా స్వీకరింపుడు- "బ్రహ్మదేవునివిజ్ఞాపనను విని, శ్రీరామునిఆజ్ఞను జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని, శివుడు ప్రసన్నుడై 'అట్లే యగుగాక' (తథాస్తు)" - అని అనుగ్రహించెను. పూలవానగురిసెను. దేవతలందఱును దుందుభులు మ్రోగించి, 'జయ జయ ధ్వానములు' చేసిరి. ఇదియే తగిన'అదను' అని భావించి, సప్తర్షులు అచటికి వచ్చిరి. బ్రహ్మ వారిని హిమవంతునికడకు పంపెను. వారు మొదట పార్వతీదేవి యొద్దకు వెళ్లి, మధురముగా వినోదవచనములను పలికిరి. (చౌ॥ 1-4)

దో- కహా హమార న సునేహు తబ, నారద కేఁ ఉపదేస।
అబ భా ఝూఠ తుమ్హార పన, జారేఉ కాము మహేస ॥ 89 ॥

"ఆ సమయమున నారదుని మాటలను పాటించి, మా పలుకులను వినక పోయితివి. ఇప్పుడు నీ ప్రతిజ్ఞ వమ్మైనది. మహాదేవుడుడిప్పుడు మన్మథునే భస్మము గావించెను. (దో॥ 89)

మాసపారాయణము - మూడవ విరామము

చౌ- సుని బోలీఁ ముసుకాఇ భవానీ। ఉచిత కహేహు మునిబర బిగ్యానీ ॥
తుమ్హరేఁ జాన కాము అబ జారా। అబ లగి సంభు రహే సబికారా ॥ 1 ॥
హమరేఁ జాన సదా సివ జోగీ। అజ అనవద్య అకామ అభోగీ ॥
జౌఁ మైఁ సివ సేయే అస జానీ। ప్రీతి సమేత కర్మ మన బానీ ॥ 2 ॥
తౌ హమార పన సునహు మునీసా। కరిహహిఁ సత్య కృపానిధి ఈసా ॥
తుమ్హ జో కహా హర జారెఉ మారా। సోఇ అతి బడ అబిబేకు తుమ్హారా ॥ 3 ॥
తాత అనల కర సహజ సుభాఊ। హిమ తెహి నికట జాఇ నహిఁ కాఊ ॥
గఏఁ సమీప సో అవసి నసాఈ। అసి మన్మథ మహేస కీ నాఈ ॥ 4 ॥

ఈ మాటలను విని పార్వతీదేవి చిఱునవ్వుతో ఇట్లనెను. "జ్ఞాన నిధులైన మునీశ్వరులారా! మీరులెస్సగా పలికితిరి. పరమేశ్వరుడు కాముని ఇప్పుడే కాల్చినాడనియు, ఇంతవఱకును అతడు సవికారుడనియు మీ ఉద్దేశ్యము. కాని నా అభిప్రాయములో శివుడు సర్వదా యోగి, జన్మరహితుడు, అనింద్యుడు, నిష్కాముడు, నిర్వికార-నిరంజనుడు. ఈ విషయమును ఎఱింగియు నేను త్రికరణశుద్ధిగా ప్రీతితో ఆయనను సేవించితిని. కావున ఓ మునులారా! విముడు దయామయుడైన ప్రభువు నా ప్రతిజ్ఞను సఫలము చేయును. శివుడు మన్మథుని భస్మమొనర్చినాడనుట అవివేకము. హిమము ఎట్టి పరిస్థితులలోను అగ్నిని సమీపింపలేదు. ఒకవేళ సమీపించినచో అది కఱిగి పోవును. అట్లే మన్మథుడు తనకైతానే మహాదేవునికడకు వెళ్లి భస్మమైనాడు. ఇది సత్యము, న్యాయము. (చౌ॥ 1-4)

దో- హియఁ హరషే ముని బచన సుని, దేఖి ప్రీతి బిస్వాస।
చలే భవానిహి నాఇ సిర, గఏ హిమాచల పాస ॥ 90 ॥

పార్వతీదేవివచనములను విని, సప్తర్షులు ఆమెభక్తివిశ్వాసములకు సంతసించిరి. ఆమెకు శిరసా ప్రణమిల్లి, హిమవంతుని కడకు చేరిరి. (దో॥ 90)

చౌ- సబు ప్రసంగు గిరిపతిహి సునావా। మదన దహన సుని అతి దుఖు పావా ॥
బహురి కహేఉ రతి కర బరదానా। సుని హిమవంత బహుత సుఖు మానా ॥ 1 ॥
హృదయఁ బిచారి సంభు ప్రభుతాఈ। సాదర మునిబర లిఏ బోలాఈ ॥
సుదిను సునఖతు సుఘరీ సోచాఈ। బేగి బేదబిధి లగన ధరాఈ ॥ 2 ॥
పత్రీ సప్తరిషిన్హ సోఇ దీన్హీ। గహి పద బినయ హిమాచల కీన్హీ ॥
జాఇ బిధిహి తిన్హ దీన్హి సో పాతీ। బాచత ప్రీతి న హృదయఁ సమాతీ ॥ 3 ॥

లగన బాచి అజ సబహి సునాఈ। హరషే ముని సబ సుర సముదాఈ ॥
సుమన బృష్టి నభ బాజన బాజే। మంగల కలస దసహుఁ దిసి సాజే ॥ 4 ॥

వారు హిమవంతునకు విషయములను అన్నింటిని తెల్పిరి. మదనుడు భస్మమగుటను విని, అతడు మిగుల దుఃఖించెను. రతీదేవికి ఇచ్చినవరమునుగూర్చి విన్నపిమ్మట సంతోషించెను. మనస్సులో శివమహిమను తలచుకొని, మునీశ్వరులను సాదరముగా ఆహ్వానించెను. వారిచే శుభదిననక్షత్ర ఘటికలను పరిశీలింపజేసి, వేదోక్తముగా వివాహముహూర్తమును నిర్ణయించెను. హిమవంతుడు లగ్నపత్రికను వ్రాయించి, దానిని సప్తర్షులకు ఇచ్చి, వారికి పాదాభివందనమాచరించి విన్నవించెను. వారు ఆ పత్రికను బ్రహ్మదేవునకు అందించిరి. బ్రహ్మ దానిని చదివి మహానందభరితుడాయెను. బ్రహ్మ లగ్న పత్రికను చదివి విన్పింపగా మునులు దేవతలు సంతోషపడిరి. ఆకాశమునుండి పుష్పవర్షము కురిసెను. వివిధవాద్యములు మ్రోగెను. దశదిశల మంగళకలశములు అలంకరింపబడెను. (చౌ॥ 1-4)

దో-లగే సఁవారన సకల సుర, బాహన బిబిధ బిమాన।
హోహిఁ సగున మంగల సుభద, కరహిఁ అపఛరా గాన ॥ 91 ॥

దేవతలందఱును తమతమ వాహనములను విమానములను సిద్ధపఱచిరి. శుభశకునములు పొడసూపెను. ఆనందముతో అప్సరసలు నాట్యములాడిరి. (దో॥ 91)

చౌ-సివహి సంభు గన కరహి సిఁగారా। జటా ముకుట అహి మౌరు సఁవారా ॥
కుండల కంకన పహిరే బ్యాలా। తన బిభూతి పట కేహరి ఛాలా ॥ 1 ॥
ససి లలాట సుందర సిర గంగా। నయన తీని ఉపబీత భుజంగా ॥
గరల కంఠ ఉర నర సిర మాలా। అసివ బేష సివధామ కృపాలా ॥ 2 ॥
కర త్రిసూల అరు డమరు బిరాజా। చలే బసహఁ చఢి బాజహిఁ బాజా ॥
దేఖి సివహి సురత్రియ ముసుకాహీఁ। బర లాయక దులహిని జగ నాహీఁ ॥ 3 ॥
బిష్ను బిరంచి ఆది సురబ్రాతా। చఢి చఢి బాహన చలే బరాతా ॥
సుర సమాజ సబ భాఁతి అనూపా। నహిఁ బరాత దూలహ అనురూపా ॥ 4 ॥

భూతగణములు శివుని అలంకరించిరి. జటాజూటములపై సర్పములను అలంకరించిరి. సర్పములతోడనే కుండలములను కంకణములను ధరింపజేసిరి. సుందర శరీరముపై విభూతిని అలందిరి. వ్యాఘ్రచర్మమును ధరింపజేసిరి. పరమశివుని లలాటమున చంద్రుడు, శిరస్సున గంగ, ముఖమున త్రినేత్రములు, నాగయజ్ఞోపవీతము, కంఠమున గరళము, ఉరమున కపాలమాలికలు శోభిల్లుచుండెను. ఈ విధముగా ఆయన విలక్షణవేషధారిగా ఉన్నను శుభప్రదుడు, కృపాళువు. హస్తములయందు త్రిశూలము, డమరుకము ధరించి, మంగళ వాద్యములతో నందివాహనారూఢుడై విచ్చేసెను. శివుని గాంచిన దేవాంగనలు "ఈ వరునికి తగినవధువు ఈ జగత్తులోనే దొరకదు"- అని తమలో తాము చిఱునవ్వులను చిందించుచు అనుకొనిరి. బ్రహ్మ, విష్ణువు మొదలగు దేవతలు తమతమ వాహనములతో ఊరేగింపులో పాల్గొనిరి. దేవతల కోలాహలముతో సాగుచున్న ఈ ఊరేగింపు అత్యద్భుతముగా నున్నను అది వరునకు తగినట్లుగా లేదు. (చౌ॥ 1-4)

దో- బిష్ను కహా అస బిహసి తబ, బోలి సకల దిసిరాజ।
బిలగ బిలగ హోఁఇ చలహు సబ, నిజ నిజ సహిత సమాజ ॥ 92 ॥

అప్పుడు విష్ణుమూర్తి దిక్పాలురను పిలిచి, నవ్వి ఇట్లనెను. "మీరు మీ పరివారములతో వేర్వేఱుగా నడచుచుండుడు. (దో॥ 92)

చౌ- బర అనుహారి బరాత న భాఈ। హఁసీ కరైహహు పర పుర జాఈ ॥
బిష్ను బచన సుని సుర ముసుకానే। నిజ నిజ సేన సహిత బిలగానే ॥ 1 ॥
మనహీఁ మన మహేసు ముసుకాహీఁ। హరి కే బింగ్య బచన నహిఁ జాహీఁ ॥
అతి ప్రియ బచన సునత ప్రియ కేరే। భృంగిహి ప్రేరి సకల గన టేరే ॥ 2 ॥
సివ అనుసాసన సుని సబ ఆఏ। ప్రభుపద జలజ సీస తిన్హ నాఏ ॥
నానా బాహన నానా బేషా। బిహసే సివ సమాజ నిజ దేఖా ॥ 3 ॥
కౌఉ ముఖహీన బిపుల ముఖ కాహూ। బిను పద కర కౌఉ బహు పద బాహూ ॥
బిపుల నయన కౌఉ నయన బిహీనా। రిష్టపుష్ట కౌఉ అతి తనఖీనా ॥ 4 ॥

సోదరులారా! ఈ ఊరేగింపు వరునకు తగినట్లుగా లేదు. క్రొత్తచోట ఏల నవ్వులపాలయ్యెదరు?" విష్ణువచనములను విని, దేవతలు నవ్వి, తమ సేనలతో వేర్వేఱుగా నడవసాగిరి. మహాదేవుడు గూడ విష్ణువు యొక్క ప్రియవచనములను విని నవ్వి, "శ్రీహరి తనవ్యంగ్యధోరణిని ఎన్నడును మానడు."- అనియనుకొనెను. శివుడు భృంగిని పంపి, తన పరివారములను రప్పించెను. శివుని ఆజ్ఞతో వారందఱును వచ్చి, తమ ప్రభువుయొక్క పాదపద్మములకు నమస్కరించిరి: చిత్రవిచిత్రములైన వారివేషములను వాహనములను జూచి, శివుడు నవ్వెను. కొందఱికి నోళ్ళేలేవు. మఱికొందఱికి పెక్కునోళ్ళు గలవు. కొందఱికి చేతులును, కాళ్లును లేవు. మఱికొందఱికి అనేకములున్నవి. నేత్రములు లేనివారు కొందఱు. బహునేత్రములు గలవారు మఱికొందఱు. కొందఱులావుగా బలిష్ఠముగా నుండిరి. మఱికొందరు బక్కగా బలహీనముగా నుండిరి. (చౌ॥ 1-4)

ఛం-తన ఖీన కౌఉ అతి పీన పావన కౌఉ అపావన గతి ధరేఁ।
భూషన కరాల కపాల కర సబ సద్య సోనిత తన భరేఁ ॥
ఖర స్వాన సుఅర సృకాల ముఖ గన బేష అగనిత కో గనై।
బహు జినస ప్రేత పిసాచ జోగి జమాత బరనత నహిఁ బనై ॥

కొందఱు కృశించినదేహములుగలవారు. మఱికొందఱు బలిష్ఠకాయులు. కొందఱు పవిత్రవేషధారులు, వికృతవేషధారులు మఱికొందరు. వారిసొమ్ములు భయమును గొలుపుచున్నవి. చేతులలో పుఱ్ఱెలు కలిగియుండిరి. శరీరములు రక్తసిక్తములై యుండెను. వారు గార్దభముల, శునకముల, సూకరముల, జంబుకముల ముఖములు కలిగియుండిరి. ఈ ప్రమథగణములవేషములను లెక్కింప నలవికాదు. ప్రేత పిశాచ యోగినులు అసంఖ్యాకముగా నుండిరి. (ఛం॥)

సో- నాచహిఁ గావహిఁ గీత, పరమ తరంగీ భూత సబ।
దేఖత అతి బిపరీత, బోలహిఁ బచన బిచిత్ర బిధి ॥ 93 ॥

ఆ భూతప్రేతములు పరమానందముతో పాటలు పాడుచు నాట్యములు సల్పుచు చూచుటకు వికారముగా నుండి విచిత్ర ధ్వనులను జేయుచుండెను. (సో॥ 93)

చౌ- జస దూలహు తసి బనీ బరాతా। కౌతుక బిబిధ హోహిఁ మగ జాతా ॥
ఇహాఁ హిమాచల రచేఉ బితానా। అతి బిచిత్ర నహిఁ జాఇ బఖానా ॥ 1 ॥
సైల సకల జహఁ లగి జగ మాహీఁ। లఘు బిసాల నహిఁ బరని సిరాహీఁ ॥
బన సాగర సబ నదీఁ తలావా। హిమగిరి సబ కహుఁ నెవత పఠావా ॥ 2 ॥
కామరూప సుందర తన ధారీ। సహిత సమాజ సహిత బర నారీ ॥
గఏ సకల తుహినాచల గేహా। గావహిఁ మంగల సహిత సనేహా ॥ 3 ॥
ప్రథమహిఁ గిరి బహు గృహ సఁవరాఏ। జథాజోగు తహఁ తహఁ సబ ఛాఏ ॥
పుర సోభా అవలోకి సుహాఈ। లాగఇ లఘు బిరంచి నిపునాఈ ॥ 4 ॥

ఊరేగింపు ఇప్పుడు పెండ్లి కొడుకునకు తగినట్లు ఉండెను. వారు మార్గమధ్యములో వివిధములగు వినోదములు చేయుచుండిరి. ఇక్కడ హిమవంతుడు ఒక అపూర్వమైన వివాహమండపమును సిద్ధము చేయించెను. ఆయన ప్రపంచములోని చిన్న, పెద్ద పర్వతముల, అడవుల, సముద్రముల, నదుల, తటాకముల అధిదేవతలను ఆహ్వానించెను. కామరూపులైనట్టి వారు సుందరశరీరములతో సతీసమేతులై పరివారములతో హిమవంతుని గృహమునకు చేరిరి. స్నేహపూర్వకముగా మంగళగీతములను పాడిరి. పర్వతరాజు పెక్కు అతిథిగృహములను అలంకరింపజేసి, వారికై ఏర్పఱచెను. వారు తమతమ యోగ్యతలను అనుసరించి, వాటిలో చేరిరి. మనోహరమైన ఈ నగరశోభను తిలకించిన వారు బ్రహ్మసృష్టిని తక్కువగా భావించుచుండిరి. (చౌ॥ 1-4)

ఛం- లఘు లాగ బిధి కీ నిపునతా అవలోకి పుర సోభా సహీ।
బన బాగ కూప తడాగ సరితా సుభగ సబ సక కో కహీ ॥
మంగల బిపుల తోరన పతాకా కేతు గృహ గృహ సోహహీఁ।
బనితా పురుష సుందర చతుర ఛబి దేఖి ముని మన మోహహీఁ ॥

నిజముగా ఈ నగరవైభవము బ్రహ్మసృష్టిని మించియుండెను. వన-ఉపవన వాపీకూపతటాకముల శోభలు వర్ణనాతీతములు. ప్రతిగృహము మంగళ తోరణములతో ధ్వజపతాకములతో విలసిల్లుచుండెను. అచటి స్త్రీలు పురుషులు అందమైనవారు, చతురులు. వారి సౌందర్యములు మునుల మనస్సులను గూడ ఆకర్షించుచుండెను. (ఛం॥)

దో- జగదంబా జహఁ అవతరీ, సో పురు బరని కి జాఇ।
రిద్ధి సిద్ధి సంపత్తి సుఖ, నిత నూతన అధికాఇ ॥ 94 ॥

జగన్మాతయే అవతరించిన ఆ నగరశోభను ఎంతని వర్ణింపగలను? ఐశ్వర్యము, జయము, సుఖ సంపదలు అన్నియు ఒక్కచోటనే యుండెను. అవి నిత్య నూతనముగా వృద్ధిచెందుచుండెను. (దో॥ 94)

చౌ- నగర నికట బరాత సుని ఆఈ। పుర ఖరభరు సోభా అధికాఈ॥
కరి బనావ సజి బాహన నానా। చలే లేవ సాదర అగవానా ॥ 1 ॥
హియఁ హరషే సుర సేన నిహారీ। హరిహి దేఖి అతి భఏ సుఖారీ॥
సివ సమాజ జబ దేఖన లాగే। బిడరి చలే బాహన సబ భాగే ॥ 2 ॥
ధరి ధీరజు తహఁ రహే సయానే। బాలక సబ లై జీవ పరానే॥
గఏఁ భవన పూఛహిఁ పితు మాతా। కహహిఁ బచన భయ కంపిత గాతా ॥ 3 ॥
కహిఅ కాహ కహి జాఇ న బాతా। జమ కర ధార కిధౌఁ బరిఆతా॥
బరు బౌరాహ బసహఁ అసవారా। బ్యాల కపాల బిభూషన ఛారా ॥ 4 ॥

ఊరేగింపు నగరమును చేరుచున్నదనివినగానే నగరములో కోలాహలము అధికమాయెను. ఆ నగరశోభ ఇనుమడించెను. ఆహ్వానసంఘసభ్యులు తాము అలంకరించుకొని, తమ వాహనములను గూడ అలంకరించి, పెండ్లి కుమారుని, ఆయనపరివారములను సాదరముగా ఆహ్వానించుటకు ముందుకు నడిచిరి. దేవతాబృందములను జూచి, అందఱును ఆనందించిరి. శ్రీహరిని జూచి మిక్కిలి హర్షపులకితులైరి. కాని శివునిపరివారములను గాంచి, వారి వాహనములు భయముతో వెనుదిరిగి పరుగులు దీయసాగెను. యువకులు ధైర్యము వహించి, అచటనే నిలిచిరి. కాని పిల్లలు ప్రాణభీతితో పరుగులు దీసిరి. గృహములకు చేరిన పిమ్మట వారు వణకుచు తల్లిదండ్రులతో ఇట్లు చెప్పదొడంగిరి. "ఏమని చెప్పగలము? మాటలు వచ్చుట లేదు. ఇది పెండ్లి యూరేగింపా? లేక యముని సైన్యమా? పెండ్లికుమారుడు పిచ్చివాడు. ఎద్దుపై నెక్కి వచ్చుచున్నాడు. సర్పములు, కపాలములు, భస్మము ఆయన ఆభరణములు. (చౌ॥ 1-4)

ఛం- తన ఛార బ్యాల కపాల భూషన నగన జటిల భయంకరా।
సఁగ భూత ప్రేత పిసాచ జోగిని బికట ముఖ రజనీచరా॥
జో జిఅత రహిహి బరాత దేఖత పున్య బడ తెహి కర సహీ॥
దేఖిహి సో ఉమా బిబాహు ఘర ఘర బాత అసి లరికన్హ కహీ॥

పెండ్లికుమారుడు శరీరముపై భస్మమును పూసికొని, సర్పములను, కపాలములను ధరించి యుండెను. అతడు దిగంబరముగా జటాధారియై భయంకరముగా ఉండెను. ఆయన వెంట భయంకరముఖములుగల భూతప్రేతపిశాచయోగినులును, రాక్షసులును గలరు. ఈ వరుని ఊరేగింపునుజూచి, బ్రతికినవాడు పుణ్యాత్ముడు. అతడే (ఆ బ్రతికి యున్నవాడే) ఈ పార్వతీవివాహమును జూడగలడు"- ప్రతియింటిలోను బాలురు ఈ మాటలనే పలుకుచుండిరి. (ఛంద్)

దో-సముఝి మహేస సమాజ సబ, జనని జనక ముసుకాహిఁ।
బాల బుఝాఏ బిబిధ బిధి, నిడర హోహు డరు నాహిఁ ॥ 95 ॥